

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΜΑΙΟΥ, 1862.

ΤΟΜΟΣ ΙΓ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 292.

Δ'. ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ

τοῦ ἀνεκδότου συγγράμματος

τοῦ

Κ. Κ. ΦΡΕΑΡΙΤΟΥ.

« Περίπλους Μικραδονίας καὶ ἑλλάσσανος Ἀσίας μετὰ τῶν
ταύτῃ προσηκείνων μεγαλονήσων. »

—οοο—

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Τὸ ἀρχιπέλαγος τῶν Ἑξατονησῶν καὶ ὁ
κόλπος τοῦ Ἀδριατικῆς.

Αὐγούστου 21. — 23 — Πόθεν ἐκλήθησαν Ἑξατόνησοι. — Αἱ Κυδωνίαι καὶ ἡ θέσις αὐτῶν. — Ἄν ἡ νῆσος Πορδοσελήνη τὰ νῦν Μοσχονήσια. — Ἐπιγραφαὶ ἀρχαίαι. — Ἱστορία τοῦ συνοικισμοῦ τῶν Κυδωνιῶν. — Ἡ ἐν Ναυπάκτῃ ναυμαχία. — Ἡ ἐκστρατεία τοῦ δαυκὸς τοῦ Νεβέρ. — Ὁ εἰκοσιπενταετής περὶ Κρήτης πόλεμος μεταξὺ Ἑνεσῶν καὶ Τούρκων. — Ἐκστρατεία Μοροζίνι. — Καταστροφή ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν. — Σύλησις τῶν ἀρχαιοτήτων. — Ἡττα Μοροζίνι ἐν Χαλκίδι. — Ἰποικνήσις Ῥωσσίας τῆς Πελοποννήσου, ἐπὶ Αἰκατερίνης. — Ἐκστρατεία Ὀρλώφ. — Ἀθλιον πέρας αὐτῆς καὶ καταστροφὴ τῆς Πελοποννήσου. — Ἰωάννης Οἰκονόμος ὁ θεμελιωτὴς τῆς δόξης τῶν Κυδωνιῶν. — Ἐκφράσις τοῦ Σοαζέλου περὶ τῆς πόλεως. — Ἐκφράσις τοῦ Πουκεβίλου περὶ τῆς ἀρχαίας. — Κωνσταντίνου Οἰκονόμου ἐπιστολή. — Καταστροφή τῆς πόλεως ἐν ἔτει 1821. — Τύχαι τῶν Κυδωνιῶν ἐν Ἑλλάδι. — Ἐπάνοδος αὐτῶν εἰς τὴν πατρίδα. — Ἐσωτερικὴ καὶ ἠθικὴ κατάστασις τῆς πόλεως. — Διοικήσεις. — Ἔθιμα καὶ γλώσσαι. — Νυκτερινὴ θαλασσοπορία. — Ἡ πεδιάς καὶ ἡ πόλις τοῦ Ἀδριατικῆς. — Συνοδία Δερβισσῶν. — Τὰ διάφορα αὐτῶν τάγματα. — Ἑλλειψίς ἀρχαιοτήτων ἐν τῇ πόλει, πολλὰ δὲ λείψανα αὐτῶν ἐν τῇ πεδιάδι. — Ἱστορία τῆς πόλεως. — Ἄνδρες λόγιοι Ἀδριατικῆς. — Οἱ Ἀρσενιάται καὶ Ἰωτηφίται. — Ἀναχώρησις ἐξ Ἀδριατικῆς. — Καρλί-κιοί. — Ζεϊλελί-κιοί. — Θέσις τῶν Ἀστύρων. — Ἀντανόρος. — Ἐπιστροφή.

—οοο—

Τὰ πάντα ἐν τῷ πλοίῳ ἦσαν ἕτοιμα πρὸς ἀπόπλου. Εὐθὺς ἄρα μετὰ τὴν ἐπιβίβασιν ἡμῶν ἡ ἀγκυρα ἀνεσπάρθη, τὰ ἱστία ἀνεπετάσθησαν, καὶ ἄνεμος οὐριος ὤθει ἤδη τὸ πλοῖον ἀγχιτῆ τύχη πρὸς νέας ἀκτάς. Τὰ περαιτέρω τῶν ναυτικῶν ἡμῶν ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ ἔργα, περὶ τῶν ἐπιπέσεων 21 Αὐγούστου, τὸν βαρὺν τῆς ἀλύσεως κρότον ἀπὸ τοῦ βάρους τοῦ κοιτανίσκου μου ἤκουσα, καταβληθείσης εἰς τὰ ὕδατα τῶν Μοσχονησίων, ἔξωθεν τῶν περιουμένων Κυδωνιῶν.

Μετὰ τὸ σύμπλεγμα τῶν Κορασιῶν νήσων, ὡς ἤδη περιεγράψαμεν, τὸ μικρὸν ἀρχιπέλαγος τῶν Μοσχονησίων, κείμενον ἐν τῇ μεσημβρινῇ εἰσόδῳ τοῦ Ἀδριατικῆς κόλπου, εἶναι ἴσως τὸ σπουδαιότατον ἐν τῷ Αἰγαίῳ, διὰ τὴν πληθὺν καὶ τὸ σχῆμα τῶν ἀποτελούντων αὐτὸ νησιδίων, σχηματίζονται ἀπει-

ρους ἐξαιρέτους καὶ ἀσφαλεστάτους λιμένας, μάλιστα δὲ τὸν τῶν Κυθωνίων, ἀναντιρρήτως ἓνα τῶν μεγίστων καὶ καλλίστων τῆς μεσογείου. Τὰ Μοσχονήσια ταῦτα ἐκκλούντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἐκατόννησοι. Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν βεβαίως δὲν ἐκλήθησαν οὕτω, καί τοι ὁ Ἡρόδοτος φαίνεται ἐκ τῆς γραφῆς παραδεχόμενος τοῦτο (α)· διότι δὲν εἶναι τὸν ἀριθμὸν ἑκατὸν, ἀλλὰ μῶλις τριάκοντα μέχρι τὸ πολὺ τεσσαράκοντα. Πιθανότερον δὲ ὅτι, διὰ τῆς λέξεως ταύτης, ἤθελον ἀπλῶς νὰ ἐκφράσωσιν οἱ ἀρχαῖοι τὸ πλῆθος αὐτῶν (β). Ἀλλ' ὁ Στράβων δίδωσι τῇ λέξει ἄλλην τινα ὅλως ἀσχετον τῇ ἀριθμητικῇ σημασίᾳ, λέγων ὅτι Ἐκατόννησοι ἐκλήθησαν ἐκ τῆς λατρείας τοῦ Ἀπόλλωνος, Ἐκατος γὰρ ὁ Ἀπόλλων. «Παρά πᾶσαν γὰρ δὴ τὴν παραλίαν ταύτην ὁ Ἀπόλλων ἐκτετιμηται μέχρι Τενέδου, Σμινθεὺς, ἢ Κιλλαῖος καλούμενος, ἢ Γρυνεύς ἢ τινα ἄλλην ἐπωνυμίαν ἔχων.» (γ). Ἐπὶ μιᾶς δὲ τῆς κυριωτάτης καὶ μεγίστης τῶν νήσων τούτων, κεῖται νῦν ἡ πόλις τὰ Μοσχονήσια. Αἱ δὲ Κυθωνίαι ἀπέναντι κείμεναι, διὰ γεφύρας συγκοινωνοῦσι μετὰ τῆς νήσου, σχηματιζούσης τὸ προπύργιον τοῦ λιμένος τῆς πόλεως τῶν Κυθωνίων. Πέριξ δὲ τῆς νήσου ταύτης δισχιζομένης παντοιοτρόπως, σωρεύονται αἱ λοιπαὶ Ἐκατόννησοι, Κώδων, Πέρα, Μόσχος, Λεῖος, Ἀγκίστρι, Πύργος, Γυμνόν, Ἀργυρόννησος, Σεφέρι, Οὐλία, Ἅγιος Γεώργιος, Ἅγιος Ἰωάννης, Νησοπούλα, Κάλαμος, Κόπανος, Πετρώσιον, Σκλαθόννησος καὶ ἄλλαι μικρότεραι, χιλίους ἀποτελοῦσαι πορθμούς καὶ λιμένας. Ὁ λιμὴν τῶν Κυθωνίων καί τοι μέγιστος καὶ λαμπρότατος, εἰς δύο κυρίως διαίρουσιν κόλπους, ἐξ ὧν ἕκαστος καὶ μάλιστα ὁ μεσημβρινοδυτικὸς ἐμπεριέχει πολλοὺς λιμενίσκους, τὴν σήμερον εἶναι σχεδὸν ἀχρηστος, μὴ δυναμένον μεγάλων πλοίων νὰ εἰσπλεύσωσιν εἰς αὐτὸν, ἔνεκεν τῆς σεσωρευμένης ἰλύος κατ' ἀμφοτέρα αὐτοῦ τὰ στόματα· ὅθεν καὶ ὁ δρόμων ἡμῶν προσωρμίσθη ἐξὼ μακρὰν τοῦ λιμένος. Μίαν ὥραν μακρὰν τῶν Κυθωνίων πρὸς βορρᾶν, παρὰ τὴν μεγάλην νῆσον, ἐφ' ἧς κεῖται ἡ πόλις τὰ Μοσχονήσια, ἦν ἡ νῆσος Πορδοσελήνη καλούμενη, ἔχουσα τὸ πάλκι καὶ πόλιν ὁμώνυμον, ἦν τινες τῶν ἀρχαίων, ἐκκλίνοντες τὸ δῶσφρον τοῦ ὀνόματος, ἐκάλουον Πορδοσελήνην (δ). Εἰμὴ δὲ ὁ Στράβων ἔφησις ἔλεγεν ὅτι, πρὸ ταύτης ἄλλη νῆσος κεῖται μείζων αὐτῆς, τότε δὲν ἤθελεν εἶσθαι ἀφύος νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ Πορδοσελήνη εἶναι ἡ καὶ σήμερον κατ' εὐφημισμὸν καλούμενη Μοσχονήσος. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ γεωγράφος λέγει ὅτι πρόκειται τῇ Πορδοσελήνῃ ἄλλη τις νῆσος μείζων, ἔπεται ὅτι ἡ παρακειμένη τῇ Μοσχονήσῳ δευτέρ-

ρα κατὰ τὸ μέγεθος Ἐκατόννησος, εἶναι ἡ ἀρχαία Πορδοσελήνη. Ἐπὶ δὲ τῆς Μοσχονήσου πρό τινων χρόνων ἀνεκαλύφθησαν αἱ ἐξῆς ἐπιγραφαί.

α.) ΙΑΕΩΝ ΦΙΑΕΤΑΙΡΟΝ ΧΡΗΣΤΕ ΧΑΙΡΕ
ΦΙΑΕΤΑΙΡΟΣ ΙΑΣΟΝΟΣ ΧΡΗΣΕ ΧΑΙΡΕ
ΑΜΜΙΟΝ ΙΑΣΟΝΟΣ ΓΥΝΗ ΖΗ.

β.) ΕΝ ΤΩ ΤΑΜΙΩ ΑΡΓΥΡΟΝ ΛΙΤΡΑΙ ΠΕΝΤΕ. (ε)
Ἐντός δὲ τῆς πόλεως τῶν Κυθωνίων καὶ τῆς πόλεως τῶν Μοσχονησίων οὐδὲν ἔχνοσ διασώζεται ἀρχαιότητος. Ἀλλ' εἶναι ποτε δυνατὸν νὰ πιστεῦσῃ τις, ὅτι τοιαύτην καλλίστην καὶ πρόσφορον θέσιν ἀφῆκον οἱ πρόγονοι ἡμῶν ἀκατόκητον; Πιθανὴ ἄρα καθίσταται ἡ γνώμη ἐκείνων, οἵτινες ἐνταῦθα τιθέσσι τὴν ἀρχαίαν Ἠράκλειαν, πόλιν μὴ πολὺ γνωστὴν καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀρχαίους ὡς μικρὰν τε καὶ ἄσημον (ς).

Ἡ πόλις τῶν Κυθωνίων εἶναι συνοικισμὸς τῶν νεωτέρων χρόνων, ἄθροισμα παντοδαπῶν Ἑλλήνων, καταδιωχθέντων κατὰ καιροῦς ὑπὸ τῶν τυράννων, καὶ καταφυγόντων ἐνταῦθα εἰς τὸν ἄγνωστον τοῦτον καὶ πανταχόθεν ἀποκεκλεισμένον μυχόν, ἵνα διασωσῶσι τῶν πατέρων τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν θρησκείαν! Ὁ πρῶτος λέγεται συνοικισμὸς τῆς πόλεως ἔλαβε χώραν περὶ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα (1570—80.), ἡ δὲ τελευταία προσθήκη περὶ τὸν δέκατον ἑγδοον (1770—90). Αἱ δύο αὗται ἑκατονταετηρίδες τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ἱστορίας, εἶναι δυστυχῶς αἰῶνες τῶν ἀπατηλῶν ἐλπίδων καὶ τῶν προελθουσῶν ἐντεῦθεν μεγάλων ἐθνικῶν συμφορῶν. Τὸ ἔθνος κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἔρηksen ἤδη νὰ αἰσθάνηται τὴν αἰσχρὸν τοῦ ζυγοῦ τῆς δουλείας αὐτοῦ, ἀλλ' ἀμαθῆς ἔτι καὶ εὐπιστον προσεδόκει αὐτὴν, ποτὲ δὲ ἀπὸ τῆς ὀρθοδοξίας τῆς Ἄρκτου. Πᾶσαν ἄρα ἐξωτερικὴν ὑποκίνησιν ἀσμένως ἠσπάζετο καὶ ἐπανεστάται. Ἀλλ' ἐνέει ἐπὶ τέλους, καὶ τοι ἀργά, ὅτι ἐκάστοτε ὄργανον ἦν σκοπῶν ἰδιοτελῶν καὶ πολιτικῆς ἥκιστα φιλανθρωπίας, ἧς αἱ συνέπειαι ὑπῆρξαν ἐκάστοτε, ἐξορία, καθεῖρξις, δημεύσεις, αἰχμαλωσίαι, ἀπαγχονίσεις καὶ σφαγαὶ τοῦ ἀθλίου ἔθνους, καθ' οὗ πρὸ αἰῶνων συνώμωσαν δύοσι καὶ ἀνκτολῇ, ἄρκτος καὶ μεσημβρία. Περὶ τὸν χρόνον τοῦτον (1574 7 Ὀκτωβρ.), ἔλαβε χώραν ἡ περιώνυμος ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου. Τὴν δόξαν τῆς νίκης οἱ μὲν ἀπέδωκαν ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν Ἄδν Ζουάν τῆς Αὐστρίας, καὶ εἰς τοὺς Ἰσπανοὺς, οἱ δὲ εἰς τοὺς Ἑνετοὺς. Οὐδεὶς δ' ἐμνημόνευσε τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἀπετέλουν σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου τὰ πληρώματα τοῦ στόλου! Ἱστορικὸς δὲ τις ἀναφέρει,

(ε) Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται ἐσώζοντο ἐν τῇ σχολῇ τῶν Κυθωνίων μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὅτε μετὰ τῆς πόλεως ἀπάσης ἐγένοντο καὶ αὗται παρανάλωμα τοῦ πυρός.

(ς). Στράβ. ἰγ'. σελ. 607. Στέφαν. Βυζαντ. ἐν λέξει. Πλίν. 5, 32.

(α). Ἡρόδοτ. 4, 151.

(β). Διόδωρ. βιβλ. ιγ'. κεφ. 77.

(γ). Στράβ. βιβλ. ιγ'. σελ. 618.

(δ). Στράβ. ἰγ'. 618 καὶ Στέφ. Βυζ. ἐν λέξει.

ὅτι ἐκ τῶν δέκα χιλιάδων Χριστιανῶν, τῶν φονευθέντων ἐν τῇ ναυμαχίᾳ ταύτῃ, ὀκτὼ χιλιάδες ἦσαν Ἕλληνες! Ἡ νίκη αὕτη, ἦν ἡ δῦσις διὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ αἵματος κατὰ τῶν Τούρκων ἐκέρδησεν, ἤγειρε καὶ τοὺς Πελοποννησίους, ὑποκινηθέντας ὑπὸ τῆς δύσεως. Εἰς τὴν φωνὴν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Μονεμβασίας Μακκαρίου Μελισσηνοῦ, μέγα συνήχθη πλῆθος ἀνδρῶν περὶ τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Νικηφόρον. Ἡ ὄψις τοῦ στόλου τοῦ Ἄδν Ζουάν ἦν τὸ σύνθημα τῆς γενικῆς ἐξεγέρσεως. Ἀλλ' ὁ στόλος οὗτος οὐδέποτε πλέον εἰς τὰς Ἑλληνικὰς θαλάσσας ἐφάνη ἢ κατὰ τῶν Τούρκων συμμαχία τῆς δύσεως διελύθη· καὶ ἡ εἰρήνη τῆς 7 Μαρτίου τοῦ 1573 ἦν ἡ μόνη συνέπειά τοῦ κρουνηθῆν ἐκχυθέντος αἵματος. Ἐγκαταλείψασα δὲ οὕτως ἡ δῦσις τὴν Πελοπόννησον, παρέδωκεν αὐτὴν δεσμῶν εἰς τοῦ θεμιτοῦ τὰς χεῖρας. Ἰνα σωθῶσιν οἱ δυστυχεῖς, οἱ μὲν ἐκρύβησαν εἰς τῶν δασῶν τὰ ἀπότατα καταφύγια, οἱ δὲ ἀνέβησαν εἰς τῶν ἀπροσίτων ὄρεων τὰς κορυφάς, οἱ δ' εὐτυχέστεροι ἐζήτησαν ἀλλαχοῦ νέαν πατρίδα, ἦν παρέσχεν αὐτοῖς ὁ ἔρημος καὶ ἀπόκρυφος μυχὸς τῶν Κυθωνίων. Κατὰ ταύτην λοιπὸν τὴν περίστασιν ἔλαβε χώραν πιθκνότατα ὁ πρῶτος συνοικισμὸς τῶν Κυθωνίων ἐξ Ἑλλήνων φυγάδων, ζητούντων ἐνταῦθα ἄσυλον κατὰ τῆς προδοσίας καὶ τῆς σφαγῆς.

Μετὰ τὴν πρώτην δὲ ταύτην ἀποτυχίαν μικροῦ ἐδέησε, ἵνα περιπλακῇ ἡ δυστυχῆς Πελοπόννησος αὐθις εἰς νέαν ἄλλην συμφορὰν δεινότεραν. Ὁ ἐν Ῥώμῃ πρέσβυς τοῦ Ἑβρῆκου τετάρτου Κάρολος ἐκ Κονζάκης καὶ Κλεῦς, δουλὸς τοῦ Νεβέρου κλπ, ἀνεκάλυψεν ὡς τοῦ θαύματος τὰ κληρονομικὰ αὐτοῦ δικαιώματα, ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Παλαιολόγων! Ἄγνωστω δὲ τινι τρόπῳ συνῆψεν εὐθύς ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Μάνης, διεκρίνωσεν αὐτῷ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ ἵνα ἐλευθέρωσῃ τὸν τόπον ἀπὸ τοῦ ἀσεβοῦς ζυγοῦ τῶν ἀπίστων, καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ ἐπισκόπου ἀπάντησιν τὴν ἐξῆς: «Ὁ λάος ἡμῶν καὶ ὁ τόπος μένουσιν ἀκλόνητοι εἰς τὴν ἀπόφασίν των. Ὅτι ὑπεσχέθησαν θέλουσι τὸ φυλάξει. Ἀλλὰ μὴ βραδύνῃς νὰ ἔλθῃς ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ. Οἱ Τούρκοι ἀπεσύρθησαν καὶ μὰ ἀφῆκον ἡσύχους. Εἶθε ἴδω εἰς τὸ πρόσωπόν σου, φίλον καὶ χριστιανόν.» Οὗτος λοιπὸν ὁ δουλὸς τοῦ Νεβέρ βοηθούμενος κρυφίως ὑπὸ τοῦ Πάπα, ἐσχημάτισε πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, τὸ *Ῥάγμα* τοῦ χριστιανικοῦ στρατοῦ. Ὁ Καπουκίνος Ἰωσήφ τὴν 4. Νοεμβρίου 1619, ὡς παπικὸς ἐπίτροπος, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Νεβέρ ἐδέχθη καὶ τὸν ἔρκον τῶν νέων τούτων σταυροφόρων Γάλλων καὶ Γερμανῶν. Ἀλλ' ὅτε τὰ πάντα ἦσαν σχεδὸν ἤδη ἑτοιμα, καὶ στόλος ἐκ πέντε πλοίων συγκείμενος ἔμελλε ν' ἀποβιβάσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα τοὺς νέους τούτους αὐτῆς ἐλευθερωτὰς, πυρκαϊὰ ἐκραγεῖσα ἠφάνισε τὸν στόλον, καὶ διέλυσε πᾶσαν τὴν ἐπιχείρησιν. Αὐπούμεθα βεβαίως ὡς

ἄνθρωποι διὰ τὴν ἑκτακτον ταύτην καταστροφὴν, ἐξ ἄλλου ὅμως δὲν δυνάμεθα, ἢ νὰ χαίρωμεν διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπιπολαίου ταύτης ἐπιχειρήσεως, ἥτις ἤθελε πλημμυρῆσαι αἱμάτων ἐκ νέου τὸν τόπον, τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τοῦ Δουκὸς περιμένοντα ἵνα λάβῃ τὰ ὄπλα. Εἶναι δὲ περιεργὸν ὅτι, ἐν ταῖς ἀποπειραῖς ταύταις τῶν ὑποκινουμένων ἐπαναστάσεων κατὰ τοῦ ζυγοῦ τῶν Τούρκων, οἱ μεσόγειοι Ἕλληνες εἶναι πολὺ προθυμότεροι τῶν παραλίων, καὶ μάλιστα τῶν νησιωτῶν, ἐκ τοῦ σύνεγγυς γινωσκόντων τὴν φύσιν τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῆς ἀγάπης τῆς δύσεως κατ' ἐκείνην τὴν θεοκρατικὴν ἐποχὴν. Οὕτως ὅτε αἰφνης τὴν 21 Ἰουνίου τοῦ 1645, τουρκικὸς στόλος ἄνευ κερύκειως πολέμου προσέβλεπε τὴν Κρήτην, καὶ οἱ Ἑνετοὶ ἀπληπισμένοι τὰ πάντα ὑπέσχεοντο πρὸς τοὺς Κρήτας, ἵνα πείσωσιν αὐτοὺς ὅπως ἐγερθῶσι κατὰ τῶν Τούρκων, ἀπὸ τῶν ὄρεων αὐτῶν ἐθεώοντο ἀπαθεῖς τὸν εἰκασιπενταετῆ τοῦτον πόλεμον, σκεπτόμενοι πρὸς τί ν' ἀπολέσῃ ζῶν καὶ περιουσίαν, ἵνα ἐπὶ τέλους ἀπλῶς ἀλλάξῃ τύραννον; Τότε ἡ ἀμείλικτος καὶ ἀπάνθρωπος ἐκείνη Δημοκρατία, ἀγωνιώσα ἐνθυμήθη τὸ *λαμπρὸν καὶ εὐγενὲς καὶ βασιλειον γένος τῶν Ἑλλήνων!* Ὡς δὲ ποτε οἱ ἀρχαῖοι Ῥωμαῖοι ἀπένεμον τοῦ Ῥωμαίου πολίτου τὸν τίτλον εἰς ἄτομα καὶ εἰς πόλεις, ἵνα δεσμεύσωσιν αὐτὰς εἰς τὰ ἑαυτῶν συμφέροντα, οὕτω καὶ ἡ διεφθαρμένη ἐκείνη δημοκρατία ἐν ἀνάγκῃ εὐρισκομένη ἀπένεμε τὸν τίτλον τοῦ Πατρικίου, μετὰ τῆς διαφορᾶς μόνον ὅτι, ἐν ᾧ ἡ ἀρχαία τοῦλάχιστον Ῥώμη προσέφερεν αὐτὸν δωρεάν, ἡ Ἑνετία ἐπλειστηρίαζεν αὐτὸν κατακυροῦσα τῷ πλειοδοτοῦντι. Κατὰ τὴν ἐποχὴν λοιπὸν ταύτην ἡ Ἑνετία πλειστηρίαζουσα ὀδοῦκοντα Πατρικίων τίτλους, ἐν τῷ προγράμματι αὐτῆς διεκήρυσσεν, ὅτι μετὰ τὸ πάντων τῶν λοιπῶν ἐθνῶν, ὑπηκόων τε καὶ ξένων, τὸ ἐκλαμπρον καὶ βασιλειον ἔθνος τῶν Ἑλλήνων προτιμητέον ἐστὶ, διὰ τε τὴν ἐπὶ αἰῶνας κατοχὴν αὐτοῦ τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς, καὶ τὰς πρὸς τὴν δημοκρατίαν ὑπηρεσίας. Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο τὸ δέλεαρ ἠδυνήθη νὰ κινήσῃ τοὺς Κρήτας ἐκ τῆς ἀπαθείας καὶ ἀδιαφορίας αὐτῶν. Οὐδεὶς Ἕλληνας παρέστη ἀγοραστής. Οὕτως ἄρα εἰς τὰς ἰδίαις αὐτῆς δυνάμεις ἐγκαταλειφθεῖσα ἡ Ἑνετία, ἠναγκάσθη νὰ παραδώσῃ τοῖς Τούρκοις τὴν νῆσον, τὴν 6 Σεπτεμβρίου 1669. Καὶ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην πολλὰ οἰκογένεια καὶ μάλιστα στρατιωτικαί, ὅσαι ἐξ ἀνάγκης μετέσχον τοῦ Ἑνετικοῦ τούτου δράματος, ἐγκατέλιπον τὸ πατριον ἕδαφος ζητήσασαι ἀλλαχοῦ νέαν πατρίδα. Ἐντῷ μεταξύ δὲ τοῦ μακροῦ τούτου περὶ Κρήτης πολέμου, τῶν Τούρκων τὰ χρονικὰ ἀναφέρουσιν ὑποκινηθεῖσαν τινα ἄλλην ἐν Κωνσταντινουπόλει στάσιν, συνεπεία τῆς ὁποίας τέσσαρες χιλιάδες πτώματα ἐξείφθησαν εἰς τοῦ Βοσπόρου καὶ Ἑλλησπόντου τὰ βε-

ματα, ὁ δὲ πατριάρχης κατηγορηθεὶς ἐπὶ προδοσίᾳ, ἀπηγγονίσθη εἰς τὴν πύλιν τὴν καλουμένην Κερεμίτ Καπουσί. Περὶ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ Ἰωάννης ὁ Στεφανόπουλος ὠδήγει ἐκ τῆς Λακωνικῆς καὶ τῆς λοιπῆς Πελοποννήσου, ὀλόκληρον ἀποικίαν Ἑλληνικὴν εἰς τὴν νῆσον Κύρνον ἢ Κορσικὴν.

Ὀλίγα μόνον ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κρήτης ἔτη παρήλθον, καὶ τὰ ἐκ δύσεως δεξιὰ αὐθις ἐνεσκηψαν ἐπὶ τῆς ταλαίνης Ἑλλάδος. Ἡ Ἄουστρία, ἡ Πολωνία, ὁ Πάπας καὶ ἡ Ἑνετία, συνέθεντο πρὸς ἀλλήλους ἱερὰν συμμαχίαν κατὰ τῶν Τούρκων ἐν ἔτει 1685. Ὁ περιώνυμος Μοροζίνη ἐξελέχθη ὑπέρτατος ἄρχων ταύτης τῆς νέας ἐκστρατείας, ἥτις ἐξ ἀπάσης τῆς Εὐρώπης στρατολογηθεῖσα, κατηρτίσθη τελειότερον πάσης ἄλλης προηγουμένης. Θεάτρον τοῦ πολέμου ὑπῆρξε καὶ αὐθις ἡ Πελοπόννησος, ἥτις μετὰ τὴν πρώτην νίκην τῶν συμμάχων καὶ τὴν ἀλωσιν τῆς Κορώνης τὴν 12 Αὐγούστου 1685, ἅπασα ἐξηγήθη ἐκ νέου, ἀποβαλοῦσα τοὺς Τούρκους καὶ δεξαμένη τοὺς Ἑνετούς. Ἐν τῷ νέῳ δὲ τούτῳ Πελοποννησιακῷ πολέμῳ νίκη διεδέχθη καὶ ἐπιτυχία ἐπιτυχίαν ὥστε ἐντὸς ὀλίγου πᾶσα ἡ χερσόνησος ὑπετάγη τῷ Μοροζίνῳ, ὃς κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχαίων Ῥωμαίων ἐκλήθη τότε Πελοποννησιακός. Ἡ πρώτη δὲ αὕτη ἀπροσδόκητος εὐτυχία ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς στρατηγούς αὐτοῦ τὴν ἰδέαν τῆς κατακτήσεως πάσης τῆς Ἑλλάδος ὅθεν εὐθὺς ἐστράτευσαν ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν, καὶ ἀναίματ' ἐκυρίευσαν τὰς Ἀθήνας. Ἀλλ' ἡ ἀκρόπολις, εἰς ἣν οἱ Τούρκοι ἐκλείσθησαν ἀπῆται τακτικὴν τινα πολιορκίαν. Ἀπὸ τῆς ὀλεθρίας δὲ ταύτης στιγμῆς χρονολογεῖται ἡ καταστροφή τῶν ἐν αὐτῇ μέχρι τοῦδε ἀκεραίων διασωθέντων ἀριστουργημάτων τῆς τέχνης. Οἱ μὲν Τούρκοι, κατὰστρέψαντες τὸν ναὸν τῆς ἀπτεροῦ νίκης ἔστησαν ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης μίαν κανονοστιχίαν ἐπικουρικὴν, καὶ ἄλλας τινὰς στηθεῖσας ἐν τοῖς προπυλαίοις. Ἐντὸς δὲ τοῦ Περθενώδους ἐσώρυσαν τὰ ὄπλα καὶ τὰ πολεμικά. Οἱ δὲ Λατῖνοι, ἐπὶ μὲν τῶν λόφων τοῦ Μουσειοῦ καὶ τῆς Πνυκῆς ἔστησαν ἄλλας κανονοστιχίας, ἐπὶ δὲ τοῦ Ἀρειοπάγου τέσσαρας ἔλμους τῶν 500 λιτρῶν, ἐκσφενδονίζοντες τὰς φοβεράς αὐτῶν πυρίνους σφαίρας ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως. Μία δὲ ἡ ὀλεθριώτατη πασῶν, ὅσαι ποτὲ ἐβρίσθησαν ἀπὸ τῆς εὐρέσεως τῆς πυρίτιδος, διεσθηνθεῖσα ὑπὸ τινος Γερμανοῦ ἀξιωματικοῦ ἔπεσε τὴν 26 Σεπτεμβρίου 1687 ἐντὸς τοῦ Περθενώδους, ὅπου ὡς εἴρηται ἦν σεσωρευμένη πᾶσα ἡ πυρίτις τῶν Τούρκων, καὶ τὸ ἀριστούργημα τοῦτο τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης, τὸ ἀπὸ εἰκοσίων αἰώνων σωζόμενον, ἐν μιᾷ βίπῃ θοθαλμοῦ ἀνεστράφη! Ὅ,τι σήμερον ἐξ αὐτοῦ ὑπάρχει, εἶναι τὸ λείψανον τῆς τρομερῆς ἐκείνης στιγμῆς! Τὴν 29 Σεπτεμβρίου πρωτὴ ἡ ἀκρόπολις παρεδόθη, καὶ οἱ Ἑνετοὶ ἐν θριαμβῷ πανστρατιᾷ αὐθημερὸν εἰσῆλσαν εἰς αὐτήν. Ὁ ἐπίσκοπος Ἀ-

θηνῶν καὶ ὁ κληρὸς ἐδέχθη αὐτοὺς ἀποδάντες εἰς Πειραιᾶ μετὰ λαμπάδων καὶ φώτων, ἀγνοοῦντες οἱ δυστυχεῖς τὴν μετ' ὀλίγον μέλλουσαν αὐτῶν συμφορὰν, ὅτι καὶ κληρὸς καὶ πάντες οἱ κάτοικοι θέλουσι βιασθῆ ὑπὸ τῶν ἐλευθερωτῶν αὐτῶν, νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸ πάτριον ἔδαφος, καὶ νὰ ζητήσωσιν ἄλλαχοῦ ἐν Πελοποννήσῳ οἴκησιν καὶ ἀποκατάστασιν. Οἱ δυστυχεῖς Ἀθηναῖοι διεμαρτύροντο κατὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης, ἣν ἐθεώρουν ὡς ἐξορίαν ἀπάνθρωπον, ὑποσχόμενοι νὰ καταβάλωσι πᾶσαν θυσίαν ἵνα διατρέψωσι τὴν φρουρὰν καὶ πληρώσωσιν ἐτήσιον φόρον ἄλλ' οἱ ἐλευθερωτῆ καλλίον γινώσκοντες τὸ ἀληθὲς συμφέρον αὐτῶν, καὶ μὴ ἀνεχόμενοι ἐκ περισσείας ἀγάπης νὰ ἐγκαταλίπωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν διάκρισιν τῶν βαρβάρων, οὐδεμίαν ἔδωκαν προσοχὴν εἰς τὰς παρακλήσεις καὶ τοὺς θρήνους αὐτῶν! Μήπως τάχα καὶ ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ Θεμιστοκλέους ἀναγκασθέντες δὲν ἐγκατέλιπον οἱ Ἀθηναῖοι τὸ πάτριον ἔδαφος μεταβάντες εἰς τὴν Τροιζήνα; Ἡ ἐξ Ἀθηνῶν τῶν ἐλευθερωτῶν ἀναχώρησις συνωδύθη ὑπὸ τινος δευτέρου τῆς Ἀκροπόλεως καταστροφῆς, ἣν αὐτὸς ὁ Μοροζίνης ἐντιμὴ πρὸς τὴν γερουσίαν ἐθέσει του ἀπὸ 13 Μαρτίου 1688 ὡς ἐξῆς περιγράφει. «Προβλέπων ὅτι δὲν δύναμαι νὰ διατηρήσω τὰς Ἀθήνας, συνέλαθον τὸν σκοπὸν ν' ἀφαιρέσω ἐντεθεὶν μνημεῖα τινὰ ἄξια τῆς δόξης τῆς δημοκρατίας. Πρὸς τοῦτο λοιπὸν ἠθέλησα ν' ἀποσπάσω ἐκ τοῦ μετώπου τοῦ Περθενώδους, ὅπου ὑπάρχουσι κάλλιστα γλυφαί, ἐν ἄγαλμα τοῦ Διὸς (γράφει Ποσειδώνας) καὶ τὰ ἀνάγλυφα δύο περιφρήμων ἵππων. Ἀλλὰ μόλις ἤρξατο ν' ἀφαιρέσωσι τὴν ἀνωτέραν στεφάνην, τὸ πᾶν διελυθὲν κατέπεσεν εἰς συντρίμματα. . . . Μὴ δυναθεῖς λοιπὸν νὰ λάθω ὅ,τι κυρίως ἐσκόπων, καὶ μὴ ἔχων τὰς ἀναγκαῖας μηχανάς, ἵν' ἀφαιρέσω ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ναοῦ ἄλλα τινὰ, καὶ τοὶ ἠρωτηριασμένα ἀγάλματα, ἐγκατέλιπον τὸ σχέδιον τοῦτο. Ἀπεράσισα ὅμως ἐκ παντὸς τρόπου ν' ἀφαιρέσω μίαν ἀκέραιον λέαναν, ἥτις εὐκόλως δύναται νὰ συμπληρωθῆ.» Ἐκτὸς δὲ ταύτης ὁ Μοροζίνης ἀφῆρεσε καὶ ἄλλην λέαναν, ἔτι δὲ καὶ τὸν κάλλιστον κοιμώμενον λέοντα τὸν μετὰ τὸν Θεοσεῖου καὶ Ἀκκδημίας ὑπάρχοντα, καὶ τρίτον ἄλλον τὸν ἐν Πειραιᾷ, καθήμενον πρὸ τοῦ λιμένος. Ἡ Γερουσία στήσασα τὰ τέσσαρα ταῦτα τρόπικα ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ ναυστάθμου αὐτῆς, ἐπέγραψεν ἐπὶ μὲν τοῦ λέοντος.

Franciscus Maurocenus
Peloponnesiacus
Expugnatis Athenis
Marmorea leonum simulacra
Triumphali manu
E Pireo direpta
in patriam transtulit

Futura Veneti leonis
quae fuerunt
Minervae Atticae ornamenta.
ἐπὶ δὲ τῆς Λατίνης
Atheniensia Venetae classis
Trophaea,
Veneti senatus decreto
in navalis vestibulo
constituta.

ἐπὶ δὲ τῆς Λατίνης

Atheniensia Venetae classis
Trophaea,
Veneti senatus decreto
in navalis vestibulo
constituta.

Ἀλλ' οἱ ταχεῖς οὗτοι καὶ ἄλθριοι θριαμβοὶ ἐναυάγησαν μετ' ὀλίγον ἐνώπιον τῶν τειχῶν τῆς Χαλκίδος. Τὴν 23 Ἰουλίου 1688 εἰσέπλευσεν ὁ συμμαχικὸς στόλος, πλήρης ἐλπίδων καὶ πεποιθήσεως, εἰς τὸν πορθμὸν τῆς Εὐρίπου, τὴν δὲ 21 Ὀκτωβρίου, ἐγκατέλιπε τὰ παράλια ταῦτα ἄνευ τινὸς ἐλπίδος ἐπιστροφῆς. Ὁ μετ' ὀλίγον ἐπελθὼν θάνατος τοῦ Μοροζίνῳ (1690), στερήσας τὴν δημοκρατίαν τοῦ κραταιοτάτου αὐτῆς στηρίγματος, ἐπήνεγκεν ἀναγκαιῶς ὡς συνέπειαν τὴν ἀπώλειαν τῶν ἐφημέρων αὐτῆς κατακτήσεων, αἰτινας μόνον διὰ τῆς βίας καὶ τῆς ἰσχύος τῶν ὄπλων ἠδύνατο νὰ παραταθῶσιν, οὐδεποτε δὲ διὰ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συμπαθείας τῶν λαῶν ἐφ' ὧν ἐξετείνοντο καθότι ὡς τῶν ληστῶν τῆς Καλαβρίας τὸ γνωστὸν σύνθημα εἶναι, o la borsa o la vita, ἢ τὸ βαλάρτιον ἢ τὴν ζωὴν, οὕτω καὶ τῶν ἐλευθερωτῶν ἡμῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀπόλυτος ἦν ἀπαίτησις, ἢ ἐνωσις καὶ ἀπολατίνωσις ἢ δουλεία καὶ καταπίεσις. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων αἰρέσεων ἐκάστοτε ὁ Ἕλλην τιθέμενος, προετίμησε πάντοτε τὸ τέκνον τοῦτο τῶν πόνων καὶ τῆς ὀδύνης, τὴν δευτέραν, τὴν μαρτυρικὴν, τὴν σώτειραν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοῦ ἐθνικότητος. Οὕτω λοιπὸν μόνον ἐπτὰ μῆνας ἤρξατο τῷ Σουλτάνῳ Ἀχμέτῳ τῷ Γ'. ἵνα ἀπὸ τῆς Τήνου ἀρχόμενος κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1745, ἀποδιώξῃ τοὺς Ἑνετούς ἐκ πάντων αὐτῶν τῶν φρουρίων, ἃ ἐκέκτητο ἐν ταῖς νήσοις καὶ τῇ Ἠπείρῳ.

Ἡ Ἑλλάς ὑπὸ τὸν Τούρκον αὐθις ταχθεῖσα, μετὰ 60 ἔτη ἔδωκε πάλιν σημεῖα ζωῆς γυμνασίας, ἐμφυσθέντα αὐτῇ ὑπὸ τοῦ Βορρέα. Ταυτότης θρησκείας καταδιωκομένης ὑπὸ τῆς δύσεως, καὶ πολιτικῆς ἡπίας καὶ προσταυτικῆς, ὑπῆρξαν τὰ δύο ἰσχυρὰ μέσα, δι' ὧν ἀπ' ἀρχῆς ἡ Ῥωσσία κατάρθωσε νὰ πείσῃ ἅπαν τὸ ἔθνος, ὅτι αὐτὰ εἶναι ἡ μόνη αὐτοῦ προστατίς καὶ φίλη δύναμις. Καὶ ἀλήθως, τίς ἄνθρωπος λογικὸς ἠδύνατο τότε νὰ πιστεύσῃ τὸ ἐναντίον, καθ' ἑκάστην πραγματικὰ ἀποδείξει; λαμβάνων, ἔνθεν μὲν τῆς πολιτικῆς καὶ θρησκευτικῆς καταδιώξεως, τῆς ἀπροκαλύπτου ἐπιβουλῆς καὶ καταφρονήσεως, ἔνθεν δὲ τῆς πολιτικῆς προστασίας, τῆς ἀτομικῆς περιάλψεως, καὶ τῆς ἐν Χριστῷ ἀδελφότητος; Ἄν ἐξήταζον τότε λεπτολόγως τοὺς λόγους, οἱ πανταχόθεν πιεζόμενοι καὶ καταθλιβόμενοι, δι' οὗ ἀπὸ τοῦ μεγάλου Πέτρου ἡ Ῥωσσία ἤρξατο

οὕτω νὰ προσφέρηται πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἄλλ' ἔργῳ ὑπὸ μόνης τῆς Ῥωσσίας εὐεργετούμενοι, ταύτην φυσικῶ τῷ λόγῳ ἐθεώρουν ὡς τὴν μόνην αὐτῶν εὐεργετικὰ καὶ προστατίν. Οὐδὲν ἄρα ἔκτακτον καὶ παράδοξον ἐμπεριέχει ἡ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων ἀνάστασις, ὅτε τὸ 1770 ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη ἀπὸ τῶν μυχῶν τῆς Βαλτικῆς διήγειρε τὸ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν ἐμφυτον πνεῦμα, ὃ καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ πρὸ καὶ μετὰ, μὴ ἔχοντες τὰ αὐτὰ προηγούμενα, ἐπίσης ἐξεμεταλλεύθησαν εἰς παρομοίας πολιτικὰς περιστάσεις. Στόλος ἄρα Ῥωσσικός, διοικούμενος ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Ὀρλώφ, κατὰ προηγηθεῖσαν συνεννόησιν μετὰ τῶν κατοίκων, ἐνεφανίσθη τὸ 1770 εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἠγκυροβόλησεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Λακωνικῆς Πόρτο Κάριοι. Τοῦτο ἦν ἡδὴ τὸ σύνθημα τῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ στρατιωτικὴ βοήθεια, ἣν ἡ Ῥωσσία παρέσχεν εἰς τὴν ἐπανάστασιν ταύτην ἦν ἐλαχίστη διότι τὸ ὄλον τοῦ στρατοῦ, ὃ ἐμπεριείχετο ὁ στόλος ἦσαν πεντακόσιοι ἄνδρες καὶ ὅμως ἡ Πελοπόννησος ἅπασα ἐξανεστή, καὶ κατ' ἀρχὰς ἐθριάμβευσεν ἄλλὰ μετ' οὐ πολὺ δεκαπέντε χιλιάδες ἀγριώτατοι Ἄλβανοὶ εἰσβαλόντες, ἀπὸ τοῦ ἐνὸς μέχρι τοῦ ἄλλου ἄκρου τῆς Χερσονήσου περιέφερον τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον. Καταστρέψαντες δὲ ἐν σώμα Σπαρτιατῶν, προεχώρησαν μέχρι Μεθώνης, ἣν ἐπολιόρκουν οἱ Ῥῶσοι ἄλλὰ καὶ τούτους διώξαντες, καὶ τὸ πυροβολικὸν αὐτῶν κυριεύσαντες, διέλυσαν τὴν πολιορκίαν. Μετὰ ταύτην τὴν πράξιν οἱ Ῥῶσοι ἀποσυρθέντες εἰς τὰ πλοῖα αὐτῶν, ἀπὸ τοῦ στόλου ἐν ἀσφαλείᾳ ἤδη ἐθεώρησαν τὴν τραγωδίαν. Ἐξ ἀπάσης δὲ ταύτης τῆς μεγάλης καὶ φοβερᾶς ἐκστρατείας, οὐδὲν ἄλλο προέκυψε βέβαιον ἀποτελεσμα, ἢ ἡ ἐν Τσεσμέ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου πυρπόλησις. Μετ' οὐ πολὺ ὁ Ὀρλώφ πολιορκήσας εἰς μάτην τὴν Ἀἴμνον ἀπέπλευσεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, καταλιπὼν ἐν Μεσογείῳ τὸν ναύαρχον Σπυριτόφ. Οὗτος δὲ παραχειμαζόμενος ἐν Πάρω, τοιαύτας ἐν τῇ νήσῳ παρασκευὰς ἐποίησασα, οἶκι ἐνέφανιν μακρὰν ἐν τῷ τόπῳ διατριβῆν. Τὸ ἐπιὸν ὅμως ἔτος 1774, αἴφνης καὶ οὗτος ἀπέπλευσεν ἐκ τῆς νήσου, καταλιπὼν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Τούρκων πληθὺς ἄπειρον ἀνθρώπων καταφυγόντων εἰς τὴν προστασίαν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐν ᾧ οἱ σύμμαχοι ἐρευγον καταγίγς συμφορῶν ἐξεβράγη ἐν Πελοποννήσῳ. Αἱ μὲν ἐπαρχίαι αἱ δεχθεῖσαι τοὺς Ῥώσσοις ἄρδην κατεστράφησαν, οἱ δὲ ἄνδρες ἐθανατώθησαν, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία ἠχμαλωτίσθησαν. Αἱ αἰσχροουργαὶ δὲ τῶν Ἄλβανῶν τοσαῦται καὶ τοιαῦται ἐγένοντο, ὥστε οἱ Τούρκοι αὐτοὶ ἐπὶ τέλους ἐστράτευσαν ἐναντίον αὐτῶν, διαρπαζόντων ἀδιακρίτως μετὰ ταῦτα καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς Ἕλληνας. Ἐπῆλθε μετ' οὐ πολὺ ἡ ἐν Καϊναρτζικίῳ συνθήκη (21 Ἰουλίου 1774), ἐν ᾗ

ἐτέθησαν ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας ἀληθῶς τὰ ἄρθρα α'. ζ'. καὶ ιζ'. παρέχοντα τοῖς χριστιανοῖς ἐγγυήσεις μελλούσας, ἀλλ' ἡ καταστροφή ἦν ἤδη τετελεσμένη. Ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ σωρηδὸν αἱ οἰκογενεῖαι ἐγκατέλειπον τὸ πάτριον ἔδαφος καὶ ἐζήτουν ἄσυλον ἀλλαχοῦ. Τότε δὲ καὶ αἱ Κυθωνίαι ἐδέχθησαν εἰς τὴν φιλόξενον αὐτῶν πόλιν τὴν τελευταίαν μεγάλην προσθήκην τῶν κατοίκων αὐτῆς, ἐν ἣ μὲχρι τοῦδε ἔκτοτε σώζεται ὁ καλούμενος Μωραϊτικὸς μαχαλῆς. Τοιαῦτα ὑπῆρξαν τὰ θλιβερά αἰτίαι τοῦ πρώτου συνοικισμοῦ τῶν Κυθωνίων, καὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῶν μετὰ ταῦτα. Ὁ τόπος τὸ κατ' ἀρχὰς ἐκαλύπτετο λέγουσιν ὑπὸ δασῶν ἀγρίων κυθωνίων, ἐξ ὧν ὁ τόπος ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων Λίβαλλί, ἢ τοι Κυθωνίων(α). Μικρὰ καὶ ἄσημος τὸ κατ' ἀρχὰς ὡς εἰκὸς ἡ πόλις αὐτή, ἠδὲξίθη μὲν διὰ τοῦ πλήθους τῶν συρρέουσάντων, ὀργανίσθη ὅμως καὶ προήχθη καὶ ἐγένετο οἶα πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἦν, διὰ τῆς ἰκανότητος Οἰκονόμου τινὸς Λεσβίου, πολυμηχάνου ἀνδρὸς, καὶ σφόδρα ζηλωτοῦ τῆς παιδείας. Οὗτος κατώρθωσεν ἵνα ὀλοτελῶς ἐξέλθωσι τοῦ τόπου οἱ Τούρκοι, δοθῶσι τῇ πόλει διάφορα παρὰ τοῦ Σουλτάνου προνόμια, καὶ σχηματίσωσι κοινότητα ἐν τῷ μέσῳ τῶν Τούρκων, καθάρῃ Ἑλληνικὴν καὶ σχεδὸν ἀνεξάρτητον καὶ αὐτοδιοικήτον(β). Ἡ πόλις πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἤμαζε καὶ ἐπλούτει, προστατευομένη καὶ ὑπὸ τῆς ἰσχυροτάτης καὶ βαθυπλούτου Μικρασιατίδος οἰκογενείας τῶν Καρὰ Ὀσμάν. Οὐχ ἤττον δὲ εἰς τὴν κοινὴν φήμην καὶ τὴν γενικὴν ὑπόληψιν τῆς πόλεως συνετέλεσε καὶ τὸ ἐν αὐτῇ λαμπρὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνην γυμνάσιον, ὅπου συρρέοντες πανταχόθεν οἱ Ἑλληνόπαιδες ἐπαιδεύοντο τὴν προγονικὴν παιδείαν, καὶ ἐποτίζοντο τὰ σωτήρια ἐκείνα νάματα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα. « Αἱ Κυθωνίαι, λέγει ὁ φιλέλληνας Σοαζέλος, ἐπισκεφθεὶς τὴν πόλιν εἰς τὴν ἀμνην τῆς, θέλουσιν ἐξακολουθεῖν νὰ αὐξάνωσιν, ἂν μὴ ἡ ἀρτιγενὴς αὐτῆς εὐτυχία καταγγελλῆ εἰς τοὺς Τούρκους, ὧν οἱ τακτικῶς σκοποὶ τείνοντες πάντοτε εἰς τὸ ἐρήμωρον κέρδος, δὲν ἤθελον λείψει νὰ καταπνίξωσι τὴν ἀποικίαν ταύτην ἐν αὐτῇ τῇ γεννήσει αὐτῆς. Θυμαστὴ ὄντως εἶναι ἡ τολμηρὰ τῶν Ἑλλήνων τούτων δραστηριότης, οἵτινες βασανιζόμενοι εἰς τὰς ἰδίαις πατρίδας, καὶ ἀναγκασθέντες νὰ καταλι-

(α) Τινὲς θέλουσι τοὺς πρώτους κατοίκους τοῦ τόπου Λεσβίους ἐκ τοῦ χωρίου Κυθῶναι κεκμένου κατέναντι. Ἐντέθεν δὲ λέγουσιν ἐδόθη τῇ πόλει τὸ ὄνομα. Τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ἀπίθανον καὶ ἴσως αἱ Κυθωνίαι πρώτους θεμελιωτὰς ἔσχον τοὺς Κυθωνίους τῆς Λέσβου.

(β) Τὰς τύχας τοῦ Ἰωάννου τούτου Οἰκονόμου καὶ τὰ δικαιώματα, ὧν δι' αὐτοῦ ἔτυχεν ἡ πόλις, διηγεῖται ἡ φιλότιμος Κυρία Χαρίκλεια Σταυράκη ἐν τῇ μεταφράσει αὐτῆς τοῦ τεμαχίου τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας τοῦ Κ. Ραφφηνέλου, τοῦ ὑπορρῶντος τὰς Κυθωνίας.

πῶσι τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Πελοπόννησον ἐζήτησαν ἄσυλον εἰς τὰς ἐρήμους ἀκτὰς τῆς Ἀσίας. Ἀλλὰ τὸ ἐνδικαίον ὅπερ ἐμπνέουσιν ἐτι μᾶλλον θέλει αὐξήσει, ὅταν τις ἀκούσῃ ὅτι τὸ πρῶτον ἀποτέλεσμα τῆς μικρᾶς αὐτῶν ῥασιῶνης καὶ ἐλευθερίας ὑπῆρξεν ἡ ἔγερσις τοῦ ἔρωτος πρὸς τὴν ἐπισημν, καὶ ὁ ζήλοϛ, πρὸς τὴν παιδείαν, ὅν τινες ὑποθέτουσιν ὡς ἀπὸ πολλοῦ ἐσβεσμένον παρὰ τοῖς ἀπογόνους τῶν παλαίκεκείνων Ἑλλήνων ὅταν τις μάθῃ ὅτι ἐπὶ τῆς παραλίας ταύτης τῆς Ἀιολίδος ὑπάρχει σχολεῖον, ὅπου ἡ νεολαία διδάσκαται τὸν Ὀμηρον καὶ τὸν Θουκυδίδην, διδάσκαλοι δὲ τῶν μαθηματικῶν καὶ φυσικῶν ἐπιστημῶν διαχέουσιν ἐνταῦθα τὰς γνώσεις, ἃς ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ ἠρύσθησαν. Αἱ λεπτομέρειαι αὐταὶ βεβαίως θέλουσιν ἐκπλήξει ἐκεῖνους, οἵτινες κατὰ τὴν κοινὴν πλάνην πιστεύουσιν, ὅτι ὀλόκληρον τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος κείται βεβητισμένον εἰς τὴν ἀμάθειαν καὶ τὴν πολιτικὴν ἀθυμίαν, μακρᾶς δουλείας ἀποτελέσματα, οἵτινες ἀγνοοῦσιν ὅτι τὸ ἔθνικὸν πνεῦμα, διηνεκῶς διὰ παντοίων μέσων διεμαρτύρετο κατὰ τῶν δεινῶν του. Ἰπὸ τὴν ἔ-ἐποψιν δὲ ταύτην οἱ Ἕλληνες περιμένουσι τὸν ἐκδιδικητὴν των. Οὗτος θέλει καταστήσει αὐτοὺς γνωστοὺς οὗτος θέλει διαλύσει τὸ νέφος, ὑφ' οὗ περικαλύπτεται ἡ ἱστορία τῆς φιλολογίας αὐτῶν, καὶ ἀποδείξει, ὅτι τὸ πνεῦμα καὶ ἡ εὐφυΐα δὲν ἐγκατέλιπον ὅλως τὸ πάτριον αὐτῶν ἔδαφος, ὅτι τὸ ἔρον τοῦτο πῦρ ἐξησθῆναι μὲν πολλάκις, ἐγγὺς μάλιστα ἐγένετο νὰ σβεσθῆ, οὐχ ἤττον ὅμως διετηρήθη καὶ διεσώθη, ἀναδοῦν ἐκ διαλειμμάτων καὶ λάμψεις τινας. Εἶναι θέαμα ἀντάξιον τῶν θεῶν, λέγει ὁ Σένεκας, ἡ γενναῖος ἀνὴρ παλαίων κατὰ τῆς δυστυχίας. Ἐνταῦθα δὲ ὀλόκληρον ἔθνος εὐσταθῶς καὶ γενναίως ἀγωνιζόμενον ἀνθίσταται εἰς τὰ παντοῖα δεινὰ, καὶ ἐκφύγει τὴν ἀμάθειαν, εἰς ἣν βάρβαρος φανατισμὸς κυλεῖ αὐτό. Ἀπολέσεν τὴν ἐλευθερίαν του, ποτὲ δὲν ἔπαυσε νὰ τὴν ποθῆ, καὶ στερηθὲν τῶν δικαιωμάτων του ποτὲ δὲν παρητήθη τοῦ δικαιώματος, ὅπερ σώζει ἐκ τῆς ἐξαχρειώσεως, ὅπερ καὶ ἐν ἐσχάτοις συντηρεῖ τὴν ἐλπίδα, τοῦ ἀπαραγράφου δικαιώματος τοῦ μισεῖν τοὺς τυράννους του (α).» Τὸ γυμνάσιον τῶν Κυθωνίων, ὃ ἰδίως ἐλάμπρυνε διὰ τοῦ ζήλου καὶ τῆς ἐμβριθοῦς αὐτοῦ παιδείας ὁ σοφὸς διδάσκαλος Βενιαμὴν ὁ Λεσβίος, κατέστη μικρὸν πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἡ κεντρικὴ ἐστία τῆς ἑλληνικῆς παιδείσεως, ἣτις εἰς πάντας τοὺς προσερχομένους νεανίας, τριακοσίουσιν σχεδὸν καὶ ἐπέκεινα, ἀπενέμετο δωρεάν. Ἐντεῖ 1817 ὅτε ὁ Πουκεβίλης ἐπεσκέφθη τὴν πόλιν ἡ σχολὴ ἔτι ἤμαζε, καὶ ὁ φιλέλληνας οὗτος ἱστορικὸς μετὰ θαυμασμοῦ περιγράφει τὰς προόδους τῆς νεολαίας εἰς τε τὰ γράμματα καὶ τὴν ἠθικὴν. « Ἐν δικαστήματι,

(α) Choix. Gouffier. voyage pittor. τόμ. 2 σελ. 73—74.

λέγει, τῶν δύο μηνῶν, καθ' οὓς διέμεινα ἐντὸς τῆς σχολῆς, περὶωρισμένοι εἰς τὴν αὐστηροτάτην δίαιταν, ἦν οἱ Ἕλληνες τηροῦσι κατὰ τὴν τοῦ Πάσχα τεσσαρακοστήν... ἐξεπλάγη ἀληθῶς διὰ τὸν ζῆλον, καὶ τὸ θρησκευτικὸν σέβας μεθ' οὗ οἱ μαθηταὶ τῆς σχολῆς προσεφέροντο πρὸς τοὺς διδασκάλους αὐτῶν. Εὐρον ἐν τῇ μικρᾷ ταύτῃ ἀποικίᾳ τῶν λογίων Ἑλλήνων νέους τινὰς, οἵτινες κατὰ προτροπὴν μου, ἀπεφάσισαν νὰ ἐγκαταλείψωσιν ὅλως ἐν τῇ πρὸς ἀλλήλους διαλέξει τὴν κοινὴν ἢ δημόδιον γλῶσσαν, καὶ ἀνακινίσωσιν ἐν τῷ γυμνασίῳ τῶν Κυθωνίων τὴν γλῶσσαν τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Πλάτωνος. Αἱ ἐσπέραι ἡμῶν παρήρχοντο εὐαρέστως ἀναγνωσκόντων τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, καὶ τιθέντων ἐπὶ τῆς σικνῆς ἀρχαίαν τινὰ τραγωδίαν. Ἀναχωρήσας δὲ ἔμαθον μετὰ ζωηρᾶς χαρᾶς, ὅτι οἱ μαθηταὶ ἐξηκολούθουν καὶ μετὰ ταῦτα λαλοῦντες τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν, τηροῦντες τὴν ὑπόσχεσιν ἣν μοι ἔδωκαν ἀναχωροῦντι, ὅτι θέλουσι μὲχρι τῆς ἐπιστροφῆς μου φυλάσσει ἀπαρεγκλιτῶς τὸν νόμον τοῦτον, ὃν ἀνεγράψαμεν ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς αἰθούσης τῶν συνεδριάσεων ἡμῶν » (α). Τέσσαρα ἔτη μετὰ ταῦτα τὸ λαμπρὸν τοῦτο γυμνάσιον μετὰ τῶν τριακοσίων αὐτοῦ μαθητῶν, τῆς βιβλιοθήκης καὶ τοῦ τυπογραφείου, δὲν ὑπῆρχε πλέον (β)! Ἡ

(α) "Ora Rouquerville voyage en Grèce. τόμ. ε'. σελ. 137
 (β) Τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰ. Οἰκονόμου ἠδὲ τὸ 1780 οἰκοδομηθὲν σχολεῖον ἦν ἀπλῶς σχολεῖον Ἑλληνικόν, ἐν ᾧ ἐδίδασαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἀλληλοδιαδόχως τέσσαρες διδάσκαλοι, α.) ὁ ἀπὸ Βρούλων Εὐγένιος, β.) ὁ ἀπὸ Σύμης Βησσαρίων, γ.) ὁ ἀπὸ Μουδανίας Θεοδόσιος, καὶ δ.) ὁ Γρηγόριος ὁ Σαράρης, ὅστις εἶναι ὁ τελευταῖος τοῦ σχολεῖου διδάσκαλος καὶ πρῶτος τοῦ μετὰ ταῦτα εἰς γυμνάσιον αὐτοῦ μετασημασθέντος, ἐν ᾧ ἐδίδασαν κατὰ σειράν, α.) αὐτὸς οὗτος ὁ Γρηγόριος ὁ Σαράρης, β.) Βενιαμὴν ὁ Λεσβίος, γ.) Θεόφιλος ὁ Καίρης, δ.) Εὐστράτιος Πέτρος, ε.) Νεόφυτος Φαγουλάρης ὁ ἐκ Σύμης, ς.) Γρηγόριος ὁ καλούμενος Μαρτῆς Ἄνδριος, ζ.) Γρηγόριος ὁ ἐκ Σύμης, η.) Θεόφιλος καὶ ἄλλοι τινές. Πρὸς τοὺς δύο τελευταίους δυσαρεστηθέντας πρὸς τοὺς κατοίκους καὶ σκοποῦντας ν' ἀναχωρήσωσιν ἔγραφε ποτε (ἐν ἔτος πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως) ὁ σοφὸς Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ἐπιστολὴν προτροπικὴν ἵνα μένωσιν, ἐπιστολὴν ἐς αἰ ἀξιωματικῶν, πλήρη αἰσθημάτων καὶ καρδίας Ἑλληνικῆς. « Μείνατε, (ἔγραφε τὸ 1820 πρὸς τὸν Γρηγόριον καὶ Θεόφιλον) μείνατε νέων σωφρονιστῶν, ἀνδρῶν βουλευτῶν, γερόντων παραμυθία, δικαιοσύνης καὶ φρονήσεως, καὶ φιλάνθρωπυ, καὶ λόγων, καὶ εὐσεβείας διδάσκαλοι. Μὴ με ἀποκρούσητε ἐτι ἰκανῶς ὑπερητήσαμεν τὴν πατρίδα, τῶρα εἶναι καιρὸς ἡσυχίας. Ὅχι, διδάσκαλοι! δὲν πρέπει νὰ ἡσυχάητε μὲχρι γῆρας. Καὶ γέροντες, καὶ μάλιστα γέροντες χρεωστῆτε νὰ ἐφορεύητε τὴν τῶν νέων παιδείαν. Τότε, ὅποτε τὸ φρονεῖν, ὡς ὀφικάρπου δένδρου βλαστὸς ὠριμάζει. Ἐν ὅσῳ δύναται τις, καὶ ζῆ, καὶ φρονεῖ, χρεωστῆ νὰ ὠφελῆ τοὺς ὁμογενεῖς του. « Πολιτεῦσθαι καθῆκον ἐστίν, οὐ πεπολιτεῦσθαι, καὶ ἀληθεῦσθαι, οὐκ ἀληθεῦσαι, καὶ δικαιοπραγεῖν, οὐ δικαιοπραγεῖσαι, καὶ φιλεῖν, οὐ φιλησαι τὴν πατρίδα καὶ τοὺς πολίτας. »

Ἡ ἀναχωρήσας εἰς ἐρημίαν: τὸ σχολεῖον. Τὸ τάλαντον

πόλις τῶν Κυθωνίων περιχρθεῖσα καὶ αὐτὴ ἀδίκως εἰς τὴν μεγάλην δίνην τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως κατεστράφη! Αἱ Κυθωνίαι ἐπὶ τῆς μικρᾶς Ἀσίας κείμεναι, δὲν ἠδύνατο τὴν ἐλαχίστην νὰ ἔχωσιν ἐλπίδα ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῆς Ἀσίας. Τοιαῦτη ἀνέκαθεν ὑπῆρξεν ἡ τύχη τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ Ἑλληνίδων πόλεων, καὶ τοιαύτη ἔσεται αἰώνιος, ἀφοῦ ἀμέσως ὀπισθεν αὐτῶν ἴστανται ἄπειρα στίφη βαρβάρων Ἀσιανῶν. Τὴν θέσιν δ' αὐτῆς ταύτην καλῶς συνειδυῖα ἡ πόλις ἔμενεν ἡσυχος καρδοκοῦσα τὸ μέλλον. Ἀλλ' ὁ σατράπης τῆς Περγᾶμου ὑποπετεύων αὐτὴν πολυάνθρωπον οὔσαν, καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων καθ' ὀλοκληρίαν κατοικουμένην, ἀπέστειλεν εἰς αὐτήν, ἄνευ τινὸς ἄλλου λόγου, Τούρκους, οἵτινες κατὰ τὸ σὺνθεος διὰ τῶν διαρκῶν αὐτῶν παρέσχον τῇ πόλει τὴν πρώτην ἀφορμὴν πρὸς ἀπόστασιν. Ὁ διοικητὴς τῶν Κυθωνίων Χατζῆ Ἀθανάσιος, παρέστησε τῷ πασσᾷ τῆς Περγᾶμου τὴν ἀνάγκην τῆς ἀποχωρήσεως αὐτῶν, ἀλλ' εἰς μάτην. Περὶ τὸν χρόνον τοῦτον, τὴν 14 Ἰουνίου (1821), ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἐφάνη εἰς τὰ Μοσχονήσια, κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου ἐνώπιον τῶν Κυθωνίων. Εἰς τὴν θέαν τούτου ἐνθουσιασθέντες οἱ κάτοικοι τῶν Μοσχονησιῶν, ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ἀφαιρέσαντες καὶ τὴν γέφυραν ἥτις συνήγου τὴν νῆσον αὐτῶν μετὰ τῆς στερεᾶς. Τοῦτο ὑπῆρξεν ὡς εἰκὸς ἀφορμὴ νέων καταθλίψεων καὶ κακώσεων τῶν Κυθωνίων ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος κατὰ πρόσκλησιν τῶν κατοίκων ἔστειλε τὰς λέμβους αὐτοῦ εἰς τὸν λιμένα τῶν Κυθωνίων ἵνα παραλάβωσι τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς παῖδας, καὶ μεταφέρωσιν αὐτοὺς εἰς τὰ Φαέρρα. Οἱ Τούρκοι ἀντέστησαν συμπλοκῆς, δὲ κρατερᾶς γενομένης νικηθέντες ὑπεχώρησαν ἀλλ' ἀποχωροῦντες ἔβαλον πῦρ

σε, βαρυνθέντες, ὑπάγετε νὰ τὸ κρύψητε. Κρύψετε ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ τῶν συμπολιτῶν σας, καὶ τὰ ζῶντα τῆς εὐαγγελικῆς ζωῆς σας παραδείγματα. Ὁμοῖοι, ἀδελφοί! Φαντάσθητε ποῖα τις θέλει μείνειν ἡ πατρίς μετὰ τὴν ἀναχώρησίν σας. Αἱ καθέδραι σας, χωρὶς διαδόχους, θέλουσι βλάπτεσθαι, ὡς ἔρημα τῆς ἱερᾶς Σοφίας χρηστήρια. Οἱ μαθηταὶ σας θέλουσι σκορπισθῆναι, ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα. Τὸ κλεινὸν Σχολεῖον, τῆς Σοφίας τὸ ἐργαστήριον, θέλει γενῆν ὄρηχῆστρα κακοηθείας καὶ ἀμαθείας, ἡ παντελοῦς ἐρημίας ἐνδοκίτημα. Οἱ φίλοι τῆς παιδείας τῶν ὁμογενῶν θέλουσι κλαῦσαι: οἱ ἔχθροί θέλουσι ἐπιχαρῆν· οἱ ἀλλόφυλοι θέλουσι μετὰ καταφρονήσιν καὶ σεῖς αὐτοὶ θέλετε ἔχειν πρὸ ὀφθαλμῶν φεῖσοτε τὰς λυπηρὰς ταύτας εἰκόνας. Καθημέραν θέλετε συγγάζειν, στερηθέντες τὸ ἦδυστον καὶ συγγενέστατον τῆς πατρίδος πρόσωπον, καὶ τέκνον πνευματικῶν καὶ ἀδελφῶν συνήθεις φωνὰς, θρηνοῦντων ἐλεεινῶς τὸν ζῶντα χωρισμὸν σας. Ἡ λυχνία τοῦ Σχολεῖου σας, ἡ λάμψασα πρώτη, καὶ φωτίτισασα πολλοὺς χρόνους τὴν Ἰωνίαν, θέλει ἀνατραπῆν καὶ ἡ ἀναχώρησίς σας θέλει ματαιώσιν ἔλους τοὺς μὲχρι τοῦδε κόπους καὶ ἰδρωτὰς σας.»

Οὕτως ἐφρόνουσι περὶ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας οἱ πατέρες ἡμῶν, οὕτως ἐθεώρουν οὗτοι τοὺς διδασκάλους αὐτῆς, καὶ διὰ τοῦτο κατώρθωσαν ἐπαναστάσιν καὶ ἐδημιούργησαν ἔθνος!

πανταχοῦ εἰς τὴν πόλιν. Ἡ πυρκαϊὰ δὲ αὐτὴ βοηθομένη ὑπὸ σφοδρτάτου ἀνέμου ἐντὸς μικροῦ ἀπετέφρωσε πᾶσαν τὴν πόλιν. Εἰς τοιαύτην δὲ οἰκτρὰν κατάστασιν ὄντες οἱ κάτοικοι προσέτρεχον σωρηδὸν εἰς τὰς λέμβους ἵνα σωθῶσιν, ἐνῶ οἱ ναῦται ἐντὸς τοῦ πυρὸς κυλιόμενοι ἐπροσπάθουν νὰ δικασώσωσιν ὅ,τι ἦν δυνατὸν νὰ σωθῆ. Ταῦτα συνέβησαν ἐν Μοσχοννησίῳ καὶ Κυθωνίαις· τὸ πῦρ ἐν ὀλίγῳ ὥρῃς ἀπετέφρωσε πόλιν 35,000 κατοίκων, ὧν τὸ μέγιστον μέρος ἐσώθη εἰς τὸν ἑλληνικὸν στόλον. Ἐκ τούτων δὲ ἐλάχιστοι μὲν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐσφάγησαν, τινὲς δὲ ἐκάθησαν, ἔτι δὲ πλείους ἐπνίγησαν, ἀθρόοι βαίνοντες εἰς τὰς λέμβους ἵνα σωθῶσιν ἐκ τοῦ αἰδήρου καὶ τοῦ πυρὸς. Οὕτω δὲ 32000 Κυθωνίαις διεσπάρησαν ἀπανταχοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα, συμμετασχόντες πάντων τῶν δεινῶν καὶ πασῶν τῶν περιπετειῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ δικαίωτες πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ὡς στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἄνδρες. Ἀλλὰ τὸ πλῆθος τοῦ τῶν Κυθωνιῶν σήμερον δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν. Εἷς εἰδὼς τὰ συμπερόντα αὐτοῦ ὁ Σουλτάνος Μαχμούτης, ἀμέσως μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Ἑλλάδος ἀπέδωκε, δυνάμει 1 1) 2) ἑκατομμυρίου γροσίων, ταῖς Κυθωνιῶσι πάντα αὐτῶν τὰ κτήματα, καὶ προσεκάλεσεν αὐτοὺς ἵνα κατοικήσωσι πάλιν τὸν τόπον αὐτῶν, ἐλεύθεροι ὄντες ὡς πρότερον. Οὕτως ἀπῆλθον ἐκ τῆς Ἑλλάδος βραχυλογούντες 18,000 Ἕλληνας, λείψαν ἐλευσιὰ τῆς ἀρχαίας αὐτῶν πληθῆος, ἄσυλον αὐθις εὐρόντες μετὰ τοσαῦτα παθήματα εἰς τοῦ ἐχθροῦ τὰς ἀγκάλας! « Ἐν τῷ μέσῳ τῆς τέφρας, λέγει ὁ Σαλτέλης, καὶ ὑπεράνω τῶν τριμμάτων ἀρχαίου μεγκλείου, ἐξῆλθε βαθμηδὸν πόλις 18,000 περίπου ψυχῶν. Οἰκίαι καὶ καλύβαι πλησίον ἐρειπίων ὑψόμεναι, τρέφουν τὴν μουσὴν τοῦ μελαγχολικοῦ ποιητοῦ. Αἱ πεδιάδες πρασινοῦσι πάλιν ὑπὸ τὰς ἐλαίας βλέπονται πάλιν ἑκατοντάδες ἀγροτικῶν ἀνδρογύνων· ἀκούονται τὰ γεωργικὰ ἄσματα, τρίζουσι ἀροτρα, κροτοῦσι τὰ ἐλαιοτριβεῖα, μυρίζουσι τὰ σκαπουργεῖα, τὰ πλοίαρια διασχίζουσι τὴν ὠραϊκὴν λίμνην, ἐνεργητικὴ κοινωνία συσσωρεύεται εἰς τὰς ἀγορὰς καὶ τὰς ὁδοὺς, νοσοκομεῖον ὑποδέχεται καὶ περιθάλπει τοὺς ἐνδεεῖς· ναὶ κροτοῦσι τοὺς ὕμνους τοῦ Κυρίου, καὶ 1300 περίπου παιδὲς διδάσκονται τὴν προγονικὴν παιδείαν εἰς τὰ τρία δημοτικὰ σχολεῖα, καὶ εἰς τὸ μικρὸν γυμνάσιον ἐγεθρὲν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ παλαιοῦ δικασίμου ».

Ἡ σημερινὴ πόλις ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ὠκοδομημένη τῆς παλαιᾶς ἐμπεριέχει ἕως 22,000 κατοίκους. Δικαίωται δὲ ὡς καὶ ἡ ἀρχαία εἰς τρεῖς συνοικίας, τὴν ἄνω πρὸς βορρᾶν, τὴν κάτω πρὸς μεσημβρίαν, καὶ τὴν μέσην μεταξὺ τῶν δύο ἄκρων. Ἡ γεωγραφικὴ δὲ τῆς πόλεως αὐτὴ διαίρεσις ἐπήνεγκεν ἀκολούθως καὶ ἠθικὴν καὶ πολιτικὴν τῶν κατοίκων χωρισμὸν κα-

θὸτι πρῶτον μὲν ὡς πρὸς τὰ πολιτικὰ ἔθνη, οἱ Κυθωνίαις αὐτοὶ χαρακτηρίζουσι τοὺς μὲν ἄνω ὡς δεσποτικούς, τοὺς κάτω σφοδρὰ δημοκρατικούς, τοὺς δὲ μέσους χλιαροὺς· ὡς πρὸς τὴν συμπεριφορὰν δὲ καὶ τοὺς τρόπους, οἱ μὲν ἄνω θεωροῦντες ἑαυτοὺς ὡς πρωτεύοντες θέλουσι νὰ διακρίνωνται ἀπὸ διαφόρων τιτλων καὶ ἐξωτερικῶν τιμῶν, οἱ δὲ κάτω ἀνέχονται μὲν τὴν προτίμησιν ταύτην τῶν ἄνω, ἀλλ' ἐπιρροεῦμένοι καὶ ἐμπαιζόντες αὐτούς· οἱ δὲ μέσοι μετέχουσιν ἀμφοτέρων. Τρίτον δὲ ὡς πρὸς τὴν καρδίαν, πονηρότεροι καὶ ἐμπαθέστεροι εἶναι οἱ ἄνω, ἠρωϊκώτεροι δὲ οἱ κάτω, μέτριοι δὲ καὶ συγκρατημένοι οἱ μέσοι. Ἐντεῦθεν δὲ ἐπεταί, ὅτι μεγάλη ὑπάρχει ἡ διάστασις καὶ ἡ ἀποστρέφῃ μεταξὺ τῶν ἄνω καὶ τῶν κάτω, καὶ πραγματικῶς τὸ γε νῦν ἔχον δυσκόλως δύναται τις ν' ἀπαντήσῃ ἄλλην πόλιν μᾶλλον ταύτης διηρημένην καὶ ἑαυτῇ ἀντιπράττουσαν ἕνεκεν ἐλίγων τινῶν ἀτόμων (α). Ἐκάστη συνοικία ἐκλέγει ἕνα δημογέροντα καὶ τρεῖς προεστώτας, ἕνα ταμίαν καὶ ἕνα γραμματέα. Οἱ προεστώτες θεωροῦσι τὰ ἐσωτερικὰ καὶ τὰ οἰκονομικὰ τῆς πόλεως, οἱ δὲ δημογέροντες εἶναι οἱ πρῶτοι δικασταὶ καὶ οἱ διερχόμενοι οὕτως εἰπεῖν τῶν εὐχῶν τῶν συμπολιτῶν τῶν πρὸς τὴν ἐπιτόπιον Τουρκικὴν διοίκησιν. Ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις ἔχει ἐνταῦθα τρεῖς μόνον ὑπαλλήλους, ἕνα διοικητὴν ἕνα δικαστὴν, καὶ ἕνα ἐπὶ τοῦ ἐκτελεστικοῦ. Οἱ δύο πρῶτοι ἐκλέγονται ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, ὁ δὲ τρίτος ὑπὸ τοῦ Καπετᾶν Πασσᾶ· καθότι αἱ Κυθωνίαι συνεπεῖχ ὑπὸ τῆς ἐξουσίας τινος κατὰ τὸ 1841 ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν ἄμεσον δικαιοδοσίαν τοῦ ἀρχιναύαρχου, δυνάμενου εὐκολώτερον παρὰ πάντα ἄλλον νὰ χαλιναγωγῇ τὴν παραθαλάσσιον ταύτην πόλιν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης ὑπάρχει ἐν τῇ πόλει καὶ μικρὰ Τουρκικὴ φρουρὰ ἐκ πεντήκοντα θαλασσίων στρατιωτῶν συγκατεμένη.

Καὶ τοι ἡ πόλις τῶν Κυθωνιῶν θεωρεῖται ὡς καιμένη πιθκῶς ἐπὶ τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἡρακλείας, οὐδὲν ὅμως ἔχον ἐν τῇ πόλει εὐρίσκειται ἀρχαιότητος. Μίαν δὲ μόνον καὶ ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν τῶν Κυθωνιῶν ὑπάρχει λοφίδιον, ὁ Ἅγιος Ἡλίας, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου εὐρίσκει πάντοτε σχεδὸν ὁ χωρικὸς ἰδιοκτήτης αὐτοῦ, μετὰ τὰς πρώτας τοῦ φθινοπώρου βρογαῖας βρογαῖα, μικρὰ χρυσᾶ νομίσματα. Ἐκ τούτων δὲ, ἅτινα ὁ ἄνθρωπος οὗτος πωλεῖ πρὸς 40 γρόσια ἕκαστον, ἐγένετο ἤδη εὐπορος.

Ἐν τῇ φιλοξενίᾳ τοῦ Κ. Σαλτέλη οἰκίᾳ, ἧτις μ' ἐξένιζεν, ἐπὶ τοῦ συμποσίου ἤχθησαν εἰς μέσον μεταξὺ διαφόρων λόγων καὶ τινὰ ἐγγώρια ἔθιμα, ἅτινα ὡς τοιαῦτα ἔχουσι πάντοτε τὴν ἀξίαν αὐτῶν. Καὶ πρῶτον δὲν εἶναι ἴσως περιττὸν ν' ἀναφέρω πόθεν οἱ ἐγγώριοι παράγουσι τὸ ὄνομα τῶν Μοσχοννησίων, περὶ ὧν

(α) Ὅρα Κυθωνιάτην Σαλτέλη.

διάφοροι παρ' ἡμῖν ἰδέαι ὑπάρχουσι. Λέγουσι λοιπὸν οὗτοι, ὅτι Ναύαρχός τις Τουρκὸς πρὸ τινῶν περίπου αἰώνων ἀποβίβασθαι εἰς τὴν νῆσον, ἐρημον τότε οὖσαν, καὶ θυμαρᾶς· τὸ κάλλος αὐτῆς ἠθέλησε νὰ τὴν κατοικήσῃ. Πρῶτος δὲ κάτοικος αὐτῆς ὑπῆρξε διαβόητός τις πειρατὴς Μόσχος καλούμενος, ὃν συλλαβὼν ἐγκατέστησεν εἰς τὴν νῆσον μετὰ τῶν ἐταίρων αὐτοῦ, καὶ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν. Ἐντεῦθεν δὲ ἡ νῆσος ἐκλήθη Μοσχοννηστος καὶ τὸ ἀρχιπέλαγος Μοσχοννησια. Ἀρχαῖον δὲ τι καὶ πάγκοινον ἔθιμον ἐν Κυθωνίαις ἦτο, τὰς μεγάλας ἐορτάς, ὅτε εἰσῆρχοντο εἰς τὰς οἰκίας ἵν' εὐχρηθῶσι κατὰ τὸ σύνθημα τοῦ οἰκοδεσπότου, ν' ἀποθέτωσιν εἰς τὸν οἶκον καὶ ἕνα λίθον, συμβολικῶς εὐχόμενοι οὕτω μακρὸν καὶ πολυχρόνιον βίον. Ἄλλο δὲ τι ἀρχαῖον καὶ τοῦτο ἔθιμον ἦν τὰ καλούμενα Κωμούσια (Κῶμος) συνίσταντο δὲ ταῦτα εἰς τὴν κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Χριστουγέννων πρὸ τῆς θύρας πάσης οἰκίας παρὰ τῆσιν τραπέζων μεστῶν ἄρτου, κρέατος καὶ ἡδυσμάτων, ὧν πάντες οἱ προσερχόμενοι πένητες τε καὶ πλοῦσοι ἐγένοντο διὰ τὸ καλὸν τοῦ χρόνου. Ἡ γλῶσσα τῶν Κυθωνιῶν, καὶ τοι σήμερον οὐδόλως διαφέρει τῆς ἐν Ἀθήναις κοινῶς λαλουμένης, εἰ κάζεται ὅτι τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους πολλοὺς εἶχε περιέρχους ἰδιωτισμοὺς· καὶ ἴσως ἐν Κυθωνίαις παρὰ τῶν λαῶ ὑπῆρχον διάφορα ἰδιώματα, ἕνεκα τῆς πειρατικῆς τῆς πόλεως. Τίς φέρ' εἰπεῖν δύναται ἐκ πρώτης ὄψεως νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι ἡ ἐξῆς φράσις, ἡ ἔτι εἰς τὰ στόματα τῶν γράων περιφερομένη εἶναι ἑλληνικὴ;

Ἄλεπου Κατζαμαδοῦ, τὰ ἴστα κμάσα τὰ παντοῦ.

Ἐτι δὲ καὶ ἡ ἐξῆς, ἧτις, καὶ τοι ἑλληνικώτερα καὶ λίαν ποιητικὴ, φέρει προφανῶς τὸν τύπον ἰδίου τινὸς ἰδιώματος.

Νάντας ἡ θάλασσα γυαλί, νὰ τζίλουμα λιμῶνι
Νὰ χτύπουμα τὸν ἀγαπῶ, ποῦ τζμαῖτι στοῦ τιμῶνι.

Τοιαῦτα συνδιαλέξεις ἐγένοντο τὴν ἐσπέραν ἐν τῇ πολυτελεῖ τραπεζῇ τοῦ Κ. Σαλτέλη, ὅτε ὁ φίλος μου Σεβαστὸς, ἀξιωματικὸς τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ, παρὰ κληόμενος μοι προσέτεινε ἐκδρομὴν τινα εἰς τὸν Ἄδραμυττην κόλπον. Μὴ συλλογιζόμενος τὰ περαιτέρω, ἐδέχθη ἀμέσως τὴν πρότασιν τοῦ φίλου καὶ συνερωνήσαμεν τὴν 1 μετὰ τὸ μεσονύκτιον νὰ ἐκπλεύσωμεν τοῦ λιμένος· καὶ ἐπὶ τῆς ἀνάτου τοῦ δρόμου νὰ διαπλεύσωμεν τὸν κόλπον μέχρι Ἀδραμυττίου, κειμένης εἰς τὸν μυχὸν αὐτοῦ. Ἦν δὲ ἤδη δεκάτη. Ἡ ἀρίστη καὶ καλλίστη θυγάτηρ τοῦ οἴκου, μόνη πρὸς τιμὴν τοῦ ξένου παρεσκεύασεν ἤδη ἀθροτάτην τινα καὶ μαλθακοτάτην κλίνην ἣδη ἐγένοντο αἱ παρεσκευαῖαι πρὸς τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν ἀνάπαυσιν, ὅτε ἐδήλωσα τῇ οἰκογενεῖ τὸν σκοπὸν μου, περὶ τὴν μίαν μετὰ τὸ μεσονύκτιον νὰ πλεύσω εἰς Ἀδραμύτιον. Πολλὰ τότε μοι ἐγένοντο παρατηρήσεις πρὸς ἀναβολὴν τοῦ ἐπικινδύνου τούτου πλοῦ, διὰ τε τὸ σκότος τῆς νυκτὸς

καὶ τὸν σφοδρὸν ἀνεμον, καὶ τὸ πλῆθος τῶν σκοπέλων τῶν διεσπαρμένων πανταχοῦ ἐν τῇ μεσημβρινῇ εἰσόδῳ τοῦ κόλπου. Ἡ θέσις μου ἦν δεινὴ· ἔνθεν μὲν ἡ ποικίλη τράπεζα, ἡ καλὴ συναναστροφὴ, ἄσματα γυναικῶν καὶ κιθάραι, καὶ ἐπὶ τέλους ἀνάπαυσις· ἔνθεν δὲ ἀβέβαιος καὶ ἐπικίνδυνος θαλασσοπορία, ἐν καιρῷ ζοφερᾷ νυκτὸς, καὶ σφοδρτάτου ἀνέμου. Σήμερον μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἄκρων, ἡ ἐκλογή ἤθεθεν εἰσθαι σχεδὸν βεβηρία· ἀλλὰ πρὸ δεκαπέντε ἐτῶν ὁ παράδολος καὶ ἐθελοκίνδυνος βίος εἶχε τι δι' ἐμὲ ἀνεξήγητον καὶ ἀκαταμάχητον θέληματρον. Μόλις δ' ἐσήμνη μεσονύκτιον καὶ ἰδοὺ ὁ Σεβαστὸς κρατῶν εἰς χεῖρας φανάριον, καὶ περιεκαλυμμένος ὑπὸ μέλανος κηρωτοῦ, ὡς φάσμα ἐπανερχεται εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς τρυφῆς καὶ διασκεδάσεως, φωνάζων τὰ πάντα ἐτοιμα καὶ οἱ ναῦται περιμένουσι κάτω. Ζήτω ὁ πλοίαρχος ἀνέκραξεν ἡ δμηγυρις, καὶ Κύπριος οἶνος, πληρώσας ἅπαξ καὶ δις εἰσέτι τὰ ποτήρια τῶν συνδαιτυμόνων, κατέστησε ζωηρατάτην τοῦλάχιστον τὴν ἀναχώρησιν ἡμῶν καὶ τὴν διάλυσιν τῆς τραπέζης.

Ἄν παρῆλθε σχεδὸν μία ὥρα, καὶ σκληρὰ μοι ἐπῆλθε μετάνοια διὰ τὴν ἐπιπόλιον ταύτην ἀπόφασιν μου. Ἡ ἄκατος περιπλεχθεῖσα εἰς τὸν ἀδιεξήγητον ἐκεῖνον λαβύρινθον τῶν ἑκατοννησίων, πανταχοῦ ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῆς ἀπῆντα σκοπέλους καὶ δίνας φοβερὰς, σχηματιζόμενας ἐκ τῶν ἀπειρακτικῶν πορθμίσκων, δι' ὧν πανταχοῦθεν εἰσέβαλλον ὁ βορρᾶς μετασχηματιζόμενος εἰς χιλίους ἐναντίους ἀνέμους. Ἐτι ὁ ὄριζων κατεκαλύπτετο ὑπὸ σκότους καὶ μόνον ἡμῶν φῶς ἦν τὰ συντριβόμενα εἰς τοὺς βράχους φωσφορίζοντα κύματα. Οἱ ναῦται σχεδὸν ἀπηλπίσθησαν.

Ἐν δ' ἔπειθ', ὡς ὅτε κῆμα θοῆ ἐν τῇ πέσσει
Ἀύθρον, ὅπαι ρεφῶν ἀρεμοτρεφῆς, ἡ δὲ τε πᾶσα
Ἀχρη ὑπεκρύβθη, ἀρέμιοι δὲ δεινὸς ἀήτης
Ἰοτίφ ἐμβρέμεται, τρομέουσι δέ τε φρένα ραῦται
Δειδιότες τυτθὸν γὰρ ὑπὲρ θαράτοιο φέρονται.

Μόνος δὲ ὁ αὐτοσχέδιος ἡμῶν κυβερνήτης ἔμενεν ἀτάραχος πάντοτε, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὑποτονθορίζων μόνον τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο ναυτικὸν ἄσμα· Θάλασσα, πικροθάλασσα καὶ πικροκυματοῦσα... Ἡ εὐτυχία ἡμῶν ἀληθῶς ὑπῆρξεν, ὅτι, ὁ πλοίαρχος, ἕνεκεν τῶν συχνωτάτων αὐτοῦ ἀπὸ Κυθωνιῶν εἰς Ἀδραμύτιον μεταβάσεων ἐγίνωσκε κατὰ σπιθαμὴν τὸ φοβερόν τοῦτο πέλαγος, καὶ ὅτε ἡμεῖς ἐνομιζόμεν, ὅτι ἡ ἄκατος ἐν βορρῇ ὀφθαλμοῦ συντριβεται εἰς τοὺς καταντικρὺ ἴσταμένους βράχους, δι' ἀνεπαισθήτου τινὸς κινήσεως διήρξατο πορθμίσκον τινα ὅπως ἀθέατον πρὸ μικροῦ καὶ ἐσώζετο. Ἡ τρομερὰ αὐτὴ σκηνὴ διήρξατο μέχρι τῆς 4 ὥρας τῆς πρωῆς, ὅτε τελευταῖον ἐκινδυνεύσαμεν ἐπὶ τινος νήσου χαμηλῆς καὶ μικρᾶς, Κόπανος καλουμένης. Ἀπὸ τούτου ὁ κόλπος καθίσταται ὀμβρώτερος καὶ ἀσφαλέτερος ὁ ἀνεμῆς δὲ

κατάτι κωπάσας και γενόμενος ούριος, εβρίψεν ημάς κακώς έχοντας εις την Άδραμυττηνήν παραλίαν περι την 8 τής 22 Αυγούστου. Άλλ' όποιος παραδεισας άνεπύχθη ενώπιον των βεβαρυμένων ημών οφθαλμών! Όποιος κόλπος, όποιαι άκταί! Βεβαίως ό μυχός ούτος του Άδραμυττηνού κόλπου είναι ή άρίστη και πλουσιωτάτη χώρα τής γής, και δικαίως Μυσοί και Λυδοί και Έλληνες πολύν χρόνον έχοντο περι τής κατοχής ταύτης τής χώρας. Ό αδελφός του ημετέρου πλοιάρχου κατοικών επ' Άδραμυττίω, και ειδοποιηθείς από τής προτεραίας, ότι μέλλομεν διά θαλάσσης να τον επισκεφθώμεν, έστειλεν εις τό παράλιον από τής νυκτός ύπηρετήν τινά αυτού μετά δύο άρίστων ίππων. Η από τής παραλίας μέχρι τής πόλεως πεδιάς μίαν περίπου και ημίσειαν ώραν μακρά, είναι διηκεές βαθύσειον δάσος ελαιών και άλλων παντοίων δένδρων, αναμεμιγμένων μετά μυρσινών και δαφνών, επιστεφουσών τας όχθας διαυγεστάτων ύδάτων. Άνωθεν δε ημών κόσμος όλόκληρος πτηνών ποικιλωπάτων επλήρουν τους κλάδους των δένδρων, μηδύλως διακοπτόντων την άρμονίαν αυτών εν τή διαβάσει ημών. Αναμέσον δε τούτων άπάντων έβασίλευεν ό ρήτορικώτατος τέττιξ καθήμενος επί των κλάδων των ελαιών.

Αλλ' αγορηται

εσθ.λοϊ τεττίγεσιν εοικότες, οίτε καθ' ύλην
δενδρέω εφεζόμενοι· όπα λειριύεσσαρ ιεϊσι (α).
Τοιοῦτον δάσος ήδυπαθέστατον ενέπνευσε βεβαίως και τώ έρωτικώ Ανακρέοντι τους γλυκυτάτους αυτούς περι του τέττιγος στίχους.

Μακαρίζομέν σε τέττιξ
ότι δενδρέων επ' άκρων
όλίγην δρόσον πεπωκώς
Βασιλεύς όπως άείδεις

Θέρεος γλυκός προφήτης
φιλέουσι μέρ σε μουσαι,
φιλέει δε Φοίβος αυτός
Λιγυρήν δ' έδωκεν οίμην (β).

Ούτως εκ τής άβραάς ταύτης φύσεως οίονει μεθυσθέντες, εφθάσαμεν άνεπαισθήτως περι μεσημερίαν περίπου εις Άδραμύττιον, όλως εντός κολοσσικών πλατάνων και κυπαρίσσων κεκαλυμμένον. Η πόλις καθ' έξυτην ούδεν παρέχει ενδιαφέρον, ούσα πόλις τουρκική κατά πάντα λόγον. Οί εκτακισχιλίοι αυτης κάτοικοι, εκτός ολίγων Έλλήνων εμπόρων και άλλων τινών τεχνητών, εισιν άπαντες Τουρκοί. Τό μόνον δε άληθώς περιέργον τής πόλεως ταύτης είναι ή μεγάλη πληθύς των ύδάτων αυτης. Δι' εκάστης σχεδόν όδου διέρχεται εν τώ μέσω μικρός τις όρμητικός ποτα-

(α) Ίλιάδ, 3. στίχ 450.
(β) Ανακρέοντος ωδή μγ'.

μός. Άν δε και κατά τους αρχαίους χρόνους ή πόλις είχε τό πλεονέκτημα τουτο άγνωσ-, τουτο δε μόνον γινώσκομεν, ότι εκ του Ευσίνου ποταμού, εισβάλλοντος εις τον Έλαιατικόν κόλπον παρά την Πιτάνην, οί Άδραμυττηνοί δι' ύδραγωγείου έφερον τό ύδωρ εις την πόλιν αυτών (γ). Εν τώ μέσω δε τής πόλεως ύπάρχει μεγάλη δεξαμενή, εκ του πυθμένος τής όποιας αναβλύζει άφθονον ύδωρ, αναβαίνον μέχρι τής επιφανείας μετ' άπειρων φυσαλίδων. Πέριξ δε τής δεξαμενής ταύτης φύονται μέγιστοι πλατανοι καλύπτοντες αυτην πανταχόθεν. Τούτο δε είναι και τό προφιλέστατον ένδιαίτημα των Τούρκων, συβρέόντων ενταύθα ίνα πίωσι τον πικρόν αυτών καφρέν μετά του πικροτέρου όπιου. Ενταύθα και ημείς μεταξύ αυτών ελάβομεν θέσιν, θεωρηθέντες ως Ιατροί κατά τό σύνθηρ εν Άσία. Εύτυχώς όμως την ιδέαν αυτών ταύτην και τας συνεπειάς αυτης, διεκόψεν ή εκ του βάθους τής Άσίας αφινιδία προσέλευσις δώδεκα Δερβισών όδοιπόρων, οίτινες εν τώ μέσω τής εκτεταμένης όμηγύρεως ρίψαντες τας δοράς αυτών, και καθίσαντες επ' αυτών ήρησαν να ψάλλωσιν ήδύτατα και μελαγχολικώτατα άσματα, πρωτοφανή άληθώς εις την αίσθησίν μου. Τής θρησκευτικής ταύτης μουσικής άρμονίας συνοδευομένης υπό παθητικωτάτου τινός όργάνου προηγήθη ή μυστηριώδης του θείου επίκλησις «Λά Ιλάχ, Ιλλαλλάχ, Ιαλλάχ, Ιαχού, Ιαχάκ, Ιαχαίλ, Ιά Καϊούμ, Ιά Καχάρ!» τουτέστιν, «Ούδεις άλλος θεός ή ό θεός, ώ θεέ, ώ ούτος, ώ πηγή τής άληθείας, τής ζωής, τής ευσταθείας, τής εκδικήσεως!»

Οί Δερβίσαι είναι οί μοναχοί των Μωαμεθανών, χρονολογούμενοι ήδη από των πρώτων χρόνων του Ισλαμισμού, από του Άβουβεκρή και Άλη, οίτινες πρώτοι συνέστησαν τοιαύτας αδελφότητας εν γνώσει αυτού του Μωάμεθ. Ό αριθμός των μοναστικών τούτων ταγματών αναβαίνει εις τριάκοντα πέντε ή και τεσσαράκοντα, ών τά κυριώτατα και επικρατέστατα εισι βεβαίως εξ τας εξής: οίον τό τάγμα των Ναχσενδι, των Μεβλεβι, των Βεκτασι, των Χαλβετι, των Ρουφακι και των Καδρι. Ό αρχηγός του ταγματός των Ναχσενδι εζη επί του Όσμάνου του θεμελιωτού τής επικρατείας. Η πολιτική σημασία του ταγματός τούτου είναι μεγάλη, καθόσον τά μέλη αυτού θεωρούνται ως πολιται πάσης τάξεως και κοινωνίας. Η δε ύποχρέωσις αυτών συνίσταται μόνον εις την εκφώνησιν ευχών τινων, εν δημοσίαις συνεδριάσει.

(γ) Στράβ. ιγ'. σελ. 614.

της κεφαλής του την χειρίδα αυτού, ήτις κατέστη άκολουθώς τό επίσημον κάλυμμα τής κεφαλής των αλικών θεραπόντων. Εντεύθεν δε ή σπουδαιότης και επισημότης του ταγματός, όπερ θεωρείται συγχρόνως ως τό κατ' έξοχήν τάγμα των Όθωμανών μυστικών (Σοφι). Επειδή δε αί ποιήσεις του αρχηγού αυτών συνήθως παρ' αυτών αναγινώσκονται και ψάλλονται, τό τάγμα τουτο θεωρείται προσέτι ως τό σοφώτερον πάντων των λοιπών. Έτι δε ή παθητική μουσική, ήτις πάντοτε συνοδεύει τας τελετάς αυτών και τους θρησκευτικούς στροβιλοειδείς χορούς, περιστάνοσα συμβολικώς την άρμονίαν των ουρανίων σωμάτων, παρέχει εις τό σύστημα τουτο των μοναχών του Ισλαμισμού χροιάν τινα κοινωνικής πραότητος και επεικειας.

Οί δε Βεκτασι ήσαν οί Δερβίσαι οί αποκλειστικώς αφρωσιωμένοι τοίς Γενιτζάροις. Ό αρχηγός αυτών Χατζή Βεκτάσχ ηύλόγησε τους Γενιστάρους, οίτινες εκτοτε εκαλούντο ή οίκογένεια του Βεκτάσχ. Ό αρχηγός του ταγματός ήν συγχρόνως ό αρχηγός του 99 Δσενκάτ, και πάντοτε όκτώ Δερβίσαι του ταγματός τούτου συνεσκήνον εν τοίς στρατώσι των Γενιτζάρων νυχθημερόν ευχόμενοι ύπερ τής ευημερίας του κράτους, και τής νίκης των ύπλων αυτών. Η χειρίς δε του Χατζή Βεκτάσχ επί Μουράτου του Α' εγένετο μετά ταύτα τό επίσημον κάλυμμα τής κεφαλής των Γενιτζάρων. Ό πρεσβύτατος αυτών επαναλαμβάνει πάντοτε τας λέξεις Κερίμ Αλλάχ, ό θεός εστιν Ίλεως, οί δε λοιποί αποκρίνονται Χού. Οί Βεκτασι ούτοι είναι κυρίως τό τάγμα των επαιτών μοναχών του Ισλαμισμού, ζώντων εκ τής ελεημοσύνης των όμοθησικών των.

Τό τάγμα των Χαλβετι συνέστη εν Κωνσταντινουπόλει τό έτος 800 τής Έγίρας (1397). Οί Χαλβετι είναι οί έρημίται και οί άσκηται του Ισλαμισμού, αποσυρόμενοι εις τας έρήμους, και άστηράν κατά πάντα τηρούντες έγγρατειαν.

Οί δε Ρουφακι, ών θεμελιωτής υπήρξεν ό Σεΐδ Άχ μετ Ρουφακι, αποθανών εν έτει 578 (1182), εισιν οί μαινόμενοι του Ισλαμισμού Δερβίσαι, πλησσομένοι δι' όξέαν σιδήρων, κχαπίνοντες άνθρακας, και άλλας τινάς όμοίας βιαιοπραγίας κατά του σώματος αυτών επιφέροντες. Εκ των βιαιοτάτων δε και σπαρωδικών αυτών κινήσεων περιπίπτουσιν επί τέλους εις ειδός τι παραπροσύνης' πολλάκις δε εκ τής εξαντλήσεως των δυνάμεων αυτών περιπίπτουσι και εις έντελ ή αναισθησίαν. Τότε δε θεωρούμενοι ως άγιοι, μεταφέρονται μετά σεβασμού εις ιδιαιτέρην αίθουσαν προς ανάληψιν των δυνάμεων.

Οί δε Καδρι εισιν οί Ψύλλοι των αρχαίων, γοητεύοντες τους όφεις και καθιστώντες αυτούς πρακτάτους. Ό αρχηγός αυτών άντι σχοιního μετεχειρί-

ζετο όφεις, ίνα δέη δεμάτια ξύλων, καλάμης, άχύρων, και λοιπά παρόμοια.

Τοιοῦτοι εν γενεί οί Δερβίσαι των Τούρκων, ών δοκίμιον κατά πρώτον ενταύθα είδομεν περι την βαθύσειον ταύτην δεξαμενήν του Άδραμυττίου. Περιέργος δ' εν τή πόλει ταύτη είναι ή παντελής έλλειψις αρχαιοτήτων. Πάται αί εξετάσεις μου περι ανακαλύψεως αρχαίου τινός μαρμάρου ή επιγραφής υπήρξαν μάταιοι μόνον δε έντινι τουρκικώ ναή ευρον τρία λαμπρότατα κιονόκρανα, τό μεν τάξεως δωρικής, τά δε κορινθιακής. Τουναντίον δε πάσα ή Άδραμυττηνή πεδιάς είναι κατεσπαρμένη υπό αρχαιοτήτων, ιδίως δε μοι έβεβαίουν οί κάτοικοι ότι, εις τό χωρίον προς νότον του Άδραμυττίου, Κεμερ υπό των Τούρκων καλούμενον, υπήρχον πλήθος αρχαίων λειψάνων. Είς πάντας δε τους μετ' έμε περιηγητάς συνιστώ την θέαν τής υποκειμένης πεδιάδος από του έξώστου του κονακίου του Τούρκου διοικητού, διότι ταίτης λαμπροτέραν σπανίως δύναται να ίδθ ή οφθαλμός του ανθρώπου. Πάσα αυτη ή κατάφυτος και ποικιλόχρους παιδιάς φαίνεται από του ύψους τούτου, ως κυμαινομένη θάλασσα, ένεκα των ύψηλών κορυφών των δένδρων, ά τινα πυκνότατα όντα συγινοῦνται κυματιζόμενα υπό του άνέμου.

Τό Άδραμύττιον εν τή Μυσία υπάρχον εκτίσθη υπό των Λυδών, οίτινες ώνόμασαν την πόλιν από τινος βασιλέως αυτών Άδραμύττου, βασιλεύσαντος μικρόν μετά τον Τρωϊκόν πόλεμον (α). Την αρχήν δε των Λυδών επί Στράβωνος έτι εμαρτύρουν αί εν Άδραμυττίω καλούμεναι Αόδιαι πόλια (β). Κατά τινος δε, τον Ευστάθιον και Πλίσιον, ή πόλις υπήρχε και πρό του Τρωϊκού πολέμου, αναφερομένη υπό του Όμηρου υπό τό ένομα Πήδασος.

Αλτεω, δε Αελέγεσσι φιλοπολέμοισιν άνάσσει Πήδασος αιπήσσορ έχωρ επί Σατριόεττι (γ).

Η πόλις δε κατά Στράβωνα μετά ταύτα εγένετο άποικος των Άθηναίων (δ) και ενταύθα οί Άθηναίοι τό δέκατον έτος του Πελοποννησιακού πολέμου, υπό παραδόξου δεισιδαιμονίας ώθούμενοι (ε), μετόπισαν

(α) Κέκληται από Άδραμύτου, κτίστου, παιδός μεν Άλυάτου, Κροΐσου δε αδελφού, ως Άριστοτέλης εν πολιτείαις και άλλοι. Τινές δε από Έρμωνος του Λυδοῦ βασιλέως τον γάρ Έρμωνα Λυδοί Άδραμυν καλοῦσι φρυγιστί» Στέφ. Βυζαντ. εν λέξει.
(β) Στράβων βιβλ. ιγ'. σελ. 613.
(γ) Όρα Ευσταθ. εις Ίλιάδ. και Πλίν. φυσική ιστορ. 5, 32.
(δ) Στράβ. ιγ'. σελ. 606.
(ε) Του δ' αυτού χειμῶνος (εκτου έτους του Πελοποννησιακού πολέμου) και Δηλον εκάθησαν Άθηναίοι κατά χρησμόν δι' τινος εκάθηρε μεν γάρ και Πεισίστρατος ό τύραννος πρότερον αυτην, ούχ άπασαν, άλλ' έσον από του ιεροῦ εφεωράτο τής νήσου τότε δε πάσα εκαθήρη, τοιφεδ τρόφι· θηκαι έσαι ήσαν των τεθνεώτων εν Δηλῳ, πά-

ἢ μᾶλλον ἐξώρισαν πάντας τοὺς κατοίκους τῆς Δήλου θεωροῦντες αὐτοὺς ἀνέρους. Φαίνεται ὅμως ἐκ τοῦ Θουκυδίδου, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν κατεῖχον τότε τὸ Ἀδραμύτιον, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Πέρσου Σατραπόου Φαρνάκου, υἱοῦ τοῦ Φαρναβάζου, παρεχωρήθη τοῖς Δηλίοις ἡ πόλις κατ' αἴτησιν τῶν Ἀθηναίων (α), τὸ β'. ἔτος τῆς 89 Ὀλυμπιάδος 422 Π. Χ. Οἱ ἄριστοι ὅμως τῶν δυστυχῶν τούτων Δηλίων ἐνταῦθα μετ' οὐ πολὺ διὰ προδοσίας κατηκοντίθησαν ὑπὸ Ἀρσάνου τοῦ Πέρσου ὑπάρχου τοῦ Τισσαφέρνου (β). Μεταμειλιθέντες ὅμως ὕστερον διὰ τὸ μέγα τοῦτο ἄδικον ποὺς τὸν ἄθων λαόν, καὶ θεωρήσαντες τὰς συμφορὰς αὐτῶν ἐν ταῖς μάχαις ὡς θεῖον ἐκδίκησιν, κατήγγυον πάλιν τοὺς ἐναπολειφθέντας Δηλίους εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν (γ). Ἐπὶ τῆς βωμαιοκρατείας ἡ πόλις οὐδὲν ὑπέστη κακόν, μάλιστα δὲ ἐγένετο καὶ ἔδρα τοῦ δικαστηρίου (Conventus Juridicus) τῶν περιούκων (δ). Ἡτύχησε δὲ τὸ Ἀδραμύτιον ἐν τῷ Μιθριδατικῷ πολέμῳ διότι Διόδωρος ὁ στρατηγὸς χαριζόμενος τῷ βασιλεῖ, ὡς λέγει ὁ Στράβων, ἀπέσφαξε τὴν βουλὴν τῶν πολιτῶν. Ὁ αἰσχρὸς οὗτος Ἀδραμυττηνὸς Διόδωρος, ἦν ῥήτωρ καὶ ἀκαδημαϊκὸς φιλόσοφος, παρακολούθησας τὸν Μιθριδάτην εἰς τὸν Πόντον. Τὰς περαιτέρω δὲ αὐτοῦ τύχας μετὰ τὴν κατὰ λυσιν τοῦ Μιθριδάτου καὶ τὸ ἔλεεινὸν αὐτοῦ τέλος διηγᾶται ὁ Στράβων (ε). Ἄλλου δὲ χαρακτῆρος ἄνθρωπος ἦν ὁ ἐξ Ἀδραμυττίου ἐπιφανὴς ῥήτωρ Ξενοκλῆς, ἀγορεύσας ἐνώπιον τῆς Συγκλήτου ὑπὲρ τῆς πατρίδος αὐτοῦ, καθ' ἣν καίριον ἡ πόλις αἰτίαν εἶχε Μιθριδατισμοῦ (ς). Ἐξ Ἀδραμυττίου ἐπίσης ἦν καὶ

σας ἀνελκόντες καὶ τὸ λοιπὸν προεπινομήσει ἐναποθνήσκων ἐν τῇ νήσῳ μήτε ἐντίκτειν, ἀλλ' εἰς τὴν Ῥήναιαν διακομίζεσθαι ἀπέχει δὲ ἡ Ῥήναια τῆς Δήλου οὕτως ὀλίγον, ὥστε Πολυκράτης ὁ Σαμίῶν τύραννος ἰσχύσας τινὰ χρόνον ναυτικῶν καὶ πῶντε ἄλλων νήσων ἄρξας καὶ τὴν Ῥήναιαν ἐλὼν, ἀνέθηκε τῷ Ἀπόλλωνι τῷ Δηλίῳ, ἀλύσει δὴσας πρὸς τὴν Δῆλον I. Θουκυδ. 3,104.

(α) «Τοῦ δ' ἐπιγιγνομένου θέρους αἱ μὲν ἐνιαυτοὶ σπονδαὶ διελέλυτον μέχρι Πυθίων· καὶ ἐν τῇ ἐκεχειρίᾳ Ἀθηναῖοι Δηλίοις ἀνέστησαν ἐκ Δήλου, ἠγησάμενοι κατὰ παλαιὰν τινὰ αἰτίαν οὐ καθαρῶς ὄντας ἱερῶσθαι, καὶ ἅμα ἑλλίπε: σφίσι εἶναι τοῦτο τῆς καθάρσεως, ἢ πρότερόν μοι δεδῆλωται ὡς ἀνελόντες τὰς θήκας τῶν τεθνεώτων ὀρθῶς ἐνόμισαν ποιῆσαι. Καὶ οἱ μὲν Δῆλιοι Ἀδραμύτιον Φαρνάκου δόντος ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἤκησαν, οὕτως ὡς ἕκαστος ἔρημτο! ». Θουκυδ. 5, 4. Πρόβλ. Πausan. 4, 27.

(β) «Ὡς περ καὶ Δηλίοις: τοὺς Ἀτραμύτιον κατοικήσαντας, ὅτε ὑπ' Ἀθηναίων Δήλου καθάρσεως ἐνεκα ἀνέστησαν ἔχθραν προσποιησάμενοι ἄθλον, καὶ ἐπαγγείλας στρατιάν αὐτῶν τοῖς βελτίστοις, ἐξαγαγὼν ὡς ἐπὶ φίλᾳ καὶ συμμαχίᾳ, τηρήσας ἀριστοποιουμένους καὶ περιστήσας τοὺς ἐαυτοῦ κατηκόντισεν ». Θουκυδ. 8,108.

(γ) Θουκυδ. 5, 32.
 (δ) Πλίν. 5, 30.
 (ε) Στράβ. 1γ' 614.
 (ς) Στράβ. 1γ'. σελ. 614.

ὁ ποιητῆς καὶ γραμματικὸς Διοτίμος, οὗ τινὰ ἐπιγράμματα σώζονται ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἀνθολογίᾳ.

Τὸ Ἀδραμύτιον ὡς πόλις χριστιανικὴ ἦν ἔδρα ἐπισκοπῆς· ἀλλ' οἱ ἐπίσκοποι αὐτῆς μέχρι τοῦ ἔτους 869 παρίστανται ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ (α). Τὸν δωδέκατον αἰῶνα ἡ πόλις κατεστράφη ὑπὸ τοῦ ἀριχιπειρατοῦ Ζαχαρίου, ἀλλ' ἀνεκκίνησθη μετ' οὐ πολὺ ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλέξιου τοῦ Κομνηνοῦ, ἐπιστάσις τοῦ Εὐσταθίου Φιλοκάλου, λαμπρῶς νικήσαντος τοὺς Τούρκους εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Ἀδραμυττίου (β). Ἐν τῷ ἐπιλείῳ τῆς πόλεως ταύτης ὁ μοχθηρὸς γέρον Αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος ἐν ἔτει 1183 συνέλαβε τὸν διάσημον στρατηγὸν Λαμψαρδᾶν, οὗ ἐγκλημα ἦν ἀπλῶς ἡ πρὸς τὸν δυστυχῆ νέον Ἀλέξιον τὸν Κομνηνὸν πιστὴ φιλία αὐτοῦ (γ). Ἐν Ἀδραμυττίῳ τέλος ἔλαβε χώραν ἐν ἔτει 1284 ἡ περίεργος ἐκείνη συνέλευσις τῶν καλουμένων Ἀρσενιατῶν καὶ Ἰωσηφιτῶν, κατὰ πρόσκλησιν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρόνικου τοῦ Παλαιολόγου, χάριν διαλύσεως τῶν πολυχρονίων ἐρίδων αὐτῶν. Τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐρίδος ταύτης διαίρεσάσης ἐπὶ πολὺν χρόνον τὴν ἐκκλησίαν, δυναταὶ τις ἂν ἀναγνώσῃ ἐν πλάτει παρὰ Νικηφόρῳ τῷ Γρηγορᾷ ἐνταῦθα δὲ μόνον περιεργείας χάριν ἀναφέρομεν τὴν κοινὴν ἀπόφασιν τῶν διαφορομένων μερῶν, τίνι τρόπῳ ἅπαξ διὰ παντὸς νὰ διακλύσῃ τὴν πολυχρόνιον αὐτῶν ἔριν. Ἀκούσωμεν δὲ κάλλιον αὐτοῦ τοῦ Βυζαντινοῦ ἱστορικοῦ, περιγράφοντος τὸ γεγονός τοῦτο ὡς ἑξῆς. «Ἐπεὶ μὲν τοι συνήεσαν (οἱ Ἀρσενιατῆται καὶ Ἰωσηφιτῆται) ὡς εἴρηται περὶ τὸ Ἀδραμύτιον, ὠμολόγηται πᾶσι καὶ συμπεφώνηται μετὰ πλείστους τῶν λόγων διαύλους, βίβλοις δυσὶν ἐγγραφεύσας ἑκατέρων τὰς δόξας, ἀφ' ὧν οἱ τῆς μεγάλης ἐκείνης ἐβλάστησαν ἐρίδος λόγοι, τῷ θεῷ διὰ πυρὸς καὶ σημείων ἐπιτρέψκει τὴν κρίσιν» παννύχους τοίνυν τετελεκότας στάσεις καὶ δεήσεις, παμπόλλας πρὸς τὸν θεὸν κατ' αὐτὸ δὴ τὸ μέγα καὶ ἱερὸν ἀδόκτον τὰς βίβλους καθήκων εἰς πῦρ κατὰ μέσον τὸ θεῖον ἀνάκτορον· ἐλπίς μὲν τοι ἦν ἀνὰ μέρος ἑκατέροις ἰδικζόντως τοῖς μέρεσι, θατέραν ἀλώθητον φυλαχθήσεσθαι· ἀλλ' ἦσαν ἄρα ἐλπίδες ταῦτα κενὰ τῶν γρηγορούντων ὡς ἀληθῶς ἐνύπνια· ἀθρόον γὰρ τὸ πῦρ ἀμφοτέρων δραξάμενον σποδὸν τὴν ταχίστην πεποίηκε καὶ ἦν τοῦτο ψῆφος θεοῦ καὶ χλεύη κατὰ πάντων ὁμοῦ σπουδῆν ποιουμένων τὴν παιδιάν, καὶ ἀκάρους τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπιφερόντων κλύδωνας ». (δ). Τοὺς κόπους τῆς ἡμέρας καὶ τὰς κακοπαθείας τῆς νυκτὸς διεσκεδάσε καθ' ὁλοκληρίαν λαμπρῶς τις δεῖ-

(α) Le Quien Oriens christ. 4. 701. 702.
 (β) Πρόβλ. Ἄνναν Κομνην. βιβλ. 14 σελ. 420.
 (γ) Νικήτας 1, 4.
 (δ) Νικηφόρ. Γρηγορ. 6, 4.

πνος ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Γεωργίου Σεβαστοῦ, καὶ ὁ συνοδεύσας αὐτὸν μετ' ὀλίγον ἡσύχιος καὶ ἀτάραχος ὕπνης ὑπὸ τὴν δροσερὰν σκιάν κολοσιαίου πλατάνου, οὗ οἱ ὑπερμεγέθει· καὶ ὑπερύψηλοι κλώνες κατεκάλυπτον τὸ δῶμα, ἐφ' οὗ παρεσκευάσθη κατ' ἰδίαν ἐκλογὴν ἡ στρατιωτικὴ ἡμῶν κλίνη. Τὸ ὄρθριον ἄσμα τοῦ Μουζέμη ἐξεγείραν ἡμᾶς πρὸ τῆς Ἀνατολῆς τοῦ Ἡλίου, διέκοψε μὲν τὸν γλυκὺν τῆς πρωῆς ὕπνον, ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ ὅποιαν ἠσθάνθημεν νέαν ἀνεκλάλητον ἠδονὴν, ἐν τῇ μεγαλοπρεπεῖ ἐξεγέρσει τῆς φύσεως, κατὰ τὴν λαμπροτάτην ἀνατολὴν τοῦ Ἡλίου, ἦν χοροὶ μυριάδων καλλικικλάδων πτηνῶν, ἥδη πανταχόθεν ἀνήγγελλον καὶ ἀνύμουνοι! Οἱ ἵπποι σεσαγμένοι ἠδὴ περιέμενον ἀνυπόμονοι καὶ οὕτοι τοὺς ἀναβάτας αὐτῶν· τοσοῦτον τὰ πάντα ἐν τῇ ὀργῶσιν ταύτῃ φύσει ἀφ' ἑαυτῶν ἐκινούοντο καὶ ἔσπευδον, εἰς πλήρη ὄντα ἀντίθεσιν πρὸς μόνους τοὺς νεήλυδας δεσπότης αὐτῆς, οἵτινες ἀπαθεῖς καὶ ἀκίνητοι ἐν τῷ θεάματι τούτῳ τῆς φύσεως, ἀνάληγοι καὶ κατηφεῖς σταυροπόδην ἐκάθηοντο ἕξω τῶν ἐργαστηρίων, περιμένοντες σιωπηροὶ τὴν μηχανικὴν ἐνέργειαν τοῦ ὀπίου.

Τὴν φορὰν δὲ ταύτην ἐγὼ κατέστην ὁ κυβερνήτης τοῦ πλοῦρχου ἡμῶν, ὀδηγῶν αὐτὸν εἰς τινὰ ἀρχαία χωρία, πάλαι ποτὲ ἐν τῷ Ἀδραμυττηνῷ κείμενα πεδία, νῦν δὲ μόνις ἐκ τινῶν σημείων ἐν τῷ μέσῳ τῆς τελείας καταστροφῆς γνωριζόμενα. Καὶ πρῶτον μὲν ἀπὸ Ἀδραμυττίου διευθύνθημεν πρὸς τὴν χωρίον Τουρκικὸν τὸ Καρλί-κιοῖ, τρία τέταρτα τῆς ὥρας ἀπέχον αὐτοῦ. Ἡμίσειαν δὲ περίπου ὥραν μακρὰν ὑπάρχει ἔτερόν τι ἄθλιον Ὀθωμανικὸν χωρίον τὸ Ζεϊλελί-κιοῖ· βορειανατολικῶς δὲ τῶν δύο τούτων χωρίων κείνται κατεσπαρμένα παρὰ τὰς ὄχθας μικροῦ τινος ποταμοῦ λείψανα ἀρχαίας ὑπάρξεως. Ἐν τούτῳ δὲ ὁ συνοδοιπρός μου, ὅστις διήρχετο τὰ χωρία ταῦτα μετὰ τῆς ἀδιαφορίας καὶ τῆς καταφρονήσεως, ἦν ἐμπνέει εἰς πάντα ἡ παροῦσα αὐτῶν κατάστασις, βλέπων ἀδιακόπως τὸν ἄνεμον οὐριον, καθίστατο ὀλον ἀνυπόμονος, ἀγανακτῶν διὰ τοῦ χρόνου τὴν καθράν ὡς ἔλεγε ταύτην ἀπώλειαν. Ἰνα δὲ καθησυχάσω κατὰ τὴν ταρχήν μου, ἠναγκάσθην νὰ εἶπω αὐτῷ, ὅτι ἐπὶ τῶν τριῶν τούτων ἐλεεινῶν χωρίδιον στηρίζεται ἅπαν τὸ δρᾶμα τῆς θαυμαστῆς Ἰλιάδος, ὅτι τὸ Καρλί-κιοῖ ἐκεῖνο ἦν ἡ ἀρχαιοτάτη ὀμηρικὴ ἐκείνη πόλις Χρύσα, ὅπου ἦν ἱερεὺς τοῦ Ἀπόλλωνος ὁ πατὴρ τῆς Χρυσῆδος, ἦν οἱ Ἕλληνες αἰχμλωτίσαντες, ἔδωκαν αὐτὴν γέρας τῷ Ἀγχιμέμονι, ὅτι τὰ παρὰ τὸν ποταμὸν ἐκεῖνα ἀρχαῖα λείψανα, ἦσαν τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαιοτάτης καὶ πλουσιοτάτης Θήβης, ἦν οἱ Ὀμηρικοὶ ἦρωες κατὰ κράτος ἐλόντες διήρπασαν, μετακομίσαντες πάντα τὰ κινητὰ αὐτῆς κτήματα εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτῶν, μετὰ δὲ τούτων καὶ τὴν καλλιπάρηον Χρυσῆδα.

Ἔχόμεθ' ἐς Θήβην ἱερὴν πόλιν Ἡετίωνος
 τὴν δὲ διεπράθομέν τε καὶ ἠγομεν ἐνθάδε πάντα
 Καὶ τὰ μὲν εὖ δάσσατο μετὰ σφίσι νῆες Ἀχαιῶν
 ἐκ δ' ἔλον Ἀτρεΐδῃ Χρυσῆδα καλλιπάρηον (α).

Τὸ δὲ ἄθλιον ἐκεῖνο Ζεϊλελί-κιοῖ ἦν ἡ ἀρχαιοτάτη Κίλλα οὐ μακρὰν τῆς Χρύσης ἀπέχουσα, ὅπου ἐλατρεύετο ὁ Κίλλατος· Ἀπόλλων ὁ ἐπικαλούμενος Σμινθεύς.

Κλυθὶ μὲν Ἀργυρότοξ', ὅς Χρῆσιν ἀμφιπέδηκας
 Κίλλαν τε ζαθέην.
 Σμινθεῦ! (β).

Τὰ δεινὰ δὲ, ἃ ἐπὶ δεκαετίαν οἱ Ἕλληνες ἐνώπιον τῆς Τρωάδος ὑπέσπασαν, ἐντεύθεν ἔσχον τὴν πρῶτην αὐτῶν πηγήν! Γυνὴ ἐγένετο ἡ αἰτία πολέμου τοῦ Τρωϊκοῦ, γυνὴ ἐγένετο ἡ αἰτία καὶ τῶν πολυχρονίων αὐτοῦ συμφορῶν! Τοῦ εὐτελοῦς τούτου χωριδίου ἡ ὠρία αἰχμάλωτος, ἡ καλλιπάρηος Χρυσῆς, ἡ θυγάτηρ τοῦ Χρύσου τοῦ ἱερέως τοῦ Ἀπόλλωνος, αὕτη ἐγείρασα ἔριν δεινὴν μετὰ τῶν δύο ἀρίστων τοῦ στρατοῦ ἠγεμόνων, ἐγέννησε τὴν οὐλομένην τοῦ Ἀχιλλέως μῆνιν.

ἡ μὲν Ἀχαιοὺς ἄλγ' ἔθηκεν
 πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς αἰεὶ προΐαφεν
 ἠρώων (γ).

Μὴ γένοιτο δ' ἡμῖν διὰ τοῦτο ἵνα ταχθῶμεν τῇ μισογόνει σχολῇ, ἀμούσῳ ἀποφαινομένῃ Ὀρμος Ἐριφύλης, Φιλομήλας ἡ τράπεζα, Σθενεβοίς ἡ διαβολὴ, Ἀερώπης ἡ κλοπὴ, Πρόκνης ἡ σφαγὴ. Ἄν τὸ Χρυσῆδος κάλλος Ἀγχιμέμωνος ποθῆ, λοιμὸν τοῖς Ἕλλησι πρῶτ' ἀντὶ Βρυσηίδος κάλλος Ἀχιλλέως, πένης αὐτῷ προξενεῖ· ἐὰν ἔχη γυναῖκα Κανδαύλης καλὴν, φονεύει Κανδαύλην ἢ γυνή. Τὸ μὲν Ἑλένης τῶν γάμων πῦρ ἀνῆψε κατὰ τῆς Τροίας· ἄλλο πῦρ, ὁ δὲ Πηνελόπης γάμος τῆς σώφρονος πόσους νυμφίους ἀπώλεσεν; Ἀπέκτεινεν Ἰππόλυτον εἰλοῦσα Φαίδρα, Κλυταμνήστρα δὲ Ἀγχιμέμονα μὴ φιλοῦσα. Ὡ πάντα γυμῶσαι γυναῖκες· κἂν φιλώσι φονεύουσι, κἂν μὴ φιλώσι φονεύουσι» (δ). Πολλῶ δὲ μᾶλλον ἀσμένους ὁμολογοῦμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ὀπαδοὺς τῆς εὐφροῦς ἀλλ' ἀτυχοῦς Εἰκασίας, ἦ τις τὸν ἄκομψον καὶ ἄχαριν αὐτοκράτορα Θεόφιλον εἰπόντα αὐτῇ ἐν εἰδει χαριεντισμοῦ « Πᾶν κακὸν ἐκ γυναικὸς προῆλθεν ἐν τῷ κόσμῳ », ἐδίδασκεν ἀπαντήσασα· « ἀλλὰ καὶ ἐκ γυναικὸς πηγάζουσι τὰ καλλιώτερα » (ε).

Ἐπὶ τῶν Ὀμηρικῶν χρόνων ἡ Χρύσα ἦν πόλις παρὰ τὸν ποταμὸν ἐκεῖνα ἀρχαῖα λείψανα, ὡς καὶ τὸ Ἀδραμύτιον ἦν πολὺ πλησιέ-

(α) Ἰλιάδ. 1, στίχ. 366.
 (β) Ἰλιάδ. 1, στίχ. 37.
 (γ) Ἰλιάδ., στίχ. 2 ἐξ.
 (δ) Ἀχιλλέως Τάφου, τὰ κατὰ Λευκίπτην καὶ Κλειτοφάντα 1, 8.
 (ε) Ὀρα Ζωναρ. χρόν. βιβλ. 15.

στερον τῆς θαλάσσης. Ἦν δὲ καὶ ἑτέρα πόλις Χρύσα, ἢ κατὰ τὴν Ἀμαζιόν, ἀλλ' αὕτη μεταγενεστέρως ἐκτίσθη, καταστραφείσης τῆς παλαιᾶς. Ἐντεῦθεν δ' ἐπεκράτησεν ἐπὶ πολὺ καὶ μεταξὺ τῶν ἀρχαίων σύγχροισι, τίς ἄρα ἐκ τούτων ἦν ἡ Ὀμηρικὴ καὶ ἀρχαία Χρύσα. Ἀλλ' ὁ Στράβων διὰ μακρῶν ἀποδεικνύει ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ὀμήρου, ὅτι ἐν τῷ Ἀδραμυττηνῷ κόλπῳ, ἦν ἡ ἀρχαία Χρύσα, καθότι αὕτη παράλιος, παρ' αὐτὴν ἦν ἡ Κίλλια, καὶ πλησίον αὐτῆς ὑπῆρχεν ἡ Θήβη· τέλος δὲ, μόνον ἐντεῦθεν ἐκ τοῦ πλουσιωτάτου τούτου πεδίου τῆς Θήβης, ὕπερ καὶ ὁ Αἰθίος ἀποκαλεῖ *agrum opulentum carmine Homeri nobilitatum* (α), καὶ ὕπερ διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ περιμάχτητον ἐγένετο, τὸ πρῶτον μὲν μεταξὺ Μυσῶν καὶ Λυδῶν, ὕστερον δὲ μεταξὺ Ἑλλήνων τῶν ἐκ τῆς Λέσβου καὶ τῆς Αἰολίδος ἐποικισάντων (β), ἠδύνατο νὰ ἐλπίσωσιν οἱ ἐπὶ λαφυρκαγωγίᾳ ἐξεληθόντες ἤρωες, ἀφθονον πολυειδῶν λαφύρων συγκομιδῆν. Μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τοῦ τελευταίου μνημονευθέντος χωρίου, ἀπαντᾷται πηγὴ ὕδατος θερμοῦ. Δὲν ὑπάρχει δὲ ἡ ἐλαχίστη ἀμφιβολία ὅτι, ἐνταῦθα ἔκειντο τὰ Ἄστυρα, κόμη καὶ Ἄσος τῆς Ἀστυρηνῆς Ἀρτέμιδος ἄγιον (γ). Μία δὲ τις ὅμως μεγάλη διαφορά ὑπάρχει μεταξὺ τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς σημερινῆς πηγῆς, ὅτι ἐκείνης μὲν τὸ ὕδωρ κατὰ Παιονίαν ἦν μέλαν, ταύτης δὲ λευκὸν ὡς τὸ σύνθημα (δ). Ὀλίγον δὲ περαιτέρω ὑπάρχει ἡ Ἄνταδρος μέχρι τοῦ νῦν παραδόξως σώζουσα τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς ὄνομα, καὶ ἔχουσα κάλλιστον λιμένα καλούμενον νῦν Λιτζά. Ὁ λιμὴν οὗτος τῆς Ἄντανδρου εἶναι ὁ μόνος σχεδὸν λιμὴν τοῦ Ἀδραμυττηνοῦ κόλπου, ἀρχομένου κυρίως ἐνθεν μὲν ἀπὸ τοῦ Ἀκρωτηρίου τὰ Γαργάρα, ἐνθεν δὲ ἀπὸ τῆς Πυρραίας ἄκρας. Ἐν τῷ λιμένι τούτῳ ὀρμίζονται τὰ πλοῖα, ἵνα ἐξαγάγῃσι τὰ διάφορα προϊόντα τοῦ κόλπου, καὶ ἰδίως τὴν ἐκ τοῦ Γαργάρου ἀποκοπτομένην ξυλείαν. Ἐκ τοῦ λιμένος τούτου μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Τρωάδος ἐξέπλευσε ποτε καὶ ὁ Αἰνείας νέαν πατρίδα ἀναζητῶν.

Auguriis agimur divum; classem que sub ipsa Antandro, et Phrygiae molimur montibus Idae, Incerti quo fata ferant, ubi sistere detur (ε).

Ἡ πόλις αὕτη τὸ ἀρχαῖον ἦν πόλις Πελασγικὴ (ς)· οἱ Αἰολεῖς δὲ μετὰ ταῦτα πιθανῶς διώξαντες τοὺς Πελασγοὺς κατώκησαν αὐτήν (ζ). Ἡ δὲ ἀρχαία πα-

(α) Διό. 37, 49.

(β) Στράβ. γ'. 612.

(γ) Ὅρα Στράβ. γ'. 606, 613.

(δ) Παιον. 4, 35. Ἐνταῦθα ὅμως ὁ Παιονίας δεινῶς συγγέει τὴν ἀληθῆ τῶν Ἀστύρων θέσιν, τιθεὶς αὐτὰ παρὰ τῷ Ἀταρνεῖ.

(ε) Virgil. Aeneid. 3, 5' εἰ.

(ς) Ἡρόδ. 7, 42.

(ζ) Θουκυδ. 8, 108.

ράδοσις ζητεῖ διαφόρως νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸ ὄνομα αὐτῆς· καθότι κατὰ μὲν τινὰς ὁ Ἀσκάνιος ὁ υἱὸς τοῦ Αἰνείου, περιπετῶν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Πελασγῶν, παρεδωκεν αὐτοῖς ὡς λύτρον τὴν πόλιν· ἐντεῦθεν δὲ ἐκλήθη Ἄντανδρος, ὡς ἀποδοθεῖσα ἀντὶ ἀνδρός. Κατὰ δὲ τινὰς ἐθεμελιώθη ὑπὸ τινῶν Ἀνδριῶν, ἐκπεσόντων τῆς πατρίδος αὐτῶν διὰ στάσιν ἐμφύλιον· οὗτοι δ' ἐκάλεσαν ταύτην τὴν πόλιν Ἄντανδρον οἰοῦντι ἀντὶ Ἄνδρου (α). Τὸ δ' ἀμέσως ὑπερκείμενον τῇ πόλει ὄρος πρόπους τις ἐν τοῦ Γαργάρου, ὃ καὶ ἡ Ἀκρόπολις τῆς Ἄντανδρου, ἦν ἡ περίφημος θέσις Ἀλεξάνδρεια, ὅπου αἱ τρεῖς θεαὶ περὶ κάλλους ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Πάριδος ἐδικάσθησαν κατὰ τὴν παράδοσιν (β). Ἐν τούτῳ δὲ ἡ λέμβος ἡμῶν πρὸ πολλοῦ ἤδη εἰσπλευσάσα εἰς τὸν λιμένα κατὰ τὴν παραγγελίαν ἡμῶν, οὐδὲν ἄλλο περιέμενε πλὴν ἡμᾶς πρὸς ἀπόπλουν. Ὁ ἄνεμος ἦν ἤδη σφοδρὸς, ἀλλὰ βορρᾶς οὐριος κατὰ πάντα. Ἰσως δὲ ἦν αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Ἰκμενος οὐρος, ἐν ᾧ ἐξίλασθαις Ἐκάεργος ἐπεμψε τοῖς περὶ τὸν Ὀδυσσεῖα, κομίσασι εἰς Χρύσαν τὴν καλλιπάρηον Χρυσήϊδα, καὶ ἐναποθεμένοις αὐτὴν εἰς τὰς πατρικὰς τοῦ ἱερέως ἀγκάλας. (γ).

Ἡ λέμβος ἡμῶν μόλις ἐκ τοῦ τάχους τὰ νῦτα ψάουσα τῶν ὑδάτων ὡς βέλος διέσχισε τὴν κυανόλευκον θάλασσαν.

Ἐντὸς δὲ τριῶν ὥρων ἀπὸ τοῦ ἀπόπλου ἡμῶν ἐξ Ἄντανδρου, ἤμεθα ἤδη ἐντὸς τοῦ δρόμου, περὶ δύοσιν Ἡλίου.

ΣΚΩΛΗΚΟΤΡΟΦΙΑ.

—000—

Τὸ παρελθὸν ἔτος, κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν τοῦ χρόνου, ἐδημοσιεύσαμεν (*) διεξοδικὴν πραγματείαν περὶ σκωληκοτροφίας· ἀλλὰ καὶ σήμερον δὲν θέλουσιν ἴσως δυσαρεστηθῆ οἱ ἀναγνώσται, οἱ γινώσκοντες μάλιστα πόσου πλούτου πάροχος δύναται ν' ἀποβῆ ἡ βιομηχανία αὕτη εἰς τὴν ἡμετέραν πατρίδα, ἐὰν προσθέσωμεν ἐτι ὀλίγα μετὰ τινῶν εἰκόνων. Ὅστις, λησμονῶν πρὸς ὥραν τοῦλάχιστον τὰς περὶ ὑπουργῶν καὶ ὑπουργείων ματαιοσπουδαίαις δὲ δ' εἰπεῖν καὶ ἐπιβλαβεῖς ἐριδας, ἐπισκεφθῆ τὸ ἐν Αθήναις μεταξουργεῖον τοῦ Κ. Δουρουτῆ ἢ τὸ ἐν Πειραιεῖ τοῦ Κ. Βάλλη, καὶ ἴδει ὅτι οὐ μόνον ζωῆς ἀλλὰ καὶ τιμῆς πόρος δαψιλεύεται διὰ τῶν εὐεργετικῶν αὐτῶν καταστημάτων εἰς πολλὰ πλάσματα ἐγκαταλε-

(α) Πρὸλ. Μέλαν 1, 18.

(β) Στράβ. γ'. 606.

(γ) Πλάτ. 1, 431.

(*) Ὅρα φυλλάδ. 268—272 τοῦ 1864 ἔτους.

λειμμένα καὶ δυστυχῆ, ὅστις, ἰστάμενος μεταξὺ τῶν ἀπεράντων αἰθουσῶν, ὅπου αἱ ταχέαι κινήσεις πολυαριθμῶν χειρῶν συνηγούνται πρὸς τὸν βόμβον τῶν ἀτμῶν καὶ τοὺς τριγμούς τῶν τροχῶν, ἀναπνεύσῃ οὐχὶ τὸν δυσώδη ἀέρα τῶν πολιτικῶν ἐργασιῶν ἀλλὰ τὴν εὐωδίαν τῆς δραστηριότητος τῆς ἀληθοῦς κοινοφελείας καὶ τῆς φιλανθρωπίας, θέλει μὲν αἰσθανθῆ πλατυνομένην ὑπὸ ἀγαλλιᾶσεως τὴν καρδίαν, ἀλλὰ καὶ θέλει ἀθυμῆσαι διότι ἀληθεῖς πλούτου πηγὰι παραβλέπονται ἢ καὶ δὲν ἐκμεταλλεύονται ὅσον δεῖ. Οἱ ὁμογενεῖς, θέλοντες ν' ἀπερωσώσιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐμπορίαν μεγάλα χρηματικὰ κεφάλαια, παραπονοῦνται συνήθως ὅτι ἡ Ἑλλὰς οὐσα καὶ ὀλιγάνθρωπος καὶ ἐνδεὴς εἰδῶν ἐμπορευσίμων, δὲν ἔχει πῶς νὰ προμηθεύσῃ ἀνάλογα κέρδη πρὸς αὐτοὺς. Καὶ τινες μὲν ἐξ ἡμῶν, ἀκούοντες ταῦτα καὶ μὴ ἐνοοῦντες τὸν κύριον τῆς ἐμπορίας σκοπὸν, κατακρίνουσι τοὺς λέγοντας ὡς στερομένους ἀληθοῦς φιλοπατρίας καὶ διὰ τοῦτο μὴ ἀρκουμένους εἰς μικρότερα κέρδη· ἀλλ' ὁ σκοπὸς τῆς ἐμπορίας, ὁ κυριώτατος μάλιστα καὶ πρώτιστος, εἶναι ἡ ἀδιάκοπος καὶ ὅσον ἐνεστι μεγαλητέρα αὐξήσις τοῦ κέρδους. Διὰ τοῦτο ἐβέβηθε ὅτι ἡ ἐμπορία πατρίδα δὲν ἔχει. Ἐὰν ὁ ἐν Λονδίῳ, φέρ' εἰπεῖν, ἐμπορευόμενος πεισθῆ ὅτι μεταβαίνειν εἰς τὰ βῆθη τῆς Ἀσίας ἢ τῆς Ἀφρικῆς θέλει αὐξήσει τὰ κεφάλαια αὐτοῦ, δὲν δισταζει νὰ ἐγκαταλείψῃ πάσας τὰς λουκουλικὰς ἀναπαύσεις τοῦ βρετανικοῦ βίου, καὶ τὸ πλοῦτον αὐτοῦ καὶ τὸ φροσθῆ καὶ τὸ Κοβεργάρδερ, καὶ νῆ δία καὶ αὐτὰς τὰς καλλιπαρείους Λαίδας καὶ Ἰπολαίδας τοῦ Ἀνδρακα καὶ νὰ ἐγκαταβιώσῃ μεταξὺ λαῶν βαρβαρῶν καὶ ὠμῶν. Ναὶ μὲν ὁ ἐμπορος, καὶ μάλιστα ὁ Ἕλληνας ἐμπορος, ὅπου καὶ ἂν εὐρίσκειται, καὶ εἰς τὰς ἐσχάτιας αὐτὰς τῆς γῆς, ἐνθυμεῖται καὶ ἀγαπᾷ τὴν ἰδίαν πατρίδα — διὰ τοῦτο εἶδομεν πάντοτε τοὺς ὁμογενεῖς εὐεργετοῦντας καὶ μακρόθεν αὐτήν — ἀλλὰ τὴν ἐμπορίαν δυνάμεθα νὰ ἐξομωῶμεν πρὸς πρεσβείαν πολιτικὴν. Ἐὰν τὰ συμφέροντά τινος Κράτους ἀπεικῶσιν τὴν ἀποστολὴν πρεσβείας καὶ παρ' ἀνθρωποφάγοις, ὁ στελλόμενος ὑπακούει ῥιψοκινδυνῶν καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν. Πόσοι Βρετανοὶ πρεσβεῖς κατεσφάγησαν ὑπὸ ἡγεμόνων Ἰνδῶν πρὶν ἢ στερεωθῆ ἡ ἐξουσία τῶν Ἀγγλων εἰς τὰς χώρας τούτων! καὶ ὅμως τοὺς σφαγέντας διεδέχθησαν προθύμως ἄλλοι, καθῆκον νομίζοντες νὰ θανατωθῶσι καὶ αὐτοὶ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος.

Ἀναντιβέβητον λοιπὸν ὅτι, ἀφοῦ ὁ Ἕλληνας ἐμπορος μεταβαίνει καὶ εἰς βαρβαρῶν χώρας, θὰ προετίμα νὰ ζήσει εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα, μεταξὺ ὁμοφύλων καὶ ὁμοθησῶν, ἐὰν ἐκέρδιαι. Διὰ τοῦτο ἀποδοκιμάζομεν τοὺς κατακρίνοντας αὐτοὺς. Ἀλλ' εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ ἐλευθέρη Ἑλλὰς εἶναι πάντη στεί-

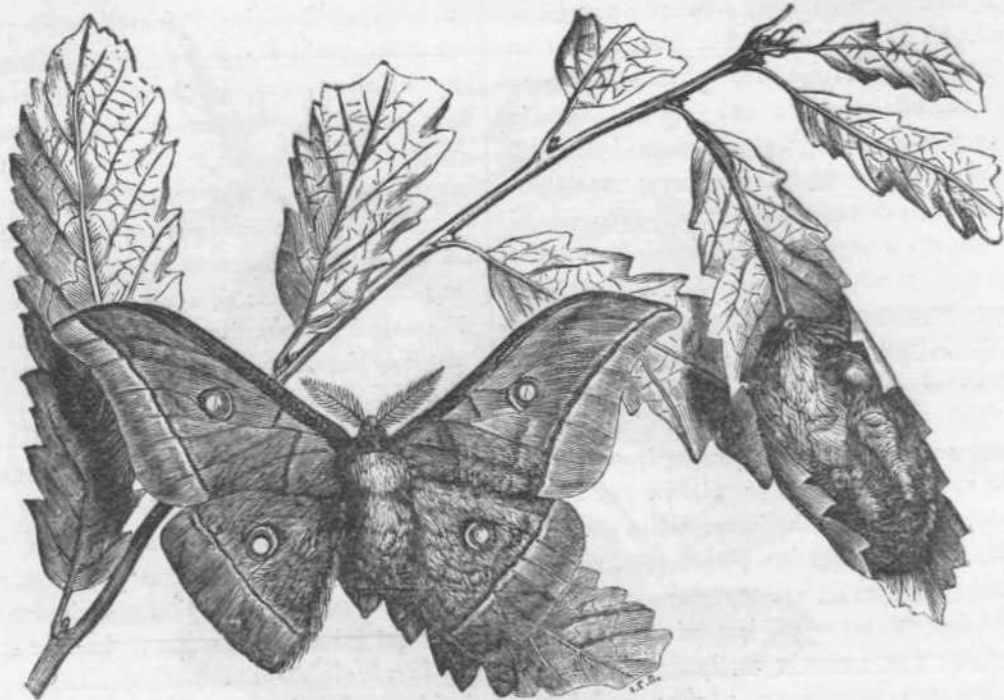
ρα μεγάλης ἐμπορίας; τὸ καθ' ἡμᾶς φρονοῦμεν ὅτι ὑπάρχουσι τινὰ εἶδη τὰ ὅποια καλλιεργούμενα καὶ ἀναπτυσσόμενα φέρουσιν ἕξις λόγου κέρδη. Ἡ μέταξα, ὁ οἶνος, τὸ ἔλαιον, ὁ βάμβαξ, τὰ ἔρυκτα καὶ τινὰ ἴσως ἄλλα εἶναι βεβαίως πηγαὶ πλούτου· κεφαλαιῶν μόνον χρεῖα ὑπάρχει καὶ συνετῆς διευθύνσεως, μηδέποτε λησμονούσης ὅτι πρὸς ἐπαύξεισιν τοῦ κέρδους δὲν πρέπει νὰ περιορίζομεθα εἰς τοὺς τετριμμένους τρόπους εἰς τὰς παναρχαίας μεθόδους, ἀλλὰ καὶ νὰ παραδεχόμεθα τοὺς νεωτέρους καὶ νὰ ἐπινοώμεν εἰ δυνατόν ἄλλους.

Οἱ μεταξουργοὶ, παραδείγματος χάριν, μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν μεταχειρίζοντο εἰς ἀνατροφὴν τῶν σκωλήκων τὰ φύλλα τῆς μωρέας καὶ μάλιστα τῆς λευκῆς. Μετὰ ταῦτα ὅμως, ὅτε κυρίως ἡ ἀσθένεια παρ' ὀλίγον ἐξωλόθρευε τοὺς σκωλήκας τούτους, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐρευνήσωσι καὶ ἀλλαχοῦ, ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης, πῶς καὶ διὰ τίνων φύλλων ἐτρέφοντο οἱ σκωλήκας, καὶ ἐπὶ τούτῳ μετέφερον ἐκ τῆς Κίνας καὶ ἐκ τῶν Ἰνδιῶν καὶ βόμβυκα καὶ φυτὰ. Ναὶ μὲν ἡ ἐκ τῶν διαφόρων τούτων σκωλήκων μέταξα δὲν εἶναι πάντοτε ἐξ ἴσου καλὴ· ἀλλὰ μήπως δὲν ἔχωμεν ἀνάγκην καὶ ἀνωτέρων ποιότητων; Δὲν εἴμεθα ὅλοι πλούσιοι, ἢ καὶ ἂν εἴμεθα δὲν ἔχομεν τὴν αὐτὴν ἐλευθερίτητα περὶ τὸ δαπανᾶν. Ὁ ἐμπορος ἄρα καὶ ὁ βιομηχανός πρέπει νὰ φροντίζωσιν οὐ μόνον δι' ὅλας τὰς ἀνάγκας ἀλλὰ καὶ δι' ὅλας τὰς ὀρέξεις.

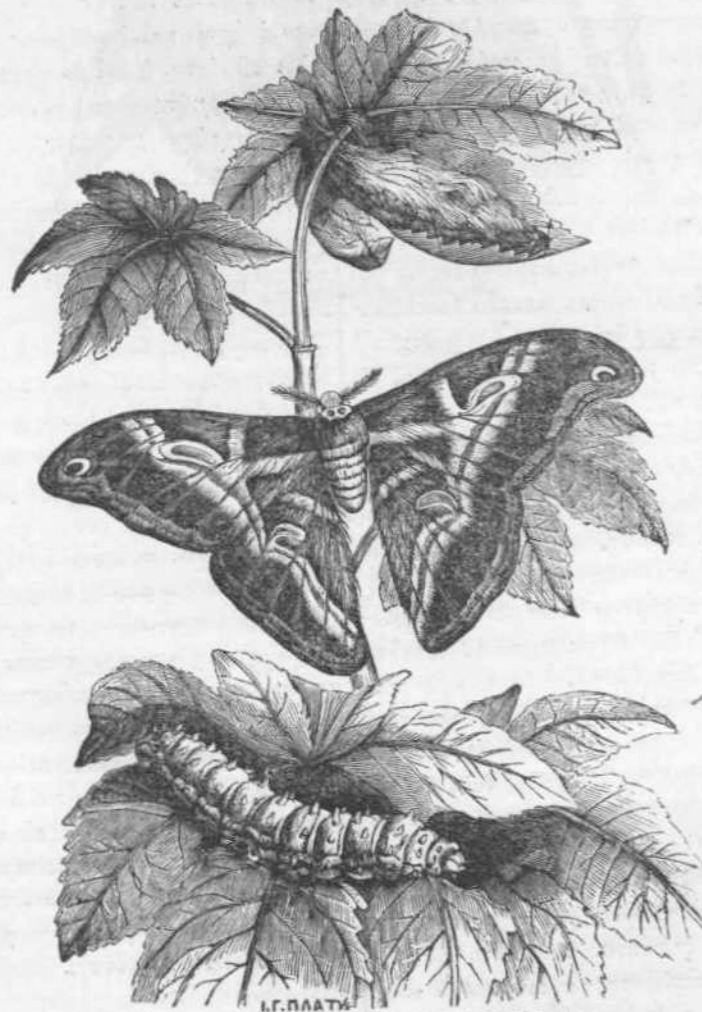
Ἡ πρώτη τῶν παρατιθεμένων τριῶν εἰκόνων παριστᾷ σχοῖνον στικὸν καὶ ζαυφίον ἐπ' αὐτοῦ· ἡ ἐκ τούτου μέταξα δὲν ἔχει μὲν μεγίστην λαμπρότητα, εἶναι ὅμως στερεά. Ἐκ ταύτης κατασκευάζουσιν οἱ Σῖναι ἐνδύματα. Εἰσῆχθη δὲ ἡ καλλιέργεια τοῦ σκωλήκος τούτου καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν οὐ πρὸ πολλοῦ.

Ἡ δευτέρα εἰκὼν παριστᾷ θάμνον κρότωνα καλούμενον, ἐξ οὗ γίνεται τὸ φάρμακον *gnetivladon*· μετεκομίσθη δὲ ἐξ Ἰνδίας· ἡ μέταξα γίνεται πολλὰ στερεά.

Μετὰ τὴν Κίναν καὶ τὰς Ἰνδίας συνεισέφερε καὶ ἡ Ἰαπωνία τὸν μεταξικὸν αὐτῆς ἔρανον εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν βιομηχανίαν· ἡ τρίτη εἰκὼν παριστᾷ τὸν ἐκείθεν καταγόμενον σκωλήκα, ὅστις τοσοῦτον ὁμοιάζει πρὸς τὸν Ἰνδικόν, ὥστε οἱ ἐντομολόγοι δυσκολεύονται πολλὰκις νὰ διακρίνωσιν αὐτόν. Κατὰ τοῦτο δὲ ὁ σκωλήξ οὗτος πολὺτιμος, καθόσον δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ τρέφεται καὶ ἀνατρέφεται ἐντὸς κλεισμένων δωμάτων ἀλλ' εἰς τὸ ὑπαιθρον. Εἰς τὸ παρά τοὺς Παρισίους δάσος τῆς Βολωνίας χιλιάδες τοιούτων σκωλήκων ζῶσιν ἐπὶ τῶν δένδρων, καὶ οὔτε ἄνεμος, οὔτε βροχὴ αἰετὶ βροχαί, οὔτε μεταβολὴ καιροῦ βλάπτουσιν αὐτούς.

Σχοῖτος σιρκός, βόμβυξ, κ.λ.

Κρότων, βόμβυξ, σκώληξ κ.λ. Ἰνδιῶν.

Βόμβυξ, σκώληξ κ.λ. Ἰαπωνίας.

ΦΘΙΣΙΣ.

Διήγημα ιστορικόν.

—ooo—

Οἱ ἔχοντες θρησκευτικὴν καὶ προσπαθοῦντες νὰ ἐρμηνεύωσι τὰ συμβαίνοντα εἰς τὸν κόσμον τούτον καὶ τὰς βουλὰς τοῦ Θεοῦ, ἀπαντῶσιν εἰς τὰ ἱκτρικὰ χρονικὰ περιστασίῃν τινὰ ἀνανευομένην συνεχῶς καὶ αἰώνιον ἀντικείμενον οὐσαν θαυμασμοῦ, τὴν φθίσιν. Ἡ φθίσις δὲν προσβάλλει τὸ ἐλάττωμα, δὲν τιμωρεῖ τὰς καταχρήσεις· ἐξεναντίας ἀγαπᾷ νὰ προσβάλλῃ τὴν νεότητα, τὸ κάλλος, τὴν ἀρετὴν. Μὴν ἀμφισβᾶλλετε τὸ θῦμά της δὲν εἶναι ἐκ τῶν ἀγοραίων· εἶναι ἡ πνεῦμα προῶρος ἀναπτυχθὲν, ἡ ψυχὴ γενναῖα, ἀγαθὴ, εὐαίσθητος. Τοιαῦτα τὰ θύματα τὰ ὅποια ἡ φθίσις, δὲν λέγω προτιμᾷ, ἀλλὰ καταδιώκει ἐπιμόνως καὶ ἀπικνηρώπως. Πολλάκις ἐσκέφθην περὶ τῆς σκληρότητος τοῦ τέρατος τούτου, καὶ μυριοὶ θλιβεροὶ λογισμοὶ καὶ ἐγκλήσεις κατὰ τῆς θείας προνοίας καὶ τῶν βουλῶν αὐτῆς συνεπιέσθησαν εἰς τὴν κεφαλὴν μου. Ἄγγελε ἐλέη μου, ελεγε, διὰ τί δὲν ἐκλέγεις τοὺς

γέροντας ἢ τοὺς πονηροὺς; διὰ ποίας σατανικῆς δυνάμεως οὐδετέρως ἄχρι τοῦδε καὶ τὴν ἐμπειρίαν τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν πείραν τοῦ χρόνου; Διὰ τί τὰ ἐκλεκτότερα πλάσματα τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖνα εἰς τὰ ὅποια ἐπιδαψίλευσε σπανίας ἀρετὰς θερίζει ἀνηλεῶς τὸ δρέπανόν σου; Ὅταν ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ ἱατροῦ σὲ παρατηρῇ εἶναι πάντοτε ἀργά· τὸ θῦμά σου εἶναι βέβαιον καὶ ἡ θανάσιμος πληγὴ κατηνέχθη ἤδη.

Πόσας οἰκογενεῖας εἶδον ἀφότου ἤρχισα νὰ μετέρχωμαι τὴν ἱατρικὴν ἀποδεκατισθεῖσας ἀπὸ τὴν μάστιγα ταύτην, στερημένας πάσης παρηγορίας καὶ πάσης ἐλπίδος καὶ ἀπευθυνούσας εἰς τὸν Θεὸν τὰς αὐτὰς θλιβεράς ἐρωτήσεις τὰς ὅποιας καὶ ἐγὼ ἀπεύθυνον! Καὶ εὐκόλον μὲν ἦτο νὰ οἰκοδομήσω ἐπὶ τῶν φυσικῶν συνεπειῶν τῆς ἀσθενείας ταύτης μυθιστορίαν τραγικὴν· ἀλλὰ δὲν ἔχω σκοπὸν τοιούτον· ὅ ἀναφέρω ἀπλῶς καὶ ἐν συντόμῳ ἐν μόνον περιστατικόν, καὶ, ἐκ τῶν πολλῶν ἄτινα εἶδον, θὰ ἐκλέξω μάλιστα ἐκεῖνο τὸ ὅποσον ἔχει ἐλιγωτέρας καὶ ἐλιγώτερον παραδόξους περιπετείας διότι ἐπιθυμῶ νὰ μὴ μ' ἐκλάβῃ τις λέγοντα ὑπερβολὰς. Ἡ ἐνθύμησις ἱα-

αγγέλου νέας ἀρπαγείας· εἰς οὐρανοὺς κατὰ τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας τῆς ἐνεχαράχθη ὀδυνηρὰ εἰς τὸν νοῦν μου, καὶ ταύτης τὴν ἱστορίαν θὰ διηγηθῶ ἀφελῶς, χωρὶς σκοπὸν νὰ πλέξω δρᾶμα χάριν τῶν ἀκνηρῶν.

Δεκαετὴς ἔτι ἡ νέα Ἐλίζα Ἔρβερετ ἦτον ὀρφανή· οἱ γονεῖς τῆς οἵτινες εἶχον ἀποθάνει πρόωρος καὶ κατόπιεν ὁ εἰς τοῦ ἄλλου, ἀνέθεσαν αὐτὴν εἰς τὰς φροντίδας τοῦ γέροντος βικρονέτου θεοῦ τῆς νέας, ὅστις διὰ τὸν γενναῖον καὶ εὐαίσθητον χαρακτήρα του ἐφαίνετο ἄξιος νὰ προξενήτῃ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς ἀνεψιάς του. Ἐλθὼν ἄλλοτε εἰς γάμον ἀλλ' ἀτυχῆσας, τσακύντην λύπην ἠσθάνθη ὥστε δὲν ἠθέλησε πλέον νὰ νυμφευθῆ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ πατήρ του ζήσας ἐν σπατάλῃ εἶχεν ἐλαττώσει τὴν περιουσίαν του, ὁ δὲ υἱὸς ἔχων καὶ τίτλον ἀριστοκρατικὸν καὶ βαθμὸν κοινωνικὸν ἄξιον λόγου δὲν ἐδύνατο νὰ ζήσῃ πρεπόντως, εἰς τῶν ἰσχυρῶν συγγενῶν του κατώρθωσε καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἐπικερδεστάτη θέσις εἰς τὰς δουτικὰς Ἰνδίας. Γνωστὸν ὅτι ὅλοι οἱ εὐγενεῖς τῶν ὁποίων ἔπαθεν ἡ περιουσία καταρῦγιον ἔχουσι τὰς Ἰνδίας καὶ ὅτι, χάρις εἰς τοὺς παραδόξους πολιτικούς συνδυασμούς τῆς Μεγ. Βρετανίας ἡ ὠραιότερα χώρα τοῦ κόσμου εἶναι ἄλλο νοσοκομεῖον εἰς ὃ εἰσέρχονται οἱ χρηματικοὶ ἀσθενεῖς τῶν τριῶν βασιλείων.

Ἄλλ' ὁ γέροντ' οὗτος τῆς νέας Ἔρβερετ, γενόμενος πατὴρ αὐτῆς, ἐδίσταζε νὰ δεχθῆ τὴν ἐν Ἰνδίαις θέσιν· διότι ἐπὶ τοσοῦτον ἠγάπησε τὴν ὀρφανὴν, καὶ τοσοῦτον ἠσθάνετο ὅτι χρέος εἶχε νὰ φροντίσῃ περὶ αὐτῆς, ὥστε ἐφοβείτο μὴ τὸ κλίμα τοῦ τόπου ἐκεῖνου βλάβῃ τὴν υγείαν τῆς. Νὰ τὴν ἀφήτῃ εἰς Ἀγγλίαν μόνην μακρὰν τοῦ προστάτου τῆς, δὲν τὸ ἐνόμιζε πρέπον· ἐφοβείτο δὲ τὴν ἐντὸς παρθηναγωγείων ἀνατροφήν, διότι εἰς τὴν Ἀγγλίαν δὲν κατεβάλλετο ἀρκετὴ φροντίς περὶ αὐτῆς ἐντὸς τῶν καταστημάτων τούτων· ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ παραλάβῃ καὶ τὴν Ἐλίζαν δωδεκαετῆ μόλις οὖσαν, ἄνθος δροσερὸν καὶ μαλακὸν, μέλλον νὰ ἐκτεθῆ εἰς τὰς ἀκτῖνας ἡλίου φλογεροῦ καὶ τὴν ἐπιβροχὴν ἐπικινδύνου κλίματος.

Οὕτε κάλλος οὕτε εὐρυθμία χαρακτήρων ἐλάμπρυναν ἰδίως τὴν Ἐλίζαν· ὅτε τὴν εἶδον κατὰ πρότον ἐδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τύπος παιδικῆς λεπτότητος· ἐνόμιζε, ὅτι μία μόνη πνοὴ ἀνέμου ἤρκει νὰ ἀρπάσῃ ἀπὸ τὴν γῆν τὸ ἐναέριον ἐκεῖνο πλάσμα. Ὅθ' ἐφοβείτο νὰ ὑψώσῃ ἐνώπιόν τῆς τὴν φωνήν, ἢ νὰ χειρονομήσῃ σφοδρῶς, σ' ἐφαίνετο ὅτι ὅλα τὰ αἰσθητά, καθὼς καὶ ὅλον αὐτῆς τὸ σῶμα, ἀνῆκον εἰς τάξιν δημιουργικῆς λεπτοτέρας καὶ ἦττον γνήνην τῆς ἡμετέρας· ἦτον ὕψασμα λεπτοφύεστερον, εἶχε τὴν ὄψιν δικρανή, τὴν τρίχα λεπτοτέραν μετὰ τῆς,

καὶ αἰ μακρὰν βλεφαρίδες τῆς ἐπέκειντο ὡς κάλυμα ἐπὶ τῶν γλυκυτάτων γαλανῶν ὀφθαλμῶν τῆς. Τὸ πρόσωπόν τῆς δὲν ἐδείκνυεν οὔτε πάθος, οὔτε δραστηριότητα· καὶ ἂν ἔζη αἰ τρικυμῆσαι τοῦ κόσμου θὰ συνέτριβον αὐτὴν ὡς τὰ εὐθραστα σκάφη συντρίβονται ὑπὸ λάβρων κυμάτων. Ἀλλὰ καὶ ὁ χαρακτήρ τῆς ἦτο σύμφωνος μὲ τὴν φυσιογνωμίαν καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ἠθὸς τῆς. Ἐβλεπε ἀνάμικτα καὶ γλυκύτητα καὶ φιλοσκομιμωσύνην καὶ ὄνειροπολίαν εἰς τὸ πρόσωπόν τῆς. Ἠγάπα τὴν μοναξίαν καὶ ἐφαίνετο ὅτι ἐφευγεν εὐχάριστος τὴν τέρβην, τὴν ἐπίδειξιν καὶ τὴν κίνησιν· ἡ μελαγχολία τῆς ὅμως δὲν ἦτον ἄκρατος, ἀλλὰ χαρίεσσα καὶ εὐγενής· ὡς ὅλα τὰ αἰσθητά τῆς. Διὰ τὴν φυσικὴν τῆς ἀγχείαν ἀπέκτησεν εὐκόλως πολλὰ προτερήματα· κατεγίνετο δὲ ἰδίως εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν συγγραμμάτων τῆς φαντασίας. Ἐν ἐνὶ λόγῳ εἶναι δύσκολον νὰ φαντασθῆ τις πλάσμα καθαρότερον, ἐπαγωγότερον καὶ χαριέστερον τῆς νέας Ἔρβερετ.

Ἡ μήτηρ αὐτῆς εἶχεν ἀποθάνει φθισικὴ εἰκοσαετῆς οὖσα, μετὰ εἰς δὲ μῆνας ὁ πατήρ τῆς ἐγένετο θυμὰ τοῦ τύφου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ νέα Ἔρβερετ εἶχε κληρονομήσει τὴν ἀδύνατον κρασίν τῶν γονέων τῆς, ἐπεριποιῶντο ἰδικιτέρως αὐτὴν, καὶ ἴσως αἰ τόσαι περιποιήσεις ἠύξασαν μᾶλλον τὴν φυσικὴν τῆς ἀδυναμίαν. Τὸ αἰσθημα τοῦ καθήκοντος ἐξεῖχε μεταξὺ ὅλων τῶν λοιπῶν αἰσθημάτων τῆς Ἐλίζας· ἐμίσει δὲ εἰς ἔκρον τὴν ὑπερβολὴν κατ' ὅλα. Αἰ ἰδέαι τῆς ἦσαν καθαραὶ, ἡ κρίσις εὐστοχος καὶ ἡ κατάληψις ὀρθοτάτη. Ἀναγινώσκουσα ἠγάπα τὴν παρατήρησιν καὶ τὴν χάριν, εὐρισκομένη μεταξὺ ἄλλων τὴν εἰλικρινεῖαν καὶ ὁμιλοῦσα περὶ τεχνῶν, ἂν καὶ ἦτο νέα, τὴν ἀλήθειαν. Πῶς ἄρα γε θὰ κατώρθωνε νὰ ζήσῃ ἐν μέσῳ τῆς ψευδοῦς καὶ ἀπατηλῆς ἀτμοσφαιρας· ἡ ὁποία περικυκλῶναι πανταχόθεν ἡμᾶς! Ἐν μόνον περιστατικὸν ἀρκεῖ νὰ καταδείξῃ τὸν χαρακτήρα τῆς. Ὅτε ἦτο νέησιον σχεδὸν ὁ θεὸς τῆς τὴν ἐφερον εἰς τὴν οἰκίαν γραίας ἀγγλίδος τριβὴν πολλὴν ἐχούσης τῶν τῆς κοινωνίας καὶ μεταχειριζομένης τὸ ἐμφαντικὸν ὕφος τὸ ὁποῖον ἐλαμβάνομεν χάριεν καὶ εὐγενές. Ἡ γραία ἀγγλὶς γοητευθεῖσα ἀπὸ τὴν νέαν Ἔρβερετ ἐξεβράβη ἐπαινοῦσα καὶ κολακεύουσα καὶ ἀνυψοῦσα αὐτὴν εἰς οὐρανοῦς. Οἱ τόσοι ὅμως ἐπαινοὶ ἀπήρσαν εἰς τὴν νέαν καὶ ὅτε ἀνεχώρησεν εἶπεν εἰς τὸν θεὸν τῆς.

« Δὲν ἐπιθυμῶ πλέον νὰ μ' ἐξαναφέρετε εἰς αὐτῆς τῆς κυρίας· δὲν θέλω πλέον νὰ τὴν ἰδῶ, ἀφοῦ μ' ἐλαμβάνει ὡς ἄγγελον καὶ μὲ ὀνομάζει θεάν. Εἶναι ψεύτρα, θεῖο μου, καὶ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ τὴν ἰδῶ πλέον.

Ἄγνοῶ ἂν ὅλοι οἱ ἀναγνώσται μου αἰσθάνονται ὡς ἐγὼ τὴν λεπτότητα τῆς κρίσεως καὶ τὴν ἀγάπην τῆς ἀληθείας αἵτινες ἐμπεριέχονται εἰς τὰς ὁ-

λίγας ταύτας λέξεις μικρᾶς νέας· ἀλλ' ἦτο θεῖα ἡ ἀφελεία τῆς ἀδύλου καρδίας τῆς μεταξὺ τῶν τόσων περιποιήσεων αἵτινες ἐπεδαψιλεύοντο ἀδιακόπως εἰς αὐτήν.

Ὁ θεὸς, ὅστις ἔζη μακρὰν τοῦ κόσμου μελαγχολικὸς καὶ ὁπωσοῦν μισάνθρωπος, ἔβλεπε χαίρων ἀλλὰ καὶ ἀνήσυχος αὐξάνουσαν τὴν ἀνεψιάν του· κατ' ὅσον δὲ τὰ σπάνια προτερήματά τῆς ἀναπτυσσόμενα ἠύξανον τὴν πρὸς αὐτὴν ἀγάπην, τόσον ἠύξανον καὶ οἱ φόβοι μὴ τὴν στερηθῆ. Ἡ ἀγωνία αὐτῆς ἦτον ἡ μόνη λύπη τὴν ὁποίαν ἡ νέα ἐπροξένει εἰς τὸν θεὸν τῆς.

— Ἄ! μ' ἔλεγεν, ὁμοιάζω τὸν νύκτιν ἐκεῖνον τῆς χαλιμαῖς ὁ ὁποῖος εἶχε βάλει ὅλους τοὺς θησαυρούς εἰς μικρὸν καὶ λεπτὸν πλοῖον. Ἡ νέα αὐτὴ φέρει ὅλην μου τὴν ψυχὴν, ἀποβροχῆ ὅλον τὸν νοῦν μου ἔαν τὴν χάσω, τὸ μέλλον μου θὰ ναυαγήσῃ, τὸ πᾶν καταστρέφεται δι' ἐμέ. Τί κάμνω εἰς τὸν κόσμον τοῦτον; ἄλλην ἀγάπην, ἄλλην ἐλπίδα, ἄλλον δεσμὸν δὲν ἔχω ἀπ' αὐτὴν. Καὶ ὡς βλέπεις εἶναι πολλὰ ὠραία, ὑπὲρ τὸ δέον καλὴ διὰ τὸν κόσμον· ὁ οὐρανὸς μᾶς τὴν ἔδωκε δι' ὀλίγον μόνον καιρὸν. Κάθε βράδην ὅταν τὴν βλέπω κοιμωμένη μὲ φαίνεται ὅτι ἐπάνω ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τῆς πετοῦν ἄγγελοι οἱ ὁποῖοι τὴν ζητοῦν καὶ θὰ μὲ τὴν πάρουν γρήγορα. Δὲν φαντάζεσθε, ἰατρὲ μου, τί αἰσθητά παραδοξὰ ἐξυπνίζουσι εἰς τὴν καρδίαν μου ἡ νέα αὐτὴ μὲ φαίνεται ὅτι εἶναι ὄνειρον τὸ ὁποῖον θὰ μὲ φύγῃ, καὶ ὅτι μόλις ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ παρακαλέσω τὸν θεὸν νὰ μὲ τὴν ἀφήσῃ ὀλίγον περισσύτερον, ζῶ εἰς ἀδιάκοπον φόβον περιμένων τὴν τρομερὰν ἐκείνην ὥρην ἡ ὁποία θὰ εἶναι καὶ ἡ εἰδική μου τελευταία.

Ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ πρὸς τὴν ἀνεψιάν ἠύξανεν ἡμέρᾳ τῆς ἡμέρας καὶ ἐπὶ τέλους κατέστη ἀληθινὴ λατρεία. Ἀφοῦ διέτριψεν ἔτος εἰς Καλκούταν ἡ περὶ υγείας καὶ τῆς ζωῆς τῆς ἀνησυχία του ἐγένετο τόσον ζωηρὰ καὶ τόσον σφοδρὰ, ὥστε ἐπροτίμησε νὰ παραιτήσῃ καὶ τὴν θέσιν καὶ τὸν σωματικὸν μισθὸν του, παρὰ νὰ προσθέσῃ καὶ τὴν ἐλαχίστην ἀφορμὴν εἰς τὸν ὄλεθρον τῆς ἀνεψιάς του καὶ τῆς ἰδίας του εὐτυχίας. Πρὸς τοὺς φθισικούς αἰ Ἰνδία εἶναι τάφος· ὁ ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀναπνεύσει κατακαίει αὐτοὺς, καὶ τὰ ἐλάχιστα σπέρματα τοῦ κληρονομικῶ τούτου νοσήματος ἀναπτύσσονται μὲ ἀπαραδειγμάτιστον ταχύτητα. Δυστυχῶς ὅμως ἡ κατάστασις τῆς περιουσίας του δὲν ἐπέτρεπε τὴν εἰς Ἀγγλίαν ἐπανοδὸν του, καὶ τέσσαρα ἔτη παρελήθον ἕως οὗ οἱ δανεισταὶ τοῦ πατρὸς του, ἐπίμονος ἀγέλη πεινῶντων, νὰ ἀπελευθερώσωσι τὰ ὑπὸ ὑποθήκην κτήματά του. Εἰς μάτην παρεκάλεσε νὰ δοθῆ αὐτῷ θέσις, ἔστω καὶ κατωτέρα, ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα του. Αὐτὰ ταῦτα προσέβαλον σπουδαίως τὴν

υγείαν του, καὶ κατέστησαν αὐτὸν ἀνάξιον νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ καθήκοντά του· ἠτοιμάζετο δὲ νὰ ἐπανέλθῃ πτωχὸς καὶ ἀσθενὴς εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὅτε ἡ ἀπροσδόκητος γενναιότης τινὸς ναβάβ (*) ἀνεπτόρωσε καὶ τὴν τύχην καὶ τὰς ἐλπίδας του.

Ὁ ναβάβ οὗτος οἰκειότατος ὢν τοῦ Κ. Καρόλου Ἔρβερετ, εἶχε μάθει παρ' αὐτοῦ καὶ τοὺς φόβους του περὶ τῆς ἀνεψιάς του, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὰς δυσκολίας του. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχεν οὔτε σύζυγον οὔτε τέκνα, ἀφῆκε τὴν ἀξιολογώτατην περιουσίαν του εἰς τὸν φίλον του καὶ τὴν ἀνεψιάν τούτου. Μόλις δὲ ἀνοιγείσθαι τῆς διαθήκης ὁ Κ. Ἔρβερετ ἔμαθε τὴν γενναιότητα ταύτην καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Ἀγγλίαν.

Ἐνὸς ἡτον εἰς τὰς Ἰνδίας τοὺς περὶ τῆς Ἐλίζας φόβους του εἶχον ἐξεγείρει πολλὰ περιστασια. Συμβουλευθεῖς ἰατρὸν τινα ἐκ τῶν ὀνομαστοτέρων τῆς Καλκούτας, εἶπεν αὐτῷ τοὺς φόβους του καὶ ἐκάλεσε τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν ἐρυθρότητα τῶν λευκῶν παρειῶν τῆς καὶ τὴν ὑπερβολικὴν τῆς λεπτότητα. Ἄλλ' ὁ ἰατρὸς, εἴτε ἐξ ἀπειρίας, εἴτε ἐξ ἐπιπολαιότητος, εἴτε διότι ἡ νόσος ἦτον ἀκόμη κεκρυμμένη ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς τῆς ἐπιστήμης, δὲν ἀνεκάλυψε κανὲν σύμπτωμα φθίσεως. Ἐνοεῖται λοιπὸν πόσον ἐσκίρτησεν ἀπὸ τὴν χαρὰν τοῦ ὁ Κ. Ἔρβερετ ὅτε ἔμαθεν ἀπὸ τὸν ἰατρὸν ὅτι δὲν ἔβλεπε κανὲν σύμπτωμα φθίσεως, καὶ ὅτι ἐπανερχομένη εἰς τὴν Ἀγγλίαν θὰ ἔζη βίον μακρὸν καὶ ὑγιᾶ.

Ἡ Ἐλίζα δὲν ἐνόει ποῖος ἦτον ὁ ξένος· ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος καταστάς αἰφνης ὁμοτράπεζος αὐτῶν προσήλονεν ἐπ' αὐτῆς τὰ βλέμματά του, ὅστις ἤκουεν ὅλους τοὺς λόγους, ἔβλεπε τὰς κινήσεις, ἔψαυε γελῶν τὸν σφυγμὸν τῆς καὶ τὴν ἡρώτα περὶ τοῦ ὕπνου καὶ τῆς υγείας τῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἐλίζα εἶχε μεγίστην ὀξύνοιαν ἦτο δύσκολον νὰ ἀπατηθῆ ἢ ἀνεπιτηδειότης τοῦ ἰατροῦ διήγειρε ζωηρότερον τὰς ὑποψίας τῆς καὶ ἀποταθεῖσα πρὸς τὴν τροφὴν τῆς ἔμαθε παρ' αὐτῆς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ ἰατροῦ. Ἐκτοτε ἐπίστευσε ὅτι ἔπασχεν ἀσθενεῖαν ἐπικινδύνου καὶ ὅτι ἐπέβλεπεν αὐτὴν κρυφίως ἰατρός. Ὅσάκις λοιπὸν ἔβλεπε τὸν κατάσκοπον ἐκεῖνον, οὗ τις καὶ τὸν σκοπὸν καὶ τὸν τίτλον ἀπέκρυπτον ἀπ' αὐτῆς ἠσθάνετο ἀκούσιον τρόμον· ἡ νευρικὴ ἐρυθρότης τῆς ἠύξασε καὶ πολὺ, καὶ ἀποτέλεσμα τῆς ὀλεθρίας ταύτης προφυλάξεως ὑπῆρξεν ἡ ταραχὴ καὶ ἡ ἀνησυχία τῆς νέας τὴν ὁποίαν ἠθέλον καὶ νὰ διατηρήσωσι καὶ νὰ σώσωσι. Εἰς μάτην ὁ θεὸς κατέφευγεν εἰς ψεῦδη ἵνα μακρῶν ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τῆς νέας

(*) Γνωστὸν ὅτι ν α β ἄ β ὀνομάζουσιν εἰρωνικῶς οἱ Ἀγγλοὶ τοὺς ἐν Ἰνδίαις πλουτοῦντας. Ἡ λέξις εἶναι ἀραβικὴ καὶ δίδεται πρὸς τοὺς ἠγεμόνας τῶν μουσουλμανικῶν Ἰνδιῶν.

τὴν ἀπαισίαν ταύτην ἰδέαν. Εἶχεν ἐξαντλήσει ὅλην τοῦ τὴν διπλωματίαν ὅπως καταπέσει αὐτὴν ὅτι δι' ἐμπορικὰς ὑποθέσεις ἤρχετο ὁ ἰατρός. Μίαν δὲ τῶν ἡμερῶν ἡ Ἐλίτζα ἔλθοῦσα δρομαία εἰς τὸ δωμάτιόν της τὸν ἠρώτησε.

— Εἰπέ με, ἀγαπητέ μου θεῖε, σὲ παρακαλῶ τί ἔχω, καὶ ἂν τῶντι ἔχω φθίσειν ;

Ἡ ἀποσδόκητος αὐτὴ ἐρώτησις κατέπληξε τὸν Κ. Ἔρθερτ, οὕτως ὥστε ἀπορῶν τί νὰ ἀποκριθῆ ἐπέβλησε μόνον λέξεις τινὰς ἀνανήφας δ' ἐπὶ τέλους·

— Ὅχι, ἀνέκραξε, τίποτε . . . εἶσαι παιδί . . . τῆ ἀληθείᾳ εἶναι πολλὰ γελοῖον . . . τί τρέλλα ! . . . τί τρέλλα . . .

Ἄλλ' αἱ διαμαρτυρήσεις τοῦ ὑπῆρξαν τόσον σφοδραί, ἡ ἀπορία τοῦ τόσον προφανῆς ἂν καὶ ἐπροσπάθει νὰ τὴν κρύψῃ, ἡ ταραχὴ τοῦ τόσον μεγάλη, ὥστε ἡ ταλαίπωρος Ἐλίτζα ἀπασθεῖσα τὸν θεῖόν της καὶ μειδιάσασα, ἦτο πεπεισμένη ὅτι ἐμάντευσε τὴν ἀλήθειαν, ὅτι ἡ ἀσθενεία της ἦτον ἀθεράπευτος καὶ ὅτι ἐμελλε ν' ἀποθάνῃ πρόωρα. Αὐτὴ ἡ ἰδέα μὲ εἶπεν ὅλα ταῦτα μετὰ τὴν εἰς Ἀγγλίαν ἐπάνοδόν της, καὶ δὲν διστάζω νὰ εἶπω ὅτι ἡ ὀλεθρία αὐτὴ ἰδέα ἀνέπτυσεν ἐτι μᾶλλον τὸ νόσημα. Ἐν γένει οἱ ἰατροὶ δὲν μελετῶσιν ἀρκετὰ τὸ ἠθικὸν μέρος τῆς ἐπιστήμης τῶν δὲν ἐνοοῦσι πόσῃ ἰσχὺν ἔχει ἡ φαντασία ἐφ' ἡμῶν, καὶ μέχρι τίνος βαθμοῦ τὸ σῶμα ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ πνεῦμα.

Ἐκτοτε μετεβλήθη ὁ βίος της· ἐνῶ ἄλλοτε ἦτο ζωηρά, λαμπρά καὶ φαειρά ὡς ἀκτίς Ἡλίου, καὶ κατεγοήτευεν ὅλους τοὺς περὶ αὐτὴν, σήμερον ἠγάπα νὰ μένῃ μόνη εἰς τὸ δωμάτιόν της, νὰ κλαίῃ καὶ νὰ ἔχῃ ἀδιακόπως τὸν νοῦν εἰς τὸν θάνατον. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεῖός της λυπηθεὶς διὰ τὸ ἀποτέλεσμα τὸ ὅποιον προήγαγεν ἡ ἐπιτήρησις, κατήντησεν εὐερέθιστος, ἀνήσυχος καὶ ψίθυρος. Ἡ Ἐλίτζα ὑπεκρίνετο θάβρος καὶ φαειρότητα ὅσας ἦτο πλησίον τοῦ θεῖου της. Ἡ εἰρήνη ὅμως κατέλιπε τὴν πρό μικροῦ εὐδαίμονα ἐκείνην οἰκίαν. Δὲν εἶναι τρομερὸν νὰ βλέπωμεν καθεκάστην τὴν πρόοδον τοῦ θανάτου εἰς τὸ σῶμα ὄντος προσφιλοῦς, καὶ νὰ ἀναμένωμεν ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν τὴν τελευταίαν ἀπόφασιν !

Τοιαύτη ἦτον ἡ θέσις τῆς οἰκογενείας ἐκείνης ὅτε ἡ Κ. Ἔρθερτ δεκαπενταετῆς οὖσα ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν· τὸ διεξοδικὸν ὅμως ταξίδιον ἐπέφερε τινὰ μεταβολὴν εἰς τὴν διάθεσίν της. Τὰ νέα ἀντικείμενα, ἡ θαλασσία αὔρα ἡ ὅποια δίδει πάντοτε νέας δυνάμεις εἰ καὶ πρὸς καιρὸν ἐνίοτε, ὅλα συνέτρεξαν εἰς ἐνίσχυσιν τῆς ὑγείας της· διὸ αἱ ἐλπίδες τοῦ θεῖου ἀνεγεννήθησαν ζωηρόταται. Ὅτε καταπλεύσας εἰς Πλυμουθ εἶδε τὴν ἀνεψιάν του στηριζομένην εἰς τὸ τεῖχος τοῦ πλοίου, ἰλαρὰν, ἀνθηρὰν καὶ μειδιῶσαν, ἐνόμισεν ὅτι ὁ φόβος παρήλθε καὶ ὅτι βεβαία ἦτον ἡ ἀνάβρως

σὺς της. Καὶ ὅτε ἀνέβησαν εἰς τὴν ἀμαξὴν ὁ γέρον ἀπασθεὶς ἐγκαρδίως αὐτὴν εἶπε·

— Τέκνον μου, ἰδὲ ἐπέστρεψες εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὁ θεὸς νὰ σὲ ἀξιώσῃ νὰ ζήσῃς εὐτυχῆς ! Σὲ ὁμολογῶ ὅτι εἶχα τινὰς φόβους διὰ σὲ, ἀλλὰ σήμερον ὅτε ἀναπνέεις τὸν πάτριον ἀέρα, δὲν ἠξέουω διατί ἔχω τὴν βεβαιότητα ὅτι θὰ ζήσῃς καὶ θὰ ζήσῃς εὐτυχῆς.

Καὶ ταῦτα λέγων ἐδάκρυσεν. Ὁ περιώνυμος ἰατρός Βαλιν, ὅστις ἔζη ἀκόμη, ἐπισκεφθεὶς τότε τὴν νέαν δὲν εὗρε κανὲν σύμπτωμα ἐπιφοβόν. — Καὶ μὲν εἶναι, εἶπε, κράσεως ἀσθενοῦς, ἐὰν ὅμως φυλάξῃ τακτικὴν δίαιταν, κατοικήσῃ εἰς τὴν ἐξοχὴν καὶ ὑπανδρευθῇ νέα, ἐμπορεῖ νὰ ζήσῃ πολὺν καιρὸν.

Ἐνθαῦρυνθεὶς ὁ θεῖος ἠκολούθησε ἀκριβῶς τὰς παραγγελίας τοῦ ἰατροῦ. Ἠγόρασε πλησίον τοῦ Λονδίνου ὠραίαν ἐξοχὴν καὶ ἀφιέρωσεν αὐτὴν ὡς ἄλλον ναὺν εἰς τὴν ἀνεψιάν του. Πολλάκις καθήμενος εἰς τὸ παράθυρον ἐβλεπε αὐτὴν παίζουσαν ὡς παιδίον μετὰ τῆς χλόης· ὁ σκύλος τῆς οἰκογενείας, ὁ πιστὸς φίλος τοῦ οἴκου, ἐκάθητο πλησίον της· ἡ νέα, καὶ μὲν ἦτο πάντοτε λεπτή, ἠύξανε ὅμως κατὰ τὸ κάλλος, συγχρόνως δὲ ἀνεπτύσσεται καὶ ὁ νοῦς αὐτῆς. Νὰ προσπαθῆσω νὰ διακοινώσω εἰς τοὺς ἀναγνώστας μου τὰς ἰδέας καὶ τὰ αἰσθήματα τὰ ὅποια ἐγέννησεν εἰς τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν μου ἡ νέα ἐκείνη ; Οἱ πλείστοι τῶν ἀνθρώπων μὴ προσέχοντες εἰς τὰ γενόμενα, δὲν θὰ μὲ πολυπιστεύσωσι, καὶ θὰ νομίσωσιν ἴσως ὅτι παριστάνω μὲ χρώματα ἰδανικὰ ἀνάπλασμα τῆς φαντασίας μου. Εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ὅμως ἐκείνων οἵτινες ἐξετάζουσι περιεργότερον τὰς λεπτομερείας καὶ τὴν ποικιλίαν τοῦ βίου, ἡ διήγησίς μου θὰ φανῇ καὶ ἀσθενῆς, διότι δὲν ἀγνοοῦσι πόσον ἐνωρὶς ἀναπτύσσονται αἱ διανοητικαὶ δυνάμεις ἐκείνων τοὺς ὁποίους ἡ φθίσις φέρει εἰς πρόωρον θάνατον.

Ὁμολογῶ ὅτι ἤκουσα εἰς τὴν ὁμιλίαν τῆς Ἔρθερτ τοσαύτας ἰδέας ὑψηλάς, τοιούτους συλλογισμοὺς ὀρθοὺς καὶ ὑγιεῖς, ὁποίους δὲν εὕρισκον εἰς τὰ πονήματα πολλῶν ὀνομαστῶν συγγραφέων ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς. Ἐὰν ἐπανελάβωμεν τὰς περὶ Μοζάρ καὶ Τάσσου παρατηρήσεις, ἡ τὰς περὶ Ζωγραφικῆς καὶ μουσικῆς σκέψεις της, θ' ἀπεδίδοντο ἴσως εἰς ἀγυρτεῖαν τοῦ διηγουμένου αὐτάς. Φαίνεται ὅτι ἡ νόσος αὐτὴ ἀποσπασα ἐκ προοιμιῶν τὰ θύματα αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἐπιγείων λογισμῶν καὶ σθενύουσα τὴν φλόγα τῆς ζῆς, ἀνάπτει τὴν τοῦ νοῦς καὶ τῆς ψυχῆς· οἱ φιλόσοφοι σὰς ἐρμηνεύουσι τὸ φαινόμενον τοῦτο.

Μετ' ὀλίγον αἰσθημα ζωηρότερον ὄλων τῶν προηγουμένων ἐκυρίευσεν τὴν καρδίαν της. Ὁ νέος λοχαγὸς Φίτς Οὐίλλιαμς εἶδει κλίσειν πρὸς τὴν νέαν· ἐπειδὴ δὲ ἦτον ἄξιος αὐτῆς ὁ θεῖός της ἐδέχθη προθύμως τὰς προτάσεις του. Τὸ αἰσθημα τοῦτο ἐφάνη

ὅτι ἠύξησε τὰς φυσικὰς δυνάμεις τῆς Ἐλίτζας. Καθ' ἐκάστην οἱ δύο μνηστῆρες διέτρεχον ἕφιπποι τοὺς ὠραίους ἀγροὺς τῆς ἐξοχῆς καὶ ἐφαίνετο ὅτι ὁ θάνατος ἐλησμόνησε τὸ θυμὸν του. Ὁ δὲ θεῖος μὴ φοβούμενος πλέον διὰ τὴν ὑγείαν τῆς ἀνεψιᾶς του, ἀνεχώρησεν εἰς ἱρλανδίαν ὅπου εἶχε τινὰς ὑποθέσεις· καὶ ὅτε ἐπανῆλθε δὲν παρετήρησεν οὐδεμίαν μεταβολὴν εἰς τὴν κατάστασιν τῆς νέας. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ὅμως, ἐνῶ ἐκάθητο εἰς τὸ δωμάτιόν του γράφων, εἶδε τὴν τροφὸν τῆς Ἐλίτζας ἔλθοῦσαν καὶ ἔχουσαν ἦθος περίλυπον.

(Ἔπεται συνέχεια.)

ΠΕΡΙ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

(Συνέχ. Ἰδε φυλλ. 294.)

—οοο—

» 7^{ον} Πῶς καὶ ὑπὸ τινῶν διατηροῦνται τὰ
» Σχολεῖα ταῦτα, ποῖοι εἶναι οἱ πόροι των, καὶ
» πόσα ὡς ἐγγιστα δαπανῶνται ἐτησίως διὰ τε
» τὴν στοιχειώδη καὶ ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν ;

Τὰ κυριώτερα Γυμνάσια (Μεδρεσέδες) τῶν Ὀθωμανῶν ἀνηγέρθησαν ὑπὸ διαφόρων Σουλτάνων, ὡς θέλω ἀναφέρει ἐμπροσθεν εἰς τὰ περὶ Τεμενῶν, ἐντὸς τῶν περιοχῶν τῶν Τεμενῶν, ἐν οἷς διδάσκονται διάφοροι κάτοικοι τοῦ τύπου τούτου καὶ τῶν πέριξ, ἠλικιωμένοι, τὴν Ἀραβικὴν γλῶσσαν καὶ τινὰ ἀνώτερα μαθήματα, καὶ διατηροῦντες διὰ τῶν προσόδων τῶν Τεμενῶν· ὑπάρχουσι δὲ καὶ κατώτερα Γραμματοδιδασκαλεῖα (Μεκτέπ), ἴσως περὶ τὰ 40, ἐν οἷς διδάσκονται φύρδην μύρδην ἄρβενά τε καὶ θηλέα, τὰ ἀρκτικὰ μαθήματα ψιττακιστί, πολὺ τοῦ πολυτίμου χρόνου των ἀνωφελῶς κατατρίβοντα καὶ ἀλαλάζοντα μετὰ κραυγῶν· οἱ διδάσκαλοι των (Κότζι) ἔχοντες τὴν βράβδον εἰς τὴν χεῖρα ὑπαγορεύουσιν εἰς αὐτὰ ἐνίοτε καὶ διάφορα τεμάχια, καὶ τινὰ ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ Κορανίου, γεγωνίζῃ τῆ φωνῇ καὶ ὅλως κινούμενοι· οἱ μαθηταὶ συνεκφωνοῦσιν ὡσαύτως τὰ ὑπὸ τοῦ διδασκάλου λεγόμενα, καὶ οὕτω διαβιβάζουσιν τὴν ἀκοῆν μακρόθεν ἐπιτὸν θόρυβον καὶ ἀλαλαγμὸν των· ἡ διατήρησις τούτων γίνεται ἐκ τῶν πλουσίων τεμενῶν καὶ τῆς διδομένης καθ' ἐβδόμαθρα μικρᾶς πληρωμῆς τῶν μαθητῶν· πρὸς τούτους ὑπάρχει καὶ ἐν στρατιωτικῶν Σχολείων (Μεκτέπι Χαρβιέ), ἐν ᾧ φοιτῶσιν ὑπὲρ τοῦ 80 κληρούχους μαθητὰς, διευθυνόμενον ὑφ' ἐνὸς Ταγματάρχου (Μίραλι) καὶ τινῶν διδασκάλων διδασκόντων αὐτοῖς τὰ στοιχειώδη μαθήματα, τὴν Ἀραβικὴν, τὸ Κοράνιον, καὶ τὴν Περσικὴν (Φαρὸς)· ὁ διευθυντὴς περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος μαρτίου προσεκάλεσε καὶ τοὺς Προξένους τῶν ξένων Δυνάμεων, καὶ παρευρέθη-

σαν τινες εἰς τὰς ἐτησίους ἐξετάσεις τῶν μαθητῶν του.

Πρὸ τοῦ 1818 ἔτους ἀγνοεῖται τίνι τρόπῳ διετηρεῖτο τὸ Ἑλλ. Σχολεῖον τῆς Ἀδριανουπόλεως, καὶ τὰ εἰς τρεῖς μεγάλας ἐνορίας πενιχρὰ τρία Παιδαγωγεῖα· περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ εἰρημένου ἔτους ἐπὶ τῆς Ἀρχιερατείας τοῦ κλεινοῦ Δωροθέου Πρωτοῦ τοῦ Χίου, καὶ τοῦ διαθεσίμου Ἀδριανουπολίτου Πατριάρχου Κυρίλλου, συνηθροίσθη κεφάλαιον ἐκ γροσίων 60,000 ἐκ τινῶν συνεισφορῶν· καὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν Ταμείων τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ ἐκ τοῦ τόκου αὐτῶν διετηροῦντο ἔκτοτε τὰ τε Ἑλληνικὸν καὶ τὰ τρία προῖρηθέντα Παιδαγωγεῖα· ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1848 τὸ εἰρημένον κεφάλαιον τῶν 60 χιλιάδων ἐπληξήθη ἐκ συνεισφορῶν καὶ κληροδοτημάτων εἰς γρόσια 128,412, καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ 1848, ὅτε ἐγένετο ἡ τρίτη μεταρρύθμισις, ἐνομοθετήθη ἵνα ἕκαστον Ἑκκλησιαστικὸν Ταμεῖον συνεισφέρῃ ἐτησίως ἀναλόγως τῶν προσόδων αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ πρότερον κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν καὶ ἑορτὴν περιφερομένου διὰ τὴν Ἑλλ. Σχολὴν δίσκου· προσέτι ἕκαστον τῶν προκριτοτέρων Σωματείων συνέδραμε διὰ χρεωστικῶν ὁμολόγων, καὶ πληροῖαι κατ' ἔτος τοὺς τόκους τοῦ κεφαλαίου ἀνά 10 τοῖς 0)0, ὥστε ἐκ τῶν τριῶν τούτων μέσων καὶ τινῶν ἄλλων κανονικῶν λεγομένων προσόδων καὶ τυχηρῶν προσφορῶν, συγκροτεῖται ἐτησίως κεφάλαιον ἐξ 80,000 περίπου γροσίων, δι' ὧν διατηρεῖται ἡ δαπάνη τῶν ἐτησίων ἐξόδων τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ λοιπῶν 7 Σχολείων, καὶ τῶν μισθῶν τῶν διδασκάλων· Ἀλλ' ἤδη ἀπὸ τριετίας ἀνεπαρκῆς κατέστη τὸ ποσὸν τοῦτο διὰ τὴν ἐπαύξεισιν τῶν σχολείων καὶ συγχρόνως τῶν μισθῶν τῶν διδασκάλων, ἕνεκα τῆς ὑπερτιμῆσεως ἀπάντων τῶν πραγμάτων· τὸ μᾶλλον δ' ἐπιβαρύνον ἐστὶν ἡ ἐτησία δαπάνη διὰ τὴν σπουδὴν τῶν ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Λειψίαν μεταβάντων πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς Ἑλλ. Φιλολογίας δύο νέων Ἀδριανουπολιτῶν, ὅπως ἀναδεχθῶσι μετὰ τὴν τελειοποίησιν των τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἑλλ. Σχολείου· μετὰ μεγίστης λύπης μου ἐπληροφορήθη, ὅτι ἡ Ἐφορὰ τῆς Ἐκπαιδεύσεως ἠναγκάσθη κατ' αὐτὰς ν' ἀνακαλέσῃ τοὺς νέους τούτους, ἐν ᾧ παρεκάλουν νὰ μείνωσιν ἀκόμη δύο ἔτη τοῦλάχιστον. Ἐκ τοῦ κατωτέρω πίνακος ἀποδεικνύεται σαφέστερον ἡ πορεία τῶν Ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων, καὶ διασαφίζεται κάλλιον τὸ πρᾶγμα.

Τὰ ἐτήσια ἔσοδα τοῦ ἔτους 1854 γρόσ. 63,086 25.			
ὁμοίως	»	1855	62,735 22.
ὁμοίως	»	1856	85,202 21.
ὁμοίως	»	1857	82,625.
Τὰ ἐτήσια ἐξόδα τοῦ 1854 ἔτους γρόσ. 61,920 21.			
ὁμοίως	»	1855	88,519 35.
ὁμοίως	»	1856	100,891 9.
ὁμοίως	»	1857	119,477 23.

Ἀνάλυσις τῶν ἐξόδων τοῦ 1857.

Τῆς Ἑλλ. Σχολῆς εἰς μισθοὺς	
3 Διδασκάλων καὶ καθημερινά	30,435
Κεντρικοῦ Ἀλληλοδιδασκάλου »	40,447 30.
Ἀλληλοδιδ. τοῦ Ἀγ. Νικολάου »	4,148 40.
Τοῦ Ἀ. Σχολείου τῶν κορασίων »	14,052 9.
Τοῦ Β. Σχολείου τῶν κορασίων	6,867
Τοῦ αὐτοῦ — εἰς ἐπισκευὴν ὀροφῆς καὶ ἐκτακτα	7,186 9=14,083 9.
Τοῦ Ἀλληλοδιδασκαλείου τοῦ Γιλδιρμίου — εἰς μισθοὺς Διδασκ. καὶ καθημερινά	5,234 40.
Τοῦ Ἀλληλοδιδασκαλείου τοῦ Κιγκιόου	4,424 30.
Τοῦ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων	6,916 30.
Εἰς ὀκτάμηνον μισθὸν μουσικοδιδασκάλου παυθέντος »	1,200
Εἰς πεντάμηνον μισθὸν ἐπιτηρητοῦ τῶν Σχολείων παυθέντος »	1,250
Εἰς καθημερινὰ ἐξόδα τῆς Ἐφορίας τῆς Ἐκπαιδεύσεως »	2,603 40.
Εἰς ἐτήσια ἐξόδα τῶν ἐν Λειψίχ δύο ὑποτρόφων.	24,715

γρόσ. 119,477 23.

Τὰ στερεὰ κεφάλαια.

Τὰ στερεὰ Κεφάλαια τοῦ 1847	
Δεκεμβρίου 31 γρόσια	128,412 20.
Ὡσαύτως μετὰ τὸν ἰσολογισμόν τοῦ 1848 ἐπαυξηθέντα »	133,108 42.
Τὰ μετὰ τοῦ ἰσολογισμοῦ τοῦ 1849 ἐπαυξηθέντα Κεφάλαια »	138,835 20.
» τοῦ 1850 »	140,935 20.
» τοῦ 1851 »	155,340 20.
» τοῦ 1852 »	162,467 20.
» τοῦ 1853 »	193,958 36.
» τοῦ 1854 ἐλαττωθέντα Κεφάλαια, »	191,525 44.
» τοῦ 1855 »	193,276 28.
» τοῦ 1856 »	197,872
» τοῦ 1857 »	195,111 30.

Τὰ κεφάλαια τοῦ 1855 ἂν καὶ φαίνονται πλέον ἐπνηυξημένα τῶν τοῦ 1854 κατὰ γρόσ. 1,751 14 πρὸς. πραγματικῶς ὅμως εἶναι πολὺ ἠλαττωμένα καθότι εἰς ἐκεῖνο τὸ ἔτος προσπνήχθησαν τῷ Ταμείῳ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐκ μὲν τῆς περιουσίας Ἰω. Ν.

Θεσσαλονικέως γρόσια	20,335
Ἐκ δὲ τῆς περιουσίας τοῦ Χ. Θεοδώρου Σωτηρίχου »	10,000
Ὁμοίως κατὰ 1856 ἔτος ἐκ τοῦ Πέτρου Κωνσταντίνου Βαμβακῆ »	20,000
τὸ ὅλον	50,335

Ἄλλ' ὅλα τὰ ἀνωτέρω Κεφάλαια τῶν 50 χιλδ. καὶ

335 ἀπεξοφῆθησαν καὶ κατηναλώθησαν ἕνεκα τῆς κακῆς διαχειρίσεως τοῦ χρηματικοῦ καὶ τῶν ἐκτάκτων περιστασέων, καὶ περὶ τούτου ἤδη ἀσχολεῖται τὸ Κοινόν.

Τὰ μετὰ τὸν ἰσολογισμόν τοῦ 1857 μένοντα στερεὰ Κεφάλαια, ὡς ἀνωτέρω 195,111 30.

Τὰ ἐφειλόμενα	
Εἰς διαφόρους »	7,291 16
Εἰς τὸν Ταμίαν »	10,887 41
Εἰς τὸ Ταμείον τοῦ ἔθνους	60,637 23
	78,816 10
Ἀφαιρεῖται ἡ ἀπάντησις	42,878 36
Τὸ καθαρὸν χρέος μένει	35,937 14
Ἡ ἀπάντησις.	
Εἰς Συνάγματα	54,878 36
ἐξ ὧν ἀφαιροῦνται τὰ μὴ εἰσπραχθησόμενα	42,000
	42,878 36

« Ἐν ὅποιον τῆς ἡ κατάστασις τῶν κατοίκων ὡς πρὸς τὴν διαπονητικὴν καὶ ὑλικὴν ἀνάπτυξιν. « Ποῖον γλώσσα κυρίως οἱ λαοὶ λαλοῦσι, καὶ « ποῖον τὸ δημοτικὸν σύστημα τὸ διέπει τὰς διαφόρους χριστιανικὰς Κοινοτήτας ;

Ἡ διανοητικὴ ἀνάπτυξις βαθμηδὸν φαίνεται προβαίνουσα, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν Σχολείων καὶ τῆς γενικῆς προσπαθείας εἰς προαγωγὴν καὶ βελτίωσιν αὐτῶν, καὶ τῆς ἀδιαλείπτου φροντίδος εἰς τὴν ἀνάγεισιν καὶ ἄλλων κατωτέρας τάξεως ἀναγκαιῶν Ἐκπαιδευτηρίων ἄλλ' ἀπ' ἐτέρου καὶ ἡ δυστυχῶς ἀπὸ τινῶν ἤδη ἐτῶν εἰσαχθεῖσα πολυτέλεια γίνεται πρόσκομμα ἐπαισθητῶν τῆς ἐπὶ τὰ βελτίω προόδου.

Ἡ ὑλικὴ ἀνάπτυξις, εἰς διάστημα μικρὸν, ὕλων τῶν χριστιανῶν καὶ ἐξαιρέτως τῶν τῆς Ἀδριανουπόλεως προέβη γιγαντιαίως βήμασι μάλιστα κατὰ τὸν τελευταῖον Τουρκορωσσικὸν πόλεμον.

Τὸ Δημοτικὸν σύστημα ὑπέστη πολλὰς τροπὰς ἀπὸ 150 ἤδη ἐτῶν διωκεῖτο ὑπὸ δωδεκαμελοῦς Δημογεροντίας ἐχούσης καὶ Ἐκκλησιαστικούς τίτλους ὁ Πρόεδρος αὐτῆς ὀνομάζετο Λογοθέτης τῷ 1821 κατατομηθέντων τῶν Προκρίτων (α) ἐξέλιπε μέχρι τοῦ

(α) Χ. Μεγαλῆ, Δημητρίου Ζώτου, Πανούσου, Ἰω. Γιασίμη, Χ. Κωνσταντίνου Χ. Ἀνδρέα, Χ. Θεοχάρους, Χ. Πέτου Ἀθανασιάδου, Χ. Γεωργίου Μιρασεγίδου, Χ. Βλασσάκη Δημητριάδου, Χ. Σωτήρου Δημητριάδου, Ἀναστασίου Κερεσσετζῆ, Βασιλείου Κωνσταντινίδου, Βλασσάκη, Θεοχάρους καὶ Ἀντωνίου Μεσιτῶν Δημογεροντίας, Μανολάκη Παϊκοβιτῆ, Ἰωάννου Καραπαγλῆ, Θεοκλήτου Πρωτοσυγγέλου τοῦ Ἀδριανουπόλεως Δωροθέου Πρωτοῦ, Ἰακώβου Συγγέλου, Χ. Δημητρίου Ἀρζουμάνογλου, Κυρίλλου τοῦ Πατριάρχου,

1840 ἔτους, διοικουμένης τῆς πόλεως ὑπὸ τετραμελοῦς Δημογεροντίας ἐκλεγομένης ἐτησίως, ἧτις καὶ μέχρι σήμερον διαρκεῖ κατὰ τὸ 1840 ἐλθὼν ὁ Γεράσιμος Κρῆς ὁ Β'. (νῦν Χαλκηδόνος) ἐσύστησε πάλιν τὴν δωδεκαμελῆ ἐπὶ ἔντος, διὰ τοῦ εἰς τὸ τέλος ἐπισημασμένου περιέργου γραμματος, ἧτις μετὰ μικρὸν διελύθη, διαιρηθεῖσα εἰς τρία κόμματα καὶ πάλιν μετὰ τινὰ ἔτη κατὰ τὸ 1845 συνεστήθη ὀκταμελής, συμπληρουσα τὴν δωδεκαμελῆ μετὰ τῆς τριμελοῦς, καὶ αὕτη διελύθη κατὰ δὲ τὸ 1853 συνεστήθη ἡ δωδεκαμελής (ἀπόντος τοῦ Ἀρχιερέως Γερασίμου εἰς Κωνσταντινούπολιν) γενικῆ συναιρέσεως, ἐπὶ τῷ ὄρει ἵνα ἀνανεῶνται τὰ μέλη αὐτῆς ἀνά πᾶσαν τριετίαν.

Ἡ τετραμελής Δημογεροντία, ἐκλεγομένη κατ' ἔτος, κατέχει τὴν σφραγίδα τοῦ ἔθνους, ἔχουσα εἰς χεῖράς τῆς ἅπασαν τὴν διαχείρισιν, ἕνα γενικὸν Γραμματεῖα καὶ ἕνα ὑπογραμματεῖα ἐνταυτῷ καὶ Ταμίαν, ἧγον κατέχοντα τὸ βιβλίον τοῦ Ταμείου καὶ εἰσπρακτορὰ ὁ εἰς τῆς τετραμελοῦς διορίζεται ὑπὸ τοῦ σωματείου τῶν Τσελεπιδῶν ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν Βουλγάρων

Οἱ ἐπιστάται τῶν Συνοικιῶν (Τουρκ. Μουκτάρδες) εἰσὶ δύο εἰς ἐκάστην συνοικίαν, κατέχοντες τὰς ὀθωμανικὰς σφραγίδας τῆς Συνοικίας ὁ Α' καὶ Β'. (ἔθωμ. ἔσβετ καὶ Σανῆ) ἀλλ' οὗτοι εἰσὶν ἄνθρωποι τῆς τελευταίας τάξεως, καὶ ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν ἐνοριτῶν ὡς καὶ ἄλλοι τινες εἰσπρακτορες εἰσπράττοντες τὸν κεφαλικὸν φόρον, τοῦ ὁποῦ το ὄνομα μετεβλήθη ἤδη εἰς στρατιωτικὴν βοήθειαν (ἐγιανέ), καὶ τὸν ἐπὶ τῆς ἀτομικῆς περιουσίας φόρον (Τουρκ. βεργκι ἢ Ματλουβῆς ἢ Βιννεμῆ), τοὺς ὁποῖους εἰσπράττοντες παραδίδουσιν εἰς τὸ Ταμείον τοῦ Γένους τὸ ὑπὸ τῆς τετραμελοῦς διεθυνόμενον, αὐτοὶ δὲ παραδίδουσι τὰ εἰσπραττόμενα εἰς τὸ Βασιλικὸν ἢ Διοικητικὸν Ταμείον τῆς Διοικήσεως, ὡς καὶ ἕτερον φόρον ἐπὶ τῶν ποτῶν (Ζιτζριδῆ), ἰδίαις δαπάναις τῆς κοινότητος τῶν ὁμογενῶν εἰσπραττόμενον καὶ εἰς τὸ κεντρικὸν τῆς Διοικήσεως Ταμείον καταβαλλόμενον.

Γλώσσα κυρίως οἱ λαοὶ λαλοῦσι τὴν μητρικὴν τῶν. ἀλλ' ἂν οὐχὶ ἀνεξαιρέτως, τοῦλάχιστον τὸ πλεῖστον τῶν ἄλλων μὴ Μουσουλμανικῶν ἔθνων ἐννοεῖ καὶ ὁμιλεῖ τὴν λαλομένην Τουρκικὴν μετὰ τῶν Τούρκων, ἔστιν ὅτι δὲ καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν εἰς τὰς δόσοληψίας

Ἀντωνίου Βακάλη, Βασιλείου Πολυχρονιάδου καὶ Χ. Στάκου ἅπαντες οἱ ἄνω 24 φυλακισθέντες (ἐκτὸς τοῦ Πατριάρχου) τὴν 2 Ἀπριλίου 1821, ἡμέραν Κυριακὴν τῶν Βαίων, τὴν 17 τοῦ ἴδιου Κυριακὴν τοῦ Ὁμῆ ἐκατατομήθησαν, ὁ δὲ πατριάρχης τὴν ἀκόλουθον ἀπηγγονίσθη μετὰ δύο ἄλλων συμπολιτῶν τοῦ Χ. Λιμπεράκη καὶ Χ. Βασιλείου καὶ ὁ Ἀδριανουπόλεως Δωροθέου Πρωτοῦ ἀπηγγονίσθη εἰς Ἀρναούτκιοι Κωνσταντινουπόλεως. Αἰωνία αὐτῶν ἡ μνήμη!!!

των. Οἱ πλεῖστοι τῶν Βουλγάρων πανταχοῦ γινώσκουσι καὶ λαλοῦσι τὴν ἀπλοελληνικὴν σπανίως δὲ εἰς τινὰ χωρία ἀγνοοῦσιν αὐτήν. Οἱ Ἀρμένιοι ἀπόλεσαν μὲν τὴν μητρικὴν τῶν γλώσσων, ὡς οἱ τῆς Μικρασίας Ἕλληνες, διὰ τῆς συστάσεως ὅμως Σχολείου ἐνταῦθα καλῶς ἐπὶ τινὰ κερὸν διευθυνθέντος, ἀνεκάλεσαν ἡ νεολαία τὴν ἀποστᾶσαν μητρικὴν γλώσσαν τῆς, καὶ ἤδη πλεῖστοι ὁμιλοῦσιν αὐτήν ἐν γένει ἢ ἀλληλογραφίᾳ αὐτῶν, ὡς καὶ πλεῖστα βιβλία τῶν, γράφονται διὰ τῆς Τουρκικῆς μὲ ἀρμενικοὺς χαρακτήρας οἱ Ἑβραῖοι λαλοῦσι τὴν Ἑβραϊκὴν (μίγμα ἰσπανοϊταλικῆς κλπ. διαλέκτων). Ἄπαντες δὲ οἱ Ἕλληνες μετὰ τοῦ πλείστου τῶν Βουλγάρων λαλοῦσι τὴν καθομιλουμένην Ἑλληνικὴν κατὰ πολλὰ παρεφθαρμένην.

« Ἐν. Εἰς τὰς κυριώτερας πόλεις πόσα ὡς ἐγγιστα ὑπάρχουσιν ὀθωμανικὰ Τεμένη, πόσοι Χριστιανικοὶ Ναοὶ ὀρθόδοξοι καὶ ἄλλων χριστιανικῶν δογμάτων, καὶ εἰς ποίας γλώσσας τελοῦνται αἱ Θεῖαι Λειτουργίαι ;

Εἰς τὰς κυριώτερας πόλεις, κωμοπόλεις, κώμας καὶ χωρία, ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ τῶν διαφόρων φυλῶν ὑπάρχουσι Τεμένη καὶ Ναοὶ ὀρθόδοξοι, περὶ ὧν ἀκριβεῖς πληροφορίας μὴ ἔχων ἀδυνατῶ νὰ ἐκφέρω γνώμην εἰς τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν γνωστῶν μοι κυριωτέρων πόλεων καὶ κωμοπόλεων ἐσημείωσα τὰ εἰκότα.

Τὰ ὀθωμανικὰ τεμένη τῆς Ἀδριανουπόλεως διορίζονται εἰς βασιλικὰ, ἀνεγερθέντα ὑπὸ τῶν σουλτάνων, εἰς διοικητικὰ, ἀνεγερθέντα ὑπὸ διοικητῶν (Πασάδων), εἰς ἰδιωτικὰ, ἀνεγερθέντα ὑπὸ πλουσίων ὀθωμανῶν καὶ εἰς ἐνοριακὰ, (Μεδσέτ) καλούμενα, ὧν τὰ πλεῖστα ἄνευ πύργου (Μιναρέ) εἰς ταῦτα δὲν ἐπιτρεπεται κατὰ τὸ Ραμαζάνιον νὰ τελῶσι τὰς προσευχὰς τῶν (Ναμάζια), ἀλλὰ μόνον εἰς τὰ βασιλικὰ τῶν σουλτάνων προνομιούχα Τεμένη τούτων ὁ ἀριθμὸς ἀναβαίνει ὑπὲρ τὰ 200. Τὰ ἐν τῷ ἄστει εἰρησκόμενα εἰσὶν ἅπαντα σχεδὸν ἐρείπια πλὴν δύο τὰ δὲ ἐξ αὐτῶν μᾶλλον ὑλίκον περιέχοντα, κατεδαφίζονται καθ' ἡμέραν πρὸς ὄφελος ἐνόματι μὲν τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ δῆθεν αὐτῶν Ταμείου (Ἐφκάρ), πράγματι δὲ τοῦ ἐπὶ τοῦ Ἐφκαρίου καὶ τῶν λοιπῶν ὑπαλλήλων καὶ ἐπιστατῶν αὐτοῦ, εἴτινες, ὡς εἰθίσται, σφετερίζονται τὰ πλεῖστα. Εἰς τὰς τρεῖς μεγάλας ἐκτὸς τοῦ ἄστεος ἐνορίας, Γιλδιρμίον, Κιγίκιον καὶ Κιριτχανέν, ὑπάρχουσι τινὰ Τεμένη περιελθόντα εἰς τὰς χριστιανικὰς Συνοικίας, ἀς πρὸ τινῶν ἐτῶν κατέχον οἱ ὀθωμανοὶ, ὅπερ ὀσημεραὶ ἐπαισθητῶς προβαίνει μὲ ὅλας τὰς διαταγὰς τῆς ἐξουσίας καὶ τὰ παρεμβαλλόμενα πρόσκομμα τὰ λοιπὰ Τεμένη τῶν ἄλλων πόλεων, κωμοπόλεων καὶ χωρίων παραμελοῦνται, ἐπειδὴ σπανίως ἐν αὐτοῖς συγχάζουσιν οἱ ὀθωμανοὶ.

Ἡ διατήρησις τῶν Τεμενῶν καὶ τῶν ἐν τοῖς κυριωτέροις αὐτῶν εὐρισκομένων Μεδρεσέδων (Γυμνασίον) καὶ ὑποτρόφων σπουδαστῶν, γίνεται ἐκ τῶν προσόδων τῶν ἔκπαισι ὑπὸ τῶν Σουλτάνων ἀφιερωθέντων αὐτοῖς κτημάτων καὶ γαιῶν (Βακούφ καλουμένων) ὧν τινα ἐστερήθησαν ταῦτα, ὡς τὴν Κριμαίαν, ἧς αἱ γαῖαι πολλὰς ἐτησίους προσόδους ἔφερον· ἐν αὐτοῖς τελοῦνται αἱ προσευχαὶ ὑπὸ τῶν χοτζάδων εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἀραβικὴν ἀπαρεγγλίτως, ἐκφωνουμένων μόνον ἀπὸ τοῦ Ἄμβωνος (Μιμπέρ) διδασκῶν εἰς τὴν λαλουμένην τουρκικὴν γλῶσσαν, ἵνα εὐχερῶς καταληπταὶ γίνωνται.

Τὰ ἐπισημότερα Σουλτανικὰ τεμένη τῆς Ἀδριανουπόλεως εἰς τὰ ἑξῆς.

Α'. τὸ Ἐσκί Τζαμί (ἀρχαῖον Τέμενος) μὲ δύο πύργους· ἐν ᾧ ὑπάρχει καὶ Μεδρεσές.

Β'. Τὸ Ἰούτς Σεριφλή, μὲ τρεῖς πύργους, ἐνῷ ὑπάρχουσι καὶ Μεδρεσέδες, καὶ τὰ ὑψηλότερά των μαθήματα παραδίδονται ὑπὸ τῶν σοφωτέρων Καθηγητῶν.

Γ'. Τὸ Σουλτάν Σελήμ Τζαμισί, διάσημον ἐπὶ ἀρχιτεκτονικῇ ἐκτάσει καὶ καλλονῇ, ἐν ᾧ καὶ Μεδρεσές ὑπάρχει, εἰς λόφον ὑψηλόν, ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ κτίτορος αὐτοῦ Σουλτάν Σελήμ τοῦ Β'. ἀνεγερθὲν κατὰ τὸ 983 ἔτος Ἐγείρας, μὲ 4 πύργους.

Δ'. Τὸ ἀντικρὸ τῆς Πύλης τοῦ Τείχους Μανιάς ἐκτὸς κείμενον Τέμενος Ντάρι Ναδί μονόπυργον, ἐνθα καὶ μόνον ὑπάρχουσι δύο τάφοι Βασιλοπαίδων.

Ε'. Τὸ ἐν τῷ μέσῳ τῆς γεφύρας τοῦ Μιχάλη (Μιχάλ Κιοπρουσοῦ) κείμενον Τέμενος Ὀρτά Ἰμαρέτ, μονόπυργον, τοῦ ὁποῦοι ἡ ἐπιστάσις μένει μέχρι τῆς σήμερον ἀνεξάρτητος τοῦ Ταμείου τοῦ Ἐφκαφίου, ἔχον ἐπιστάτην (Μουτεβελλήν) διακείμενον εἰς Πλεύναν κόμην ἐντὸς τῆς Βουλγαρίας, μὲ πτωχοτροφεῖον (Ἰμαρέτ).

ΣΤ'. Τὸ πρὸς τὸ τέλος τῆς ῥηθείσης Γεφύρας κείμενον μονόπυργον, Κιουπελή Τζαμί, κτίσμα τοῦ Σουλτάν Βαγιαζίτου τοῦ Α'. τοῦ ἐπινομαζομένου Γιλδιδίμ, ἐξ οὗ καὶ ἡ μεγάλη ἐκεῖνη Σουνοικία Γιλδιδίμιον ἐπωνόμασται, ἔχον ὡσαύτως Ἰμαρέτι καὶ πλείστας ἀφιερωμένας γαίας, ὧν οἱ πρόσοδοι ἐξοικονομοῦσι καὶ ἄλλα Τεμένη.

Ζ'. Τὸ πρὸς τὸ τέλος τῆς ἄλλης γεφύρας (Γιαλινί) ἐπινομαζομένης κείμενον λαμπρότατον, καὶ τὰ δευτερεῖα τῆς καλλονῆς συγκριτικῶς πρὸς τὸ τοῦ Σουλτάν Σελήμ ἔχον δίπυργον Τέμενος Σουλτάν Βαγιαζίτ, κτίσμα Βαγιαζίτου τοῦ Β'. τῷ 893 ἔτει Ἐγείρας, εἰς θέσιν τερπινοτάτην καὶ παραπόταμον τοῦ ποταμοῦ Τούσου, ἔχον μεγίστην ἔκτασιν, πλείστα λιθόκτιστα οἰκοδομήματα, ἐν οἷς καὶ τὸ φρενοκομεῖον τῶν Ὄθωμανῶν, Γυμνάσιον (Μεδρεσέν) καὶ πτωχοτροφεῖον μὲ κήπον λαμπρότατον τὸ πάλαι, ὡς εἰκάζεται· οἱ κίονες τοῦ προνάου του εἰσὶν ἐκ τῶν σπα-

νίων (α)· παρὰ τῇ γωνίᾳ μιᾶς τῶν πυλῶν τῆς ἐξόδου τῆς περιοχῆς του κεῖται ἡμίθραυστόν τι ἀνευ κεφαλῆς καὶ κώλων ἀγάλμα ἐκ γρανίτου λίθου· τὸ ὁποῖον ὁ φιλολόγος καὶ ἐν ἱατροῖς ἀριστος ὁμογενῆς ἡμῶν Κ. Στέφανος Καραθεοδωρῆς, ὡς ἔμαθον, εἰκάζει ὅτι εἶναι τοῦ Ἀδριανοῦ. Αἱ πρόσοδοι τοῦ ῥηθέντος Τεμένου εἰσὶν ὑπέρογκοι, διὸ καὶ ἐξοικονομοῦσι τὰ πλείστα τῶν λοιπῶν Τεμενῶν.

Η'. Τὸ εἰς τὴν συνοικίαν τοῦ Μουραδιῆ (Κιουτζούκ Παζάρ) ἐπὶ τῆς ἀκρωρείας τῆς λοφοσειρᾶς, ἐν ὑψηλοτάτῃ θέσει κείμενον μονόπυργον Τέμενος Μουραδιῆ κτίσμα τοῦ Σουλτάν Μουράτ, ἔχον ἐντὸς Μοναστήριον (Μεβλεχανέν) τῶν Δερβισιδῶν, ὧν ὁ προϊστάμενος διορίζεται διὰ Σουλτανικοῦ φερμάνιου ἀπὸ τὴν πόλιν Ἰκονίου. Ἐν αὐτῷ συνέρχονται κατὰ πᾶσαν πέμπτην οἱ Δερβισαί, καὶ προσευχόμενοι ἐν χοροῖς καὶ ὄργανοις, περιστρέφονται· περιέχει καὶ πτωχοτροφεῖον· ἀλλὰ τοιοῦτοι χοροὶ μετὰ μουσικῶν ὀργάνων καὶ μικρῶν τυμπάνων γίνονται καὶ εἰς ἄλλους Εὐκτηρίους Οἴκους (Τεκνέδες) καταγῶγια τῶν Δερβισιδῶν.

Θ'. Τὸ κατὰ τὴν συνοικίαν Σουλμανιῆς κιοτζούκ Παζάρ κείμενον βασιλικὸν Τέμενος, Σουλμανιῆς, μὲ ἓνα πύργον, κτίσμα τοῦ Σουλτάν Σουλεϊμάν.

(Ἐπεταὶ Συνέχεια).

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΘΕΑΤΡΟΝ ΔΙΟΝΥΣΟΥ ἢ ΒΑΚΧΟΥ. Τὴν θέσιν τοῦ Θεάτρου τούτου πρώτος κατέδειξεν ὁ Ἄγγλος Ληκ. Μετὰ δὲ τὴν ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ Ἑλλάδι ἐγκατάστασιν τῆς βασιλείας, γενομένων ποῦ καὶ ποῦ ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας ἔρευνῶν, ἀνεβλήθη ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ χώρου, εἴτε δι' ἑλλειψιν χρημάτων, εἴτε δι' ἀσύγνωστον ὀλιγωρίαν, ἀφαιρούσαν τὴν σήμερον πᾶσαν τὴν δόξαν τῆς ἀνασκαφῆς, καὶ τοι ἀπάνη τῶν Ἑλλήνων γινομένης, ἀπὸ τῶν ἡμετέρων ἀρχαιολόγων καὶ προσάπτουσαν αὐτὴν τοῖς ἐπὶ τούτῳ ἑλλοῦσι παρ' ἡμῖν Γερμανοῖς. Ὅπως ποτ' ἂν ἦ ὅταν θεῖα συνάρσει εἰς πέρας ἀχθῆ ἡ ἀνασκαφὴ, θέλει βεβαίως καταταχθῆ ἐν τοῖς μεγίστοις ἀρχαιολογικοῖς ἔργοις. Τὰ δὲ μέχρι τοῦδε ἀνορυχθέντα εἰσὶ μὲν λαμπρὰ καὶ ὄντως ἄξια τῆς καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κατωτάτου λαοῦ δεικνυμένης περιεργείας, παρέχουσι δ' ἡμῖν ἐλπίδας ὅτι θέλει τέλος λυθῆ τὸ περιώνυμον τῆς *Θυμέλης* ζήτημα. Τὸ θέατρον, οὗ τινος ἡ κατασκευὴ ἤρξατο ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Δισχύλου, ἐχώρει 30,000 θεατῶν. Τὴν δ' ὀρχήστραν χωρίζουσιν ἀπὸ τοῦ *κοίλου* τοῦ θεάτρου πλάκες κατακάθετοι πιθανῶς Ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς. Ἐκ τούτων καταφαίνεται τὸ ἄξιον λόγου τῆς ἀνακαλύψεως.

(α) Μεταφρῶθέντες ἐκ τοῦ ἐν Ἐφέσῳ πάλαι ποτε περιφήμου Νεοῦ τῆς Ἀρτέμιδος.